EVANGELISK LUTHERSK

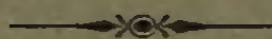
DOGMATIK

AF

C. HENRIK SCHARLING
PROF. DR. THEOL.

III

FØRSTE HALVDEL

G. E. C. GADS FORLAG — KØBENHAVN
1912

INDHOLD.

DEN HELLIG AANDS GERNINGER.

I.

NAADEMIDLERNE.

II.

KIRKEN OG MENIGHEDEN.

Udgivet med Bidrag af Universitetets Fritrykskonto

DEN HELLIG AANDS GERNINGER

Den ved Jesus Christus vundne Frelse og Forløsning kan ikke blive staaende udenfor Menneskene som en blot udvortes Handling i Lighed med andre store historiske Begivenheder. Hvad der tilsigtes, er en indre Omdannelse af Personligheden, hvorved den i Frihed tager sin syndige fra Gud bortvendte Villie tilbage og angrende sin Ulydighed og Egenkærlighed atter bøjer sin Villie ind under Guds Villie. Dette vil sige, at den ydre Frelsesaabenbaring omsættes til en indre Frelsesoplevelse, uden at den dog derfor ophører at være en i Lighed med andre verdenshistoriske Begivenheder ydre i sin Tid og paa sit Sted fuldbyrdet historisk Kendsgerning. Denne indre Tilegnelse af Frelsen var det, som Middelalderens Mystikere udtrykte med at sige, at Bethlehem og Golgatha maa vi finde i os selv, om de i Sandhed skulle blive frelsende for os. Kun hvor saadan fri personlig Tilegnelse finder Sted, kan et nyt Liv begynde, der fører fra det gamle Syndeliv til Omvendelse og Helliggørelse.

Til at gjennemføre en saadan Omdannelse til et nyt helligt Sindelag og Villie er Mennesket selv ude af Stand, bundet og hildet, som det er i Syndens Magt og Baand (jvfr. § 18). Atter her kræves guddommelig Hjælp for at frigøre Mennesket fra disse Lænker, og Hjælpen bringes fra den tredie Hypostase i Treenigheden, Gud Hellig Aand,

saaledes som Jesus selv forjættede dens Komme til sine Disciple umiddelbart førend hans egen Bortgang (Joh. 15,26, 16,12–15 — jvfr. 1 Kor. 12,3). Jesus kalder Aanden *παράκλητος*, Sagfører, Talsmand, fordi Aanden skal tale hans Sag i deres Hjerter og derved bringe dem til at tro paa ham. Som Christus er Midler mellem Gud og Menneskene, saaledes bliver den Hellig Aand atter Midler mellem Christus og Menneskene. Saaledes opnaar den ved Christus bragte Frelse først ved den Hellig Aand sin Fuldendelse, idet denne forklarer det Alt og derved muliggjør en personlig Tilegnelse i Troen, hvortil Mennesket i sin naturlige syndige Tilstand er ude af Stand saavel paa Grund af manglende Forstaaelse som manglende Villieskraft*).

Aandens Gerning er da paa det Nøieste knyttet til Christi Gerning, det er dens Fortsættelse og Inderliggjørelse i Mennesket. Ligesaa nøie som Sønnens Virken er knyttet til Faderen (Joh. 5,19), er atter Aandens Virksomhed knyttet til Sønnen. Saa nøie og inderlig er denne Samvirken, at den Hellig Aand endog stundom kaldes Christi Aand (*πνεῦμα Χριστοῦ* 1 Pet. 1,11, Rom. 8,9). Dog maa dette ikke misforstaas, som om Aanden ikke skulde være en selvstændig Personlighed, men kun et Udtryk for en upersonlig Magt, thi det afvises ved den Bestemthed, hvormed den hellige Skrift hævder Aandens selvstændige personlige Væren ved Siden af Faderen og Sønnen (se ovenfor S. 96).

Da Aandens Virksomhed er knyttet til Christi Gerning og forudsætter den, kan den ikke træde i Kraft, før hin

---

1 Kor. 12,3: Ingen kan kalde Jesus Herre uden ved den Hellig Aand.

*) Jvfr. Luthers Forklaring af den tredie Trosartikel i den lille Katechismus: »Jeg tror, at jeg ikke af egen Fornuft eller Kraft kan tro paa Christus eller komme til ham, men den Hellig Aand har kaldet mig ved Evangelium, har oplyst mig med sine Gaver, helliggjort og opholdt mig i den rette Tro.«

er fuldbyrdet (Joh. 7,39). Derfor maatte Christi jordiske Legeme med dets Skranker i Rum og Tid nedbrydes (Joh. 12,24), og han maa indtræde i sin Ophøjelsesstand, før Aanden kan begynde sin frelsende Gerning blandt Menneskene. Men den kan ikke tilskrives Aanden udelukkende, men kun fortrinsvis, *per appropriationem,* thi her som overalt virke de guddommelige Hypostaser ikke særskilt hver for sig, men i fuld Samvirken, saaledes at snart den ene, snart den anden er førende, men altid i uadskillelig Enhed med de to andre (se ovenfor S. 104). Det er da ikke ifølge Speculation og Selvtænken, ei heller gjennem vor egen Troserfaring, men ifølge Skriftens Anvisning, at vi tillægge den Hellig Aands Virken den personlige Tilegnelse og Inderliggjørelse af den ved Christus fuldførte Frelse.

Men efterdi Aanden er usynlig og usandselig, maa den for at paavirke Menneskene paa en for dem kendelig og forstaaelig Maade benytte ydre og sandselige Midler, gjennem hvilke den guddommelige Frelse tilføres Menneskene, og som derfor kaldes Naademidler. Omkring dem saavel til deres Betjening som til deres Modtagelse samle de Christne sig i et sluttet Samfund med bestemte ydre Former og Bekendelser, hvilket vi kalde Menigheden eller Kirken. I Menigheden fødes, udvikles og fæstnes Troslivet i den Enkelte, hvilken Udvikling vi betegne med Navnet Frelsens Orden. Endelig sluttes den dogmatiske Udvikling med en Fremstilling af Timelighedens Afslutning og Overgang til en hel ny Tilværelse (Eschatologi).

Joh. 7,39: Aanden var endnu ikke kommen, fordi Jesus endnu ikke var herliggjort.

Joh. 12,24: Jesus siger: Uden Hvedekornet falder i Jorden og dør, bliver det ene, men dersom det dør, bærer det megen Frugt.

NAADEMIDLERNE.

Efter at Christus er indtraadt i sin Ophøielsesstand, er hans umiddelbare jordiske Virksomhed afsluttet, og han selv indtraadt i en usynlig Væren, der unddrager sig al vor sandselige Erkenden og af os kun kan gribes og fastholdes i Troen. Men hans frelsende og forløsende Virksomhed overfor Menneskene er dermed ikke ophørt, den fortsættes under den Hellig Aands Veiledning gjennem visse ydre Midler, som Christus selv har indstiftet og henvist sine Troende til. Gjennem dem formidles Guds frelsende Naade til os, og vi kalde dem derfor Naademidler eller Frelsesmidler *(media salutis)*. De danne Bindeleddet mellem Christi historiske Aabenbaring til bestemt Tid og Sted og Nutiden, mellem den opstandne og himmelfarne Frelser i hans Herlighed og Menneskene, som færdes i det jordiske Livs Besvær og Kamp. Gennem disse hørlige og synlige Midler virker den usynlige Hellig Aand og fører ved dem Menneskene i Timeligheden frem mod deres Fuldendelse i Evigheden til Hellighed og Salighed.

---

§ 39.

Naademidlernes Art og Virksomhed.

Navnet Naademidler forekommer ikke umiddelbart i Skriften, men vel Begrebet, nemlig de Midler, gjennem hvilke Gud tilfører os Frelsen. Heller ikke har Skriften nogen directe Lære om Naademidlerne og deres Virken, men vel indirecte, forsaavidt den ikke nævner eller kender andre Midler til Frelsens Meddelelse og Bevaring. Deres skarpere dogmatiske Bestemmelse have de derfor først senere faaet, navnlig af Luther i Modsætning til Sværmer-

nes og Mystikernes Lære om det indre Lys, der giver Phantasien et aabent Spillerum for alskens Vildfarelser og Vranglærdomme. I Evangelierne tales der kun lidet om dem, eftersom de fortælle om Jesu umiddelbare Nærværelse og Virksomhed blandt Menneskene, men desto mere i de apostoliske Breve, som henvende sig til Læserne, efter at Jesus er borttagen og ikke mere færdes i hørlig og synlig Nærværelse blandt dem.

Disse Handlinger, gjennem hvilke Guds Naade formidles til Menneskene, hvoraf de have deres Navn, ere indstiftede af Jesus inden hans Bortgang til Faderen, og til dem henviser han sine Disciple og sine Troende i kommende Tider og Slægter. De have et sandseligt Medium, hvorigjennem de meddeles — Ord, Lyd, Æden og Drikken — og hvortil deres Meddelelse er knyttet, efterdi Mennesket er et aands-legemligt Væsen. Christus har givet sin Forjættelse om selv at være tilstede hos dem og i dem, og de ere saaledes Christushandlinger, som Luther træffende siger: »Christus er selv Prædikant og Døber« — men her virker han som altid i Forening med Faderen, som drager (Joh. 6,44), og den Hellig Aand, som forklarer til Handlingens rette Forstaaelse. Dog kunne Modtagerne paa ingen Maade forholde sig hvilende og passive, de maa selv forholde sig virkende saavel ved Meddelelsen som ved Modtagelsen. Dette sker ordentligvis i den samlede Menighed, som altsaa ikke forholder sig blot objectivt modtagende, men er selv subjectivt virkende, hvorved dog enhver Tanke om nogen værkhellig Fortjeneste er udelukket. Selve Meddelelsen er derfor ingen død Tilstand eller blot ydre Ceremoni, men den er Liv og Handlen, og hermed er al Tanke om en blot udvortes magisk Virken udelukket. Saaledes blive disse Handlinger paa een Gang Christushandlinger og Menighedshandlinger.

Naademidlernes Indhold er Tilegnelsen af den ved

Christus skete Frelse og det derved gjenoprettede Samfund med Gud. De have derfor Frelsen til deres Forudsætning og ere paa det Nøieste knyttede til den. Idet de ere den guddommelige Frelses Bekræftelse og Fortsættelse, ere de tillige et vedblivende Værn om den og skærmer den mod menneskelig Vildfarelse og Forvanskning. Til den anden Side er deres frelsende Modtagelse subjectivt betinget ved Troen, i hvilken den menneskelige Deltagelse faar sit Udtryk. Naademidlerne selv blive den sikkre Ankergrund, i hvilke Troen holder fast og tillige finder sit Værn mod alt Phantasteri og Sværmeri, der vil føre den bort fra Sandheden.

Paa Spørgsmaalet om, hvilke disse Naademidler ere, henvises vi til den hellige Skrift, som kundgjør os de Midler, som Jesus selv benyttede i sin jordiske Virken eller selv har indstiftet, og til hvilke han ved sin Bortgang henviser sine Disciple. Vi finde her først Ordets Forkyndelse, idet vi finde ham selv talende til de store Folkeskarer eller lærende sine Disciple. Men ved Siden heraf indstifter han to hellige Handlinger, som han paalægger sine Disciple at udøve, og til hvilke han knytter Forjættelser om sin Nærværelse og virkende Naade: det er Daab og Nadver, hvilke sammenknyttes under Fællesnavnet Sacramenterne. Paa denne Vis faa vi altsaa to Naademidler, Ordet og Sacramenterne. Men se vi nøiere til, ville vi finde, at Ordet ogsaa er knyttet til Sacramenterne, og at disse først faa deres frelseformidlende Kraft ved det. Paa denne Maade falde begge Former ind under Fællesbetegnelsen Ordet, hvilket viser sig under en dobbelt Skikkelse som det hørlige og det synlige Ord *(verbum audibile et visibile)*, hvorefter maa følge en Redegørelse for begges Eiendommelighed og Virkemaade*).

---

*) Conf. Aug. art. 5: Per verbum et sacramenta tanquam

Læren om Naademidlerne er bleven udviklet af den evangeliske Kirke, som søger sit Støttepunkt i dem i Modsætning til Romerkirken, der sætter sit Tyngdepunkt i Hierarchiet. Til den anden Side har særlig Luther udviklet dette Lærestykke som et Værn mod Sekterernes yderligt gaaende Subjectivisme. Her fastholder Luther Ordets og Sacramenternes faste Objectivitet og ydre sandselige Form overfor Sværmernes luftige Phantasier og Drømmerier, der tilsidst opløser al fast Lære i formløse Taagebilleder*). Al Tale om det indre Lys og indre Aabenbaringer, der ikke kunne støtte sig til Guds Ord og den hellige Skrift, er hermed tilbagevist. Naademidlernes Betydning ligger netop i deres ydre faste Objectivitet, uafhængig af vore Tanker og Paafund. Al indre Aandens Oplysning faar først sin Sandhed og Sikkerhed ved at støttes af Naademidlerne, thi kun gjennem dem og ved dem meddeles Frelse og Aandens Gaver: *Deus non dat interna nisi per externa, non mittit spiritum sanctum absque verbo* (Luther).

Her kan dog det Spørgsmaal reises, om der ikke er andre Naademidler end Ordet og Sakramenterne. Kan ikke et Menneske f. Ex. ved en svær Sygdom vækkes til Omvendelse og føres bort fra et verdsligt, syndefuldt Liv? Kan han ikke ved pludselige Omskiftelser, uventet stor Lykke eller Ulykke, føres tilbage til Gud? Hertil maa svares, at saadanne Tilskikkelser kunne kun blive frelsende, hvor Naademidlerne ere tilstede og virkende d. e. indenfor

---

per instrumenta donatur spiritus sanctus, qui fidem efficit in iis, qui audiunt evangelium.

*) — — — »saaledes som den gamle Slange fik Adam og Eva bort fra Guds Ord til falsk Aandelighed og ydre Indbildninger — ganske som vore Dages Sværmere fordømme det udvortes Ord og fylde Verden med deres Snak og Skrift« (Schmalk. Artikler III art. 8).

den christelige Menighed eller dens Virkekreds. Fordi en Hedning langt borte i Hedningeland eller Muhamedaner rammes af de nævnte Hændelser, kan han ikke omvende sig, naar han aldrig har hørt et Guds Ord om Frelse ved Jesus Christus og Intet veed hverken om Daab eller Nadver. Her gælder Apostelens Ord, at man kan ikke blive troende og frelses, hvis Guds Ord ikke bliver forkyndt (Rom. 10,14). Saaledes har Gud uforanderlig knyttet Frelsen til Naademidlerne, udenfor dem findes der ingen Frelse. Imidlertid kunne saadanne ydre Begivenheder eller Hændelser alligevel faa deres Betydning ved at føre til Naademidlerne, Guds Ord og Sacramenter, og derigjennem til Frelse, men atter her gælder det, at Veien til Frelse gaar kun gjennem dem, og gjennem dem er det, at Faderen drager til Sønnen (Joh. 6,44). Saadanne ydre Livsførelser kunne da vel kaldes for Naadeførelser, men de maa for at undgaa Forvirring holdes vel ude fra Naademidlerne i dogmatisk Forstand. Det samme gælder om Troen, der er Betingelse for, at Naademidlerne skulle virke frelsende, men kræver dem til sin Forudsætning; Troen er Middel til at modtage Frelsen *(medium receptivum)* men ikke til at skænke Frelsen *(medium exhibitivum)*. Dette maa fremhæves, da der ofte tales, som om den subjective Tro som saadan er frelsevirkende, medens det er Troens Object, Jesus Christus, hvem Frelsen skyldes. Vil man herimod indvende, at Jesus dog selv siger til den angrende Synder: »Din Tro har frelst dig« — da maa der erindres om, at forud for disse Ord gaar snart Jesu Tale, snart hans underfulde Gerning, og at det er i dem, at Frelsen ligger, hvortil Troen kun forholder sig modtagende.

Rom. 10,14: Hvorledes skulle de tro paa ham, om hvem de ikke have hørt? men hvorledes skulle de høre, uden der er Nogen, som prædiker?

Joh. 6,44: Ingen kan komme til mig, uden Faderen drager ham.

§ 40.

Guds Ord.

Taget i ren Almindelighed er Ordet Udtryk for det indre Bevidsthedsliv og bliver derved Meddelelsesmiddel mellem Menneskene. Ved Ordet omsættes det Concrete og Individuelle til at blive alment og universelt, herved bliver det en Aandeliggjørelse af Tilværelsen, som fra sin Virkelighed udenfor os omsættes til Forestillinger og Begreber i vor Bevidsthed, og disse faa atter deres Udtryk i Sproget. Kun hvor denne Omsætning fra det Reale til det Ideale finder Sted, kan der dannes Ord og Tale — hvor den ikke kan udføres, bortfalder Ordet og Talen. Det er Tilfældet med Dyrene, som vel kunne have Forestillinger og dertil knyttede Fornemmelser og Begæringer, hvilke de give Udtryk i visse Naturlyde, men Ord og Tale fattes dem ganske, fordi den Abstractionsevne, som er Betingelsen derfor, ikke er tilstede. Dog ikke alene Tankerne, men ogsaa Følelser og Begæringer kunne omsættes i Ord og Tale. Herved opstaar et Vexelforhold mellem Menneskene, i hvilket de gjensidigt meddele sig til hverandre og berige hverandre aandeligt uden derfor selv at blive fattigere, tværtimod voxer den indre og ydre Erfarings Dybde ved denne Omsætning fra dunkle og uklare Forestillinger til klare og bestemte Begreber og Tanker og herfra atter til tydelige og forstaaelige Ord og Tale.

Under sin videre Udvikling faar Ordet en dobbelt Form: det mundtlige og det skrevne Ord. Det første er det oprindelige, derfor ogsaa det mest umiddelbare, har Personlighedens friske Præg og kan herved udøve en stor Magt over Tilhørerne. Men det lider rigtignok af stor Begrænsning baade i Rummet og i Tiden. Overfor Rummet vil det altid kun være et forholdsvis ringe Antal, til hvilket den enkelte Taler kan henvende sig, i det Høieste

nogle Tusinde, hvad der dog altid vil være forsvindende overfor et helt Folk, der kan tælle mange Millioner. Nu kan ganske vist baade Rummet og Tiden udvides for det mundtlige Ords Virkninger, idet de umiddelbare Tilhørere meddele det til Andre, som ikke have været tilstede, disse atter til Andre og saaledes videre i bestandig større Kredse. Paa samme Maade kan den ældre Slægt, som har hørt Ordets Forkyndelse, meddele det til den yngre opvoxende Slægt og denne atter til næste Slægtled og saaledes fremdeles længere ned i Tiden gjennem fortsat mundtlig Tradition. Men i begge Tilfælde baade overfor Rummet og overfor Tiden vil den mundtlige Meddelelse eller Tradition være udsat saavel for Udeladelser som for Tilføielser, der begge kunne give den et ændret Indhold, og ligesaa meget for snart tilfældige og snart forsætlige Ændringer, hvorved den vil miste mere og mere i Tilforladelighed og Paalidelighed, ja tilsidst gaa over til at blive blot Sagn og Digtning.

Disse Farer for det mundtlige Ords rette Bevarelse kunne afhjælpes ved det nedskrevne Ord. Ganske vist har dette ikke det umiddelbare Personligheds Præg og dermed den Friskhed, som det mundtlige Ord har, men til Gjengæld besidder det den Fasthed, som det mundtlige Ord ikke har, og kan derved naa en Udbredelse, som gaar langt ud over de snævre Grænser, indenfor hvilke det mundtlige Ord virker. Det nedskrevne Ord gaar fra Folk til Folk videre ud over Landene, og kan bevares fra Slægt til Slægt, om det skal være, gjennem Aartusinder og overvinder paa denne Vis mere og mere Rummets og Tidens Grænser. Har nu Skriftet eller Bogen ikke den livfulde Bevægelighed, som det mundtlige Ord har, og hvilken det ofte skylder en stor Del af sin Magt — saa besidder det til Gjengæld under normale Forhold den Fasthed, som det mundtlige Ord savner. Hvad der staar skrevet, er fast, saalænge ikke ydre Vold paaføres det — *littera scripta manet*

(jvfr. Joh. 10,35: οὐ δύναται λυθῆναι ἡ γραφή), og det skrevne eller trykte Ord bevarer sin Livskraft, saalænge det læses af Mennesker, som kan og vil forstaa det. Oldtidens Philosopher og Digtere kunne vi læse med Interesse og Glæde, naar de fornødne Betingelser for at forstaa dem ere tilstede. Herved sker det, at det skrevne Ord bliver til en fast Objectivitet, der staar som saadan upaavirket og uberørt af Læsernes Anskuelser og Domme.

Som nu Ordet og Talen er Meddelelsesmiddel mellem Menneskene indbyrdes for deres indre Aandsliv, saaledes bliver det paa lignende Maade Meddelelsesmiddel mellem Gud og Menneskene. For Guds Vedkommende sker dette i hans Aabenbaring, der kundgjør saavel hans Væsen som hans Villie og Krav overfor Menneskene — for disses Vedkommende i Bønnen, som udtaler deres Tanker og Begæringer overfor Gud.

Guds Aabenbaring til Menneskene kundgjør sig ikke blot i hans Ord, men ogsaa i hans store og underfulde Gerninger, som følge med hans Ord. Hans Tale og Gerninger ere ikke løsrevne Stykker, men danne i Forening en sammenhængende Aabenbaringshistorie, hvilken vi kunne følge gjennem Slægternes lange Række helt op til deres første Begyndelse. Israels Folk bliver det udvalgte Folk, i hvilket Guds Frelse forberedes og virkeliggjøres. Til det taler Gud gjennem sine Sendebud og Propheter*). Til dem lyder Guds Ord, דְּבַר־יְהוָֹה, λόγια τοῦ θεοῦ (Rom. 3,2, 9,6) ῥῆμα θεοῦ (Luk. 3,2), og de forkynde det videre for hele Folket, for hvem det bliver varslende og veiledende (jvfr. Ps. 119,105).

---

*) En nærmere Udvikling heraf er givet i Dogmatikens historiske Forudsætninger, Aabenbaring og hellig Skrift, § 2—§ 8.

Ps. 119,105: Dit Ord er en Lygte for min Fod og et Lys for min Sti.

I Christus bliver Gudsordet selv til Menneske (Joh. 1,14: Ordet blev Kød og boede iblandt os), hans Tale er derfor Aand og Liv (Joh. 6,63), den er ikke som Menneskers Tale, der høres og kendes indenfor et vist Tidsmaal og derpaa glemmes, men det er Ord, som gælde for enhver Tid og helt ind i Evigheden (Luk. 21,33). Hans Ord falde derfor i fuldeste Forstand sammen med Guds Tanker (Joh. 5,19, 10,30). Christus er selv den store Sædemand, der udsaar Guds Ord, og naar det ikke modtages, men afvises med Ligegyldighed eller modsiges med Spot, da er det ikke Ordets Skyld, men Menneskenes Haardhjertethed og Selvretfærdighed. Men hvor det modtages i Ydmyghed og Taknemlighed, der skal det ogsaa vise, at det har Magten til at skænke et evigt Liv (Joh. 5,24).

Dette Livets Ord overgiver Jesus til sine Apostle inden sin Bortgang (Joh. 17,14, Matth. 28,19–20) med Forjættelse om, at den Hellig Aand skal forklare dem, hvad de nu ikke forstaa (Joh. 14.—16. Capp.). Apostlenes Prædiken bliver derfor en Forkyndelse af Christi Gerninger og hans Tale (*λόγος τοῦ Χριστοῦ*, Kol. 3,16, 1 Thess. 1,8), hvilken er Guds Ord (*λόγος τοῦ θεοῦ*, 1 Thess. 2,13, 1 Pet. 1,25).

Det Guds Ord, som forkyndtes af Apostlene, blev nedlagt i deres Skrifter dels som historiske Skildringer dels som Lære og Paamindelse, for at det uforvansket kunde forkyndes af deres Efterkommere, som skulde tage Gerningen op efter deres Død. Saaledes var det allerede sket i Israels Folk, hvor hellige Mænd og Propheter havde opskrevet dels de vigtigste Punkter i Israels Historie, dels fromme Digtninge og Lovsange, dels endelig den prophetiske Forkyndelse. Alt dette var samlet

---

Luk. 21,33: Himmel og Jord skal forgaa, men mine Ord skal ingenlunde forgaa,

Joh. 5,24: Hvo, som hører mit Ord og tror den, som mig udsendte, har et evigt Liv.

i det gamle Testamente, der paa Christi Tid forelaa som en afsluttet Samling. Paa lignende Maade samles de apostoliske Skrifter i det nye Testamente. Paa denne Vis er Guds Ord fra at være mundtlig blevet et skrevet Ord. Det har derved vundet den Fasthed og Sikkerhed, som var nødvendig, for at det uforvansket kunde bringes til alle Folkeslag og til de kommende Tiders Slægter. Gud kunde vel ogsaa vedblivende have sendt Lærere og Propheter, der vare fyldte af den Hellig Aand, til at veilede den christne Menighed, men dermed vilde den være bleven holdt i aandelig Umyndighed istedenfor at opvoxe i Christi Frihed, ligesom der for Menigheden stadig vilde have været Vanskelighed ved at skelne mellem de sande og de falske Propheter, da en fast Maalestok derfor ikke vilde være tilstede.

Dog er Guds Ord ikke afsluttet i og med den hellige Skrift, i saa Fald vilde det fra det oprindelige Liv være omsat og stivnet i en død Form og blive Gjenstand for en Bogstavdyrkelse, der kvæler og udslukker alt aandeligt Liv. Som Christus overgav sine Ord til Apostlene, have disse atter overgivet det til deres Efterfølgere og saaledes fremdeles indtil Dagenes Ende. Guds Ord vedbliver derfor at være et mundtligt Ord i Menigheden under den Hellig Aands Veiledning og bevarer som saadant sin umiddelbare Kraft og Sikkerhed, men har nu i den hellige Skrift saavel en Rettesnor og Maalestok for sin Sandhed som en levende Kilde, hvoraf der stedse hentes ny Friskhed og Sundhed. Dette gælder ikke alene om Menighedens Lærere og Veiledere, men ogsaa om dens enkelte Medlemmer, der have aandelig Modenhed og god Villie til at forstaa Skriften i den rette Aand. Medens Romerkirken har gjort Biblen til en lukket Bog for Menigheden, har Protestantismen fra første Færd arbeidet paa at gjøre Biblen til en Folkebog. Begyndelsen gjordes af Luther, da han oversatte Bibelen

paa Modersmaalet, men Arbeidet er senere fortsat med største Iver saavel i den reformerte som i den lutherske Kirke, medens i nyere Tid Bibelselskaber i begge Kirkesamfund sørge for at skaffe Bibelen Udbredelse blandt de Uformuende i de brede Folkemasser.

Saaledes møder Guds Ord os i en dobbelt Skikkelse, det er først den hellige Skrift, i hvilken det prophetiske Vidnesbyrd om Jesu og Apostlenes Forkyndelse er os opbevaret (jvfr. 2 Tim. 3,16), men dernæst al christelig Prædiken og Bekendelse, i Kirken og i Hjemmet, i og udenfor det kirkelige Embede, i ligefrem Tale og i Lovsang (Kol. 3,16) og ved Exemplets stille Magt (jvfr. Formaningen til Kvinderne i 1 Pet. 3,1–2). Men den hellige Skrift bliver fortrinsvis Guds Ord, fordi den er det oprindelige historiske Vidnesbyrd om Guds Aabenbaring og Frelsesgerninger og herved bliver Rettesnor og Prøvesten for al senere være sig mundtlig eller skriftlig Lære og Forkyndelse.

Under Protestantismens Kamp med Romerkirken, i hvilken den fandt sin faste Støtte og sit bedste Vaaben i den hellige Skrift, kom man imidlertid ind paa en ensidig og skæv Opfattelse, idet man betragtede Bibelbogen ikke blot som Guds Ord, men som det eneste Guds Ord og tabte Synet for det levende Guds Ord, som er tilstede og virker i al sand evangelisk Prædiken og christelig Tale, være sig af Præster eller af Lægfolk. Saaledes blev Guds Ord til Et med Bibelbogen. Det kunde dog ikke nægtes, at der i den findes forskellige Unøiagtigheder, feile Citater og urigtige historiske Angivelser, hvilket man jo ikke kunde betragte som Guds Ord, der maa være ufeilbart. Ligeledes de Ugudeliges Tale, som oftere anføres, den kan jo heller ikke kaldes for Guds Ord. Man mente da at kunne

---

Kol. 3,16: Lader Christi Ord bo rigeligen iblandt Eder, saa I lære og paaminde hverandre med Psalmer og Lovsange og aandelige Viser.

komme ud af denne Forlegenhed ved at sige: »Guds Ord er i Bibelen«, idet man tillige mente at kunne sondre mellem det, der angaar Frelse og evig Salighed, som det egentlige Guds Ord, og alt det rent historiske og geographiske Stof, som ligger udenfor Frelse og Salighed. Men herved kom man for langt ud til den modsatte Side, idet Bibelen nu blev stillet i lige Linie med enhver christelig Prædikensamling og Andagtsbog, hvorom det jo ogsaa kan siges, at Guds Ord er i den. Feilen ligger her i en altfor snæver Opfattelse af Guds Ord, hvilket man vil indskrænke til en bestemt Samling Skrifter med en altfor bogstavelig Udlægning, der hænger sig fast i enkelte løsrevne Sætninger uden Forstaaelse af Helheden.

Hvad enten vi da betragte Guds Ord som det mundtlige eller som det skrevne, da har det en mægtig Kraft, fordi det er Aand og Liv, og Aanden levendegjør (Joh. 6,63). Guds Ord har derfor, hvor det finder Modtagelighed, Magt til at frelse (Joh. 5,24, Rom. 1,16), til at gjenføde (Jak. 1,18, 1 Pet. 1,23) og til at helliggjøre (Joh. 15,3, 13,10, 17,17).

Denne Ordets Kraft til at frelse, gjenføde og helliggjøre er Ordet iboende og uadskillelig fra det, hvor den rette Modtagelighed er tilstede. Derfor maa Mystikernes og Sværmernes Lære afvises, som vil skille dem ad og holde for, at Ordet, baade det mundtlige og det skrevne, i og for sig er blotte Lyd eller Bogstaver og Tegn, medens Aandens Liv og Kraft først maa komme til, for at det

---

Joh. 5,24: Hvo som hører mit Ord og tror den, som mig udsendte, har et evigt Liv.

Rom. 1,16: Christi Evangelium er en Guds Kraft til Frelse for hver den, som tror.

Jak. 1,18: Efter sit Raad fødte han os ved Sandheds Ord.

1 Pet. 1,23: I, som ere gjenfødte ved Guds Ord, som lever og bliver evindelig.

Joh. 15,3: I ere allerede rene formedelst det Ord, som jeg har talt til Eder.

kan faa Virkekraft. Til Yderlighed drives dette af Kvækerne, der ganske afvise det ydre Ord og udelukkende holde sig til det indre Lys, der opgaar, naar man sidder i fuldkommen Taushed og Stilhed og ikke forstyrres af nogen ydre Paavirkning*). Paa den anden Side gik de lutherske Theologer for vidt, naar de for at hævde Ordets og Aandens Uadskillelighed lærte, at Aandens Virkekraft er tilstede ogsaa *extra usum*, naar Ordet hverken læses eller høres, f. Ex. i den lukkede Bibel. Hvad der gælder om Sakramenterne, at de ikke virke udenfor den hellige Handling f. Ex. ved Fremvisning, Processioner eller Lign., men kun i og med denne, maa ogsaa gælde om Ordets Virkekraft, at den kun er tilstede under Samvirken med den menneskelige Aand d. e. naar Guds Ord læses, høres eller gjøres til Gjenstand for stille Overveielse. Hvad der vildledte, var Tidens mekaniske Opfattelse, hvorefter de aandelige Kræfter tænktes virkende paa lignende udvortes Maade som de legemlige ved Stød og Modstød. Istedenfor en indre Samvirken mellem Guds Ord i Bibelen og Guds Aand i Mennesket, hvis Virken gensidig betinger hinanden, opstilles en ydre Samvirken paa den Vis, at den ene af Kræfterne er virkende, medens den anden er hvilende, hvorved vi umærkeligt føres over i en aandløs Bogstavdyrkelse.

Til en lignende endnu mere forvirrende Yderlighed i modsat Retning er hos os Grundtvig kommen ved sin Lære, at den hellige Skrift er det døde Ord. Naar han paastaar, at den kun formaar at oplyse og veilede, men ikke

---

*) Conf. Aug. art. 5: Dammant Anabaptistas et alios, qui sentiunt, spiritum sanctum contingere sine verbo externo hominibus per ipsorum præparationes et opera.

Schmalkaldiske Artikler III art. 8 (om Skriftemaalet): Derfor holde vi fast ved, at Gud vil ikke forhandle med os Mennesker uden gjennem sit udvortes Ord og Sakrament.

at gjenføde og nyskabe, overhovedet ikke at fremkalde Liv, da møde vi her en ligesaa ensidig Opfattelse, hvilken hidrører fra hans stærkt katholiserende Opfattelse af Naademidlerne. Grundtvigs Lære, at Skriften er det døde Ord, strider ligesaa meget mod Skriftens egne ovenfor anførte Udtalelser som mod al Erfaring, der viser, at det skrevne Ord kan udøve samme Virkning som det mundtlige. Særlig gælder dette om Bibelen, der ikke alene oplyser og veileder, men ogsaa vækker Livet, hvor det er slumret ind, gjenreiser det, hvor det er sunket sammen, og fremkalder det, hvor det slet ikke er tilstede, men hvor der kun er aandelig Død og Vantro, selvfølgelig under Forudsætning af, at fornøden Veiledning og Forstaaelse er tilstede (jvfr. Ap. G. 8,30–31: Den æthiopiske Hofmand og Philip). Hertil kan endvidere mærkes, at Skriften d. e. det gamle Testament oftere omtales ikke blot som livvækkende, men som et levende og handlende Væsen, saaledes Joh. 5,39: Skrifterne vidne om mig — Joh. 19,37 jvfr. Rom. 9,17: Skrifterne sige — Gal. 3,8: Skriften forudsaa — Gal. 3,22: Skriften har indesluttet Alle under Synden (derimod Rom. 11,32: Gud har indesluttet Alle under Synden).

Det maa da fastholdes, at Guds Ord møder os baade som det skrevne og som det mundtlige Ord, men at Bibelen har en særlig Forrang som det historiske Kildeskrift, der meddeler os Jesu og hans Apostles Lære og Forkyndelse, hvortil al senere christelig Lære og Forkyndelse maa vende tilbage for at forvisse sig om sin Overensstemmelse dermed. Fremdeles maa fastholdes, at Guds Ord i begge Skikkelser er et af Gud givet Naademiddel, der har Magt til at opbygge og oplyse, gjenføde, helliggjøre og frelse, hvor den rette Modtagelighed er tilstede, saaledes som det nærmere vil blive udviklet i Læren om Frelsens personlige Tilegnelse.

---

§ 41.
Lov og Evangelium.

Spørge vi nu om, hvad Hovedindholdet af Guds Ord er, da maa herpaa svares, at Indholdet kan samles under to Synspunkter: hvad Gud kræver af os — og hvad Gud har gjort og fremdeles vil gjøre for os. Det første sammenfatte vi under Navnet: Loven — det andet under Navnet: Evangeliet. Opgaven bliver da at udvikle, hvad der skal forstaas ved hver af disse, og hvorledes Forholdet maa bestemmes mellem begge.

Loven møder os i en dobbelt Skikkelse, dels som den almindelige Sædelov jvfr. Paulus' Udtalelser om Hedningene, at de uden særlig aabenbaret Lov dog have Loven skreven i deres Hjerter, hvad de vise ved at følge den i deres Gerninger (Rom. 2,14–15) — dels som den særligt aabenbarede Lov. Den første er det medfødte Gudsbilled, der vel er forvansket og svækket ved Synden, men ikke helt udslettet eller mistet — den anden er den Lov, som blev givet det udvalgte Folk, Israel, i en Række af enkelte Bud vedrørende Gudstjenesten og Samfundslivet i Familie og Stat, hvilke samles i en Hovedsum, de ti Bud, der i kortfattet Form bliver Grundloven for den sædelige Livsførelse.

Evangeliet er i snævrere Forstand det glade Budskab om den Frelse, som er bragt ved Jesus Christus, om Syndernes Forladelse, Forløsning fra Syndens og Dødens Magt, Opstandelse til evigt Liv og Salighed. I videre Forstand bruges det om hele Jesu og hans Disciples Forkyndelse, indeholdende saavel Loven som Evangeliet, saavel den forudgaaende Omvendelse som den efterfølgende Tro (Matth. 4,17, Ap. G. 20,21, Luk. 24,47).

Ap. G. 20,21: »Jeg vidnede baade for Jøder og Græker om Omvendelse til Gud og Tro til vor Herre Jesus Christus.«

Luk. 24,47: I Christi Navn bør prædikes Omvendelse og Syndernes Forladelse for alle Folk.

Imidlertid vil det kunne synes, naar vi tage Ordene i snævrere Forstand og stille Lov og Evangelium overfor hinanden, at de gaa lige imod hinanden og derved ophæve hinanden. Loven forkynder os Guds Villie udtalt i strænge Bud og Forbud, truer med Guds Vrede og haarde Straf over Synden — Evangeliet forkynder os Guds Faderkærlighed og tilgivende Naade ved Jesus Christus, vore Synders Forladelse og vor Opreisning til evigt Liv og Salighed. Man har troet at kunne udjævne denne tilsyneladende Modsigelse ved at betragte Loven og Evangeliet som Udtryk for to Udviklingsperioder i Aabenbaringshistorien, saaledes at Loven viser os Livet under den gamle Pagt med strænge Advarsler og Guds forfærdelige Straffedomme over det ulydige og forstokkede Israels Folk, medens Evangeliet bringer det livsalige Budskab om Guds tilgivende Naade i den nye Pagt, der skænker Retfærdighed med Fred og Glæde i den Hellig Aand. Deraf har man draget den Slutning, at Loven ingen Betydning har for den christne Menighed, de ti Bud gjaldt kun for Israels Folk, men slet ikke for troende Christne (Grundtvig), hvorfor der slet ikke skal tales om Lovens Krav, men kun om Evangeliets Naadebud i den christelige Prædiken eller, som det er blevet udtrykt, man skal ikke skræmme Tilhørerne bort med Lovens Piskeslag, men drage dem til sig med Evangeliets Klokkeklang.

Hele denne Tankegang beror dog paa en Sammenblanding af uensartede Begreber og en deraf følgende Uklarhed og Forvirring. Først maa mærkes, at Udtrykket »Loven«, *ὁ νόμος*, bruges i dobbelt Betydning, saavel i snævrere historisk Betydning om den udvortes Ceremonilov og Retslov, der var givet Israels Folk, som i videre universel Betydning om den Kærlighedens Lov, der er givet af Christus (Joh. 13,34: Jeg giver Eder et nyt Bud, at I skulle elske hverandre). Det er denne dobbelte Form

af Loven, hvilken Paulus kalder den ydre Bogstavlov, *νόμος τοῦ γράμματος*, og den indre Aandens Lov, *νόμος τοῦ πνεύματος*. Den første er afskaffet og gælder ikke for den Christne, den sidste gælder i al Evighed. Saa skarpt som disse to Former af Loven staa overfor hinanden, saa finde de dog deres Enhed i Aabenbarings-Økonomien; Bogstavloven forbereder nemlig Aandens Lov, idet den dels ved sine Skikke og Ceremonier bliver et Billed af den kommende Herlighed (Kol. 2,17: *σκιὰ τῶν μελλόντων* jvfr. Hebr. 8,5), dels ved sine Retslove, særligt de ti Bud, bærer Aandens Lov i sig som en Spire, der senere skal udfolde sig i sin fulde Kraft, som det særligt ses af de to sidste Bud, der fører Tanken fra den ydre Handling tilbage til det indre Sindelag, i hvilket hin har sit Udspring. Det er fra dette Synspunkt, at Jesus udlægger Dekalogen i Bjergprædikenen, hvor han ikke afskaffer Buddene, men tværtimod fastholder dem og udlægger dem efter deres dybere Betydning, hvorved han giver de ti Bud blivende Magt og Myndighed ogsaa overfor hans Disciple i alle kommende Tider. Vi ser da ogsaa, at Paulus, som erklærer Bogstavloven og Moseloven for afskaffet, dog indskærper sine christne Læsere de ti Bud og finder dem alle samlede i en Hovedsum, Kærlighedsbuddet (Rom. 13,9). Som de ti Bud, christelig forstaaede, have deres fælles Udspring i Kærlighedsbuddet, saaledes ere de ogsaa forskellige Udstraalinger deraf, idet de give Anvisning paa, hvorledes det store Bud skal udføres i Livets forskellige Forhold. Dette efterviser Luther i sin Forklaring af Buddene i sin lille Katechismus, medens han tillige viser tilbage til deres fælles Udspring ved hver Gang at begynde med Ordene: vi skulle frygte og elske Gud.

Loven forkyndes ikke alene i det gamle Testamente men ogsaa i det nye, saaledes i Jesu Bjergprædiken, i hans Lignelser og Formaninger, ligeledes i den parænetiske Del

af de apostoliske Breve i gjentagne Paamindelser og Advarsler. Hensigten hermed er at overtyde om den syndige Tilstand og dens Elendighed (Rom. 3,20: *διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας*) og derved fremkalde Bod og Omvendelse, dernæst at opretholde den ydre lovordnede Retstilstand (Rom. 13,4: Øvrigheden som Guds Tjener), endelig foreholde de gjenfødte og troende Christne, hvad Ret og Skel er, hvad der er fornødent, efterdi ogsaa i dem lever og rører den gamle Adam sig og kan forvirre deres Begreber om Ret og Uret og derved forlede dem til allehaande Synd og Overtrædelse. Herimod kan Loven værne dem ved at lære dem Kundskab og Skønsomhed til at vælge, hvad bedst er (Phill. 1,9–10), samt skærpe deres aandelige Sands til at vælge mellem Ret og Uret (Hebr. 5,14). Det er Læren om Lovens tredobbelte Brug *(triplex usus legis)* for de Gjenfødte, hvilken Concordieformlen har udlagt og forklaret udførligt (*Solida declaratio* art. 6).

Saaledes bliver da Loven trods sine strænge Ord og Trusler et Naademiddel, idet den fremkalder Bevidstheden om egen Synd og Skyld og om Guds Hellighed og derigjennem fremkalder Angst og Uro, men netop herved opvækker af aandelig Søvn og Ligegyldighed og fremkalder Længslen efter et fornyet Livssamfund med Gud. Derved bliver Loven en Opdrager og Veileder til Christus og baner gjennem Uro og indre Kamp Vei for ham, saa han kan holde sit Indtog i Hjerterne.

Men Loven alene er udygtig til at frelse (Rom. 8,3: *τὸ ἀδύνατον τοῦ νόμου*), den skænker ikke Syndsforladelse (Gal. 2,16, 3,11) men bringer Død (Rom. 7,10) og Fordømmelse (2 Kor. 3,9). Derfor maa Evangeliet træde til for at fuldbyrde Naadens Værk, der skænker alt det, som Loven ikke formaar. Evangeliet, som ikke alene forkyndes i det nye Testamente, men ogsaa i det gamle og er Israels Livshaab fra Begyndelsen til Enden, tilsiger

Syndernes Forladelse (Es. 40,1–2), bringer aandelig Frihed (Es. 61,1, hvorover Jesus taler i Synagogen i Nazareth, Luk. 4,16 flg.), kommer med Fred og godt Budskab (Es. 52,7, anført i Rom. 10,15). Saa ere disse to, Lov og Evangelium, uadskillelige og skulle gaa Haand i Haand med hinanden i Guds Ords Forkyndelse, idet hver af dem har sin Tid og sit Sted. Loven skal lære os Guds Villie at kende og paaminde os om vor Synd og derved virke daglig Bod og Omvendelse, Evangeliet skal derimod trøste og styrke os ved sit Tilsagn om Syndernes Forladelse og Guds vedblivende Naade i Jesus Christus. Loven skal prædikes for de Ligegyldige og Verdsligsindede, hvis Hjerte og Tanke kun er optaget af denne Verdens Lyst og Glæde, til at vække dem af deres aandelige Søvn, og for de Forhærdede og Spotterne til at ryste Samvittigheden og fremkalde Frygt for Guds Vrede og Straf — Evangeliet skal forkyndes for de ængstede og bedrøvede, som flakke om uden at kunne finde Hvile. Men ogsaa for de troende Christne skal Guds Ord stadigt forkyndes baade som Lov og Evangelium for at styrke mod Fristelser, vise den rette Vei, som skal vandres, og atter fylde Hjerter og Tanker med nyt Mod og ny Glæde.

---

§ 42.

Bønnen i Jesu Navn.

Til Guds Ord i Prædiken og Forkyndelse svarer Guds Ord i Bøn og Paakaldelse. Det første er Guds Ord i nedadgaaende Bevægelse, kommende fra Gud til os — det andet er Guds Ord i opadstigende Bevægelse, kommende fra os til Gud. Bønnen hviler paa Guds Ord og er bygget over Guds Ord, som det klarest ses af Jesu egen Bøn, Fadervor, der er givet Menneskene som et Ord fra Gud

og nu atter sendes tilbage som Menneskenes Ord til Gud. Denne dobbelte Natur udtrykker Bønnen deri, at den paa en Gang er et Naademiddel og et Dydsmiddel. Set under den sidste Form hører dens Behandling under den christelige Sædelære, der nærmere maa gjøre Rede for dens Stilling i Helliggjørelsen og den christelige Livsudvikling*) — betragtet som Naademiddel maa det tilfalde Dogmatiken at paavise dens Stilling og Betydning som saadant.

Vi bemærke da først, at Jesus selv under sin tunge Frelsergerning beder hyppigt og inderligt, at han til Tider gaar bort for at bede (Matth. 14,23, Luk. 9,18), ja stundom tilbringer Natten med Bøn (Luk. 6,12), særligt kan mærkes Bønnen i Gethsemane med dens store Sjælekamp og dens ubetingede Hengivelse i Faderens Villie. Ligeledes opfordrer han sine Apostle til at bede uden at trættes, han henviser i Lignelser til Manden, der vækker sin Ven om Natten med Anmodning om nogle Brød og tilsidst faar dem (Luk. 11,5–8), til Enken, som utrættet beder Dommeren om at hjælpe hende til hendes Ret og paa Grund af sin Vedholdenhed faar Bønnen opfyldt (Luk. 18,1–5). Han knytter Forjættelsen om Bønnens Opfyldelse til sine Formaninger og nedslaar al ængstelig Tvivl ved at henvise til Guds Fadergodhed, der giver rundeligt og bredfuldt Maal til dem, som i Tro og Tillid fremføre deres Bøn og Begæring til ham (Matth. 7,7 flg., 21,22, Joh. 14,13–14). Paa samme Vis indskærpe Apostlene Bønnens Nødvendighed for de Troende og dens rige Velsignelse og opfordre til stadig og vedblivende Bøn (1 Thess. 5,17: *ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε* jvfr. Rom. 12,12, Eph. 6,18). Herved kan dog ikke forstaas en uophørlig Beden, hvad der vilde blive en tankeløs Fremplappren, *βαττολογία* (Matth. 6,7) lige imod Jesu udtrykkelige Advarsel mod saadan hedensk

*) Christelig Sædelære § 26.

Bøn, der holder for, at Bønnens Kraft afhænger af Ordenes Mangfoldighed. Ved den uafladelige Beden maa tænkes paa den stadige Bøn d. e. at man ikke lader Dage, maaske Uger glide hen uden at træde frem i Bønnen overfor Gud.

Særlig Forjættelse om Bønnens Opfyldelse er knyttet til Bønnen i Jesu Navn (Joh. $14,_{13}$, $16,_{23-24}$). Herved kan ikke tænkes paa en ydre Ordform, hvad der vilde stride mod den christne Bøns Væsen, der er knyttet til dens Inderlighed og Alvor, uden hvilken Bønnen er betydningsløs, men det maa forstaas om Bønnen i Jesu Aand, i hans Gudhengivenhed og urokkelige Lydighed mod Faderen. I samme Grad, som der bedes i denne Aand, bliver Bønnen i Jesu Navn til en Fuldmagt, hvormed den Bedende træder frem for Gud paa lignende Maade, som naar det hedder i Kongens Navn, i Lovens Navn, hvormed udsiges, at den paagældende Befaling eller Handling har samme Myndighed, som om Kongen selv personlig paabød den, eller den var umiddelbart paabudt af Loven. Saadan Bøn i Jesu Navn vil da have den Betydning, at Jesus selv trods al dens Ufuldkommenhed og Skrøbelighed vil bære den frem for Faderen og derved sikkre dens Opfyldelse med saadan Magt, at Bønnen er opfyldt, endnu inden den er fremført (Mark. $11,_{24}$: Alt, hvad I bede om og begære, tror, at I har faaet det, saa skal det vederfares Eder).

Gjenstanden for den christne Bøn kan være Alt i Himmel og paa Jord, men i første Række vil dog altid staa Bøn om den Hellig Aand (Luk. $11,_{13}$) og den deraf følgende Oplysning om Frelsen og Befæstelse i Troen og Haabet. Denne Bøn er den egentlige Bøn i Jesu Navn, hvilken Gud altid opfylder (Joh. $14,_{13}$, $15,_{16}$, $16,_{23-24}$). Netop derved bliver Bønnen saa stort et Naademiddel, fordi den skænker den Hellig Aand og derved styrker Frelsessamfundet med Gud. Hertil knytter sig Bønnen om Guds Riges og Christi Evangeliums stedse dybere Fæstelse i

Hjerterne og videre Udbredelse blandt alle Folkeslag, som endnu sidde i Hedenskabets Overtro og Mørke. Men ogsaa om timelige Goder kan og skal der bedes, som Jesus selv har anvist det i den fjerde Bøn i Fadervor (jvfr. Luthers righoldige Udlægning af den i den lille Katechismus) og i den syvende Bøn, der vel ikke blot gælder det moralske Onde, men ogsaa det physiske Onde, som kan nedbøie og trykke Sindet og derved røve Glæden og lamme Virksomheden for det Godes Fremme. Dog maa der ved Bønnen om de timelige Goder altid agtes paa, at de underordnes under Guds Riges Fremme (jvfr. Jesu Bøn i Gethsemane) og Hensynet til Sjælens evige Frelse. Bønnen maa her fremføres betingelsesvis under Hensyn til, at Guds Villie maa ske, fordi han alene veed, hvad der i Virkeligheden tjener til vort sande Vel. Hvormeget eller hvorlidet der skal bedes om, vil afhænge af de ydre Livsvilkaar. Hovedsagen er, at det, som der bedes om, er en virkelig Hjertesag og ikke en Ubetydelighed; Bønnen maa derfor fremføres med Værdighed og i Regelen holdes i mere almene Træk uden smaalig Udmaling af Enkeltheder. Forbilledet for alle vore Bønner bliver Jesu egen Bøn, Fadervor — denne vidunderlige Bøn, der er saa kort og dog saa indholdsrig, at Alt kan bringes ind under den. Bønnens Længde vil kunne bestemmes efter den Inderlighed, hvormed der bedes — saafremt denne ophører, og Bønnen bliver til Ord uden Tanker og Følelser, da er den virkningsløs og maa ophøre, da den ellers bliver en Vanhelligelse. Hvor længe der skal bedes, vil afhænge dels af Sagens Vigtighed, dels af den Bedendes aandelige Evner. Det fortjener Opmærksomhed, at Jesus, der selv kunde bede en hel Nat igjennem, dog viser saa stor Skaansomhed overfor de Svage, at hans Mønsterbøn er saa kort, at et Barn kan bede den uden Vanskelighed, ligesom han ogsaa advarer (Matth. 6,7) mod at bruge mange overflødige Ord

i Bønnen, som om dens Værd beroede paa Ordenes Mængde uden at Hjerte og Tanke følge med*).

Bønnen er dog mere end Naademiddel og Dydsmiddel, den har sit Formaal i sig selv, idet den er Hjerteslaget i det christelige Trosliv. Saalænge der bedes, er der endnu aandeligt Liv i Tro, om det end kan være svagt og vaklende, men hvor Bønnen ganske ophører, der vil ogsaa Troslivet udslukkes og stigende Vantro træde i dets Sted. Bønnen er Udtryk for Sinds og Hjertes Samliv med Gud, den hæver sig fra Begæring til Taksigelse og Lovsang. Naar man har kaldet Bønnen for Sjælens Samtale med Gud, da er dette Udtryk kun delvis træffende, thi Gud svarer ikke umiddelbart som et Menneske, med hvem der føres en Samtale, men han svarer middelbart gjennem Livsførelsen, idet han opfylder Bønnen eller, hvor det ikke sker, lader den Bedende komme til Forstaaelse af, at det, hvorom der blev bedet, ikke vilde have været til hans sande Gavn. Fremfor Alt svarer Gud i den indre Fred, som han skænker den Urolige, det Mod, som han giver den haardt Trængte og Forsagte. Bønnen kan her gaa over til en dyb indre Glæde og Hvile i Gud, i hvilken Sjælen vinder ny Styrke til den indre Kamp med sig selv og den ydre Kamp med Verden. Det var denne »Bøn uden Ord«, hvilken Qvietismen priste som den højeste Form for Bønnen, dog med Urette, thi den er mere en Følge af Bønnen end Bønnen selv, som med indre Nødvendighed kræver Udformning i Ord, ikke for Guds Skyld, der kender vore inderste Tanker, men for den Bedendes egen Skyld, der herigjennem vinder Klarhed over sig selv og den Villiens Sammentrængthed i sig selv, som faar sit

*) Om Bønnens forskellige Former, om Forbøn for Andre, særligt for Afdøde, se Christelig Sædelære S. 273—75 (Anden Udgave).

Udtryk i Bønnen. Naar man her vil gjøre gældende, at efterdi Gud kender baade vore Tanker og vort Behov langt bedre end vi selv, saa bliver Bønnen overflødig, da Gud i sin Kærlighed vil sende Hjælp og Bistand ogsaa uden vor Bøn — saa maa denne Betragtning afvises, idet den ganske overser, hvad der er det egentlige Kærnepunkt i Bønnen, nemlig det indre Personlighedsforhold til Gud. Gud vil, at de, som ere hans sande Børn, skulle have fuld Tillid til ham og fuld Aabenhed overfor ham, ganske som ogsaa jordiske Forældre meget vel kunne vide, hvad Børnene begære, men dog ikke ville opfylde deres Ønsker, førend Børnene i fuld Fortrolighed oplade deres Hjerter for dem og udtale deres Ønsker. Saaledes bliver Bønnen i Jesu Navn ikke blot et Naademiddel, der gjør delagtig i Frelsen, men den bliver Livscentret i det indre Samliv med Gud, fordi den stiller os umiddelbart overfor Gud og derved styrker den fremskridende Udvikling i Tro og Kærlighed.

---

§ 43.

Sakramenterne.

Ved Siden af Ordets Forkyndelse, som Jesus overgav sine Disciple, har han indstiftet visse hellige Handlinger, hvilke han paalagde dem at gjentage i kommende Tider, og til hvilke han knyttede Løftet om sin Velsignelse og sin Naades Meddelelse. Et Forbilled for disse Handlinger findes i den gamle Pagt, men de have her en symbolsk og forberedende Betydning, idet de vel ere Tegn og Panter paa Guds Naade, men dog pege fremad mod den kommende fulde og virkelige Naadesmeddelelse.

Noget særligt Navn paa disse af Jesus indstiftede Handlinger meddeler den hellige Skrift os ikke. I den

græske Oldkirke kaldes de *μυστήρια,* hvorved udtrykkes det Hemmelighedsfulde, i den vesterlandske Kirke bruges Navnet *sacramenta,* hvilket Navn Tertullian skaffer Indgang, og hvormed den latinske Bibeloversættelse *Vulgata* gjengiver *μυστήριον* (Eph. 5,32). *Sacramentum* kommer af *res sacra* og bruges i Retssproget om en i Procesførelse deponeret Pengesum, i Krigssproget om Soldaternes Ed, Fane-Eden, og overføres herfra i Kirkesproget paa visse højtidelige Handlinger. Det Flertydige i Ordets Betydning medførte Usikkerhed i den kirkelige Anvendelse af Navnet paa forskellige hellige Handlinger som Ægteskabets Indvielse, Præsternes Ordination, de Unges Konfirmation o. l. I Middelalderen steg Antallet under Scholastikens Behandling til tolv eller fjorten, indtil endelig Kirken fastsætter Antallet til syv.

For at komme ud over denne Usikkerhed og vinde et fast Grundlag, maa Grundbegrebet af Sakramentet tages som historisk Udgangspunkt og derefter de enkelte Sakramenter og deres Antal bestemmes. Det vil da sees, at i det ny Testamente nævnes to hellige Handlinger, som Jesus har indstiftet; disse gjentages i den apostoliske Menighed og derefter vedblivende i Kirken indtil vore Dage. Disse to Handlinger ere Daab og Nadver. Heraf tages den første Grundbestemmelse: Sakramenterne ere hellige Handlinger, som ere indstiftede af Christus selv for derigjennem at delagtiggjøre i den ved ham vundne Frelse, og som han har befalet at gjentage i hans Menighed*).

Disse Handlingers Eiendommelighed viser sig deri, at de have en ydre synlig Form og derunder meddele en usynlig Naade (Augustin: *sacramentum est invisibilis gratiæ forma visibilis*). Sakramenternes Kendemærke bliver da

---

*) Apol. Conf. p. 200: sacramenta vocamus ritus, qui habent mandatum dei, et quibus addita est promissio gratiæ.

følgende: et stofligt Element — et dertil knyttet Ord af Jesus — Indstiftelse af Jesus selv med Paabud om stadig Gjentagelse i Menigheden. Hvad det første angaar, da er det valgt af Jesus selv og staar i Forhold til den ved Sakramentet meddelte Naadegave: Vandet er Udtryk for Renselse — Brød og Vin for Ernæring og Styrkelse. Ordet, som er knyttet hertil, er givet af Jesus, og først ved Sammenføiningen af Ordet og det stoflige Element faar Handlingen sin sakramentale Virkning (Augustin: *accedit verbum ad elementum et fit sacramentum*). Endelig maa Sakramentet være indstiftet af Jesus selv med Befaling om dets vedblivende Meddelelse i Menigheden.

Anvende vi nu disse Kendemærker paa de af den katholske Kirke foruden Daab og Nadver opstillede fem Sakramenter, da ville vi se, at de kun delvis ere tilstede ved disse. For to af dem, Konfirmation og den sidste Olie, fattes Jesu egen Indstiftelse og Befaling, for de tre andre, Bodssakramentet, Præste-Ordinationen og den ægteskabelige Vielse mangler foruden Jesu Indstiftelse ogsaa det stoflige Element, hvorfor de katholske Theologer have megen Vanskelighed med at eftervise det og indbyrdes ere uenige derom. Reformatorerne rettede derfor en skarp Polemik mod disse selvlavede Sakramenter, men vare dog til en Begyndelse ikke fuldt klare over, hvilke Handlinger der skulle anses for de rette og sande Sakramenter. Melanchton mente saaledes, at Bodssakramentet kunde vel holdes for et Sakrament, fordi det tilsiger Syndsforladelse, hvilken er en af den guddommelige Frelses største Naadegaver, ja han er heller ikke uvillig til at medtage Ordinationen*). Denne Usikkerhed er forstaaelig nok, naar det erindres,

---

*) Apol. Conf. p. 200—201: Vere sunt sacramenta baptismus, coena domini, absolutio, quæ est sacramentum poenitentiæ. — — Si ordo de ministerio verbi intelligatur, non gravatim vocaverimus ordinem sacramentum.

at Reformatorerne her vare stillede overfor en snart tusindaarig kirkelig Tradition. Imidlertid kom man dog snart til Klarhed over, at Sakramentet havde sin faste historiske Grund i Jesu egen Indstiftelse og Befaling, og man blev da staaende ved de to Sakramenter, om hvis Indstiftelse Skriften giver klar og sikker Meddelelse, nemlig Daab og Nadver.

Saaledes bliver da efter Guds Anordning Guds Ord og de to Sakramenter de Naademidler, gennem hvilke Frelsen meddeles. Herved opstaar Spørgsmaalet om deres Virkemaade, om den er den samme, eller om den er forskellig, og i sidste Fald spørges, hvori Forskellen bestaar.

Herpaa bliver at svare, at Indholdet af begge Naademidler er det samme, idet de begge medføre Frelsen, tilsikkre Syndsforladelse og bekræfte i Naadestanden (Apol. Conf.: *idem est effectus verbi et sacramentorum*). Men Maaden, hvorpaa de gjøre det, er forskellig, og Sakramenterne have deres Eiendommelighed, hvorved de adskille sig fra Ordet. Det bliver da ogsaa nødvendigt, thi hvis Sakramenterne virkede det Samme som Ordet og ganske paa samme Maade, vilde de jo blot være en Gjentagelse af Ordet, og det indses ikke, hvorfor de ere indstiftede, og man kunde i saa Fald gjerne lade dem bortfalde.

Vi bemærke da følgende Eiendommeligheder ved Sakramenterne:

De ere Bekendelseshandlinger (*notæ confessionis*) og blive herved det synlige Vidnesbyrd om, hvem der slutter sig til Menigheden, hvad ikke kan kendes ved Ordets Forkyndelse, idet jo her Udenforstaaende og ligefremme Vantro kunne indfinde sig af Videbegærlighed eller blot Nysgerrighed. Heraf følger atter, at Sakramentet mere synligt og bestemt henvender sig til den Enkelte som saadan, og derved bekræfter for ham, at Frelsen, som Ordet forkynder

for Alle, ogsaa gælder ham særlig*). Sakramentet virker stærkere paa den Enkelte derved, at det virker paa synlig Maade, og som bekendt virker det, som Øjet ser, altid mere umiddelbart og derved stærkere, end hvad Øret hører. Det Mysteriøse, som er i al Religion, træder stærkere og mere betagende frem i Sakramentet end i Ordet. Denne stærkere Virkning af Sakramentet kommer ogsaa frem derved, at det virker som sluttet Helhed paa een Gang, det er, som om Frelseren selv kommer os i Møde, medens Ordets Forkyndelse opløser Frelsens Helhed i en Række enkelte Sætninger og Tanker, der først efterhaanden af den opmærksomme Tilhører samles til en sluttet Enhed. Derfor modtages efter gammel kirkelig Skik Sakramentet knælende, medens Ordet høres staaende eller siddende. Endelig maa mærkes, at medens Ordets Forkyndelse baade i Tale og Skrift saavel efter den Enkeltes som efter hele Samfundets Opfattelse kan være underkastet megen Foranderlighed, staar Sakramentet som det Faste og Urokkelige fra Slægt til Slægt, der selv i aandelige Nedgangstider kan bevares uforandret, indtil en dybere og rigtigere Forstaaelse af dets Værd og Virken atter gjør sig gældende.

Paa den anden Side har ogsaa Ordets Naademiddel sine eiendommelige Fortrin. Ordet formaar at give en rigere Udvikling af Evangeliets Naadefylde i forskellige Retninger, paavise dets Stilling overfor de forskellige Livsvilkaar, det har ved sin Bevægelighed en større Bøielighed end det i en fast Form bragte Sakrament og kan derved bedre lægges til Rette for og finde Indgang hos de forskellige Individualiteter. Ogsaa vil der i Ordets Forkyndelse stedse kunne oplades nye Synspunkter for Evangeliet og nye Skatte drages frem af dets uudtømmelige

*) Conf. Aug. art. 13.

Rigdoms Kilde, hvorom den store Mangfoldighed og Forskelligartethed af Prædikensamlinger og kirkelige Opbyggelsesskrifter i alle Kirkens Aarhundreder aflægge tilstrækkeligt Vidnesbyrd.

Men trods den forskellige Virkemaade ere Ordet og Sakramenterne begge uundværlige til Frelsens fulde Beredelse og høre efter Jesu egen Anordning med til Evangeliets rette Forkyndelse. De ere forsaavidt ligestillede, men spørges der om, hvilket af disse Naademidler der tilkommer Forrangen, saa bliver det Ordet. Det er først ved Ordet, at Sakramentet faar Virkekraft, den blotte Meddelelse af det stoflige Element vilde uden Ordets Tilføielse ikke være noget Sakrament. Ei heller vilde man uden Ordets Belæring kunne forstaa, hvad Sakramentet er, og hvad det byder, men det vilde antage Charakteren af et Tryllemiddel uden dybere Paavirkning af Modtageren. Det bliver saaledes Ordet, som bryder Vei for Sakramentet og bereder Sind og Hjerte for dets rette Nydelse. Paa denne Maade er ogsaa Forholdet opfattet i de lutherske Bekendelsesskrifter, hvor Ordet gjerne nævnes først: *per verbum et sacramenta donatur spiritus sanctus* etc.

Med Hensyn til Læren om Sakramenternes reale Virkning indtager den lutherske Bekendelse en fast Stilling overfor Romerkirkens ensidige Objectivisme og den reformerte Kirkes ligesaa ensidige Subjectivisme. Den første hævder, at Sakramenterne have deres Virkekraft i sig selv uanset den Modtagendes Tro, naar denne da, som det hedder i Kirkesproget, »ikke skyder en Slaa for« (*obicem non ponens*) d. e. er en ligefrem Fornægter. Sakramenterne virke her som en høiere Naturmagt, som magiske Midler efter udført Handling (*ex opere operato*). Kun fra den administrerende Præsts Side kræves, at han har den rette Hensigt, Intention, at forvalte Sakramenterne. Den reformerte Kirke lægger i modsat Retning hele Vægten paa den

modtagendes Tro; kun hvor den er tilstede, faar Sakramentet Virkekraft; hvor Troen mangler, er Sakramentet virkningsløst — det bliver ifølge denne spiritualistiske Opfattelse altsaa Troen, som gjør Sakramentet, uden Troen er der intet Sakrament. Den lutherske Bekendelse forkaster saavel den ensididige Objectivisme, der ganske ser bort fra den Modtagendes Tro, som den ligesaa ensidige Subjectivisme, der lægger hele Vægten paa Troen, hvorved Sakramentet tilsidst bliver en blot Ceremoni. Overfor Romerkirken forkastes Læren om, at Sakramenterne virke ved deres blotte Forvaltning, selv om der ingen modtagende Tro er tilstede*). Ogsaa Paastanden om, at Sakramentet kun har real Virkning, hvor den administrerende Præst har den rette Intention, forkastes, thi det er ikke Præsten, der skænker Sakramentet Virkekraft, men Sakramentet har denne i sig selv, naar det forvaltes paa rette Maade efter Christi Indstiftelse**).

Overfor de Reformertes Subjectivisme læres, at Sakramenterne ikke blot ere indstiftede for at være Kendemærker paa vor Tro og Bekendelse, men meget mere ere Vidnesbyrd om Guds Kærlighed og Naade overfor os***). De have deres sakramentale Virkekraft i sig selv og skænke en objectiv Realitet uafhængigt af vor Tro, men om denne

---

*) Conf. Aug. art. 13: Utendum est sacramentis ita, ut fides accedat, quæ credat promissionibus, quæ per sacramenta exhibentur et ostenduntur. Damnant illos, qui docent, quod sacramenta ex opere operato justificent, nec docent, fidem requiri in usu sacramentorum, quæ credat remitti peccata.

**) Conf. Aug. art. 8: Licet uti sacramentis, quæ per malos administrantur. Et sacramenta et verbum propter ordinationem et mandatum Christi sunt efficacia, etiamsi per malos exhibeantur.

***) Conf. Aug. art. 13: Docent, quod sacramenta instituta sint non modo, ut sint notæ professionis inter homines, sed magis ut sint signa et testimonia voluntatis dei erga nos.

Realitet skal blive til Velsignelse eller virke i modsat Retning til Dom og Død (1 Kor. $11,_{27-29}$), det afhænger af den Tro eller den Ligegyldighed, hvormed Sakramentet modtages.

Endnu videre gaa Zwinglianere, Methodister, Baptister og andre Sektpartier indenfor den reformerte Kirke, som i Sakramenterne kun se en Bekendelse af Troen og intet Videre. Videst gaa Kvækerne, som ganske forkaste Sakramenterne og lære, at de ere tomme Ceremonier, som ikke kunne have nogen Betydning for os, men maa betragtes i Lighed med de saakaldte noachitiske Bud i Ap. G. $15,_{29}$ og Fodvaskningen (Joh. $13,_{5}$ flg.), som oprindelig vare symbolske eller figurlige Handlinger, men nu ere betydningsløse og maa bortfalde.

---

§ 44.

Daaben.

Den nye Pagts Indvielse og Besegling ved Daaben har sit Forbilled i den gamle Pagts Tvætninger og Badninger, som fandt Sted ved særlig høitidelige Leiligheder. Saaledes byder Jakob hele sit Hus og alle sine Ledsagere at rense sig og skifte Klæder, inden han drager til Bethel med dem og opreiser et Alter for Herren (1 Mos. $35,_{2}$) — Moses byder hele Israels Folk at to og tvætte sig og deres Klæder, inden de modtage Lovens Aabenbaring paa Sinai (2. Mos. $19,_{10}$) — Samuel byder Folket at samles i Mizpa og der drage Vand og udøse det, vistnok til Renselse (1 Sam. $7,_{6}$). Af Propheterne forjættes, at Herren selv vil rense sit Folk og opreise det, symbolsk Udtryk for Syndsforladelse og

Forløsning (Es. 4,4, Ezechiel 36,25, Zach. 13,1). Medens disse Renselser gælder hele Folket som saadant, saa bliver Omskærelsen en Renselse for den Enkelte. Denne Skik, som indføres af Abraham for hele hans Husstand (1 Mos. 21,4) og senere paabydes som Lov for hele Folket (3 Mos. 12,3), udtrykker negativt en Renselse navnlig fra kønslig Urenhed og fra Afgudsdyrkelse jvfr. Betegnelsen af det rette Gudsforhold som et Ægteskab — positivt udtrykker den Optagelse i Israels Folk og derigjennem Besegling af Gudsforholdet.

Overgangen fra de nævnte Renselser til Daaben i den nye Pagt danner Johannes Døberens Daab af de store Skarer, som strømmede ud til ham for at høre hans Forkyndelse. Den kaldes »Omvendelsens Daab til Syndernes Forladelse« (Luk. 3,3: *βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*), hvorved maa forstaas en forudgaaende Syndsbekendelse og et efterfølgende Tilsagn om Syndsforladelse, saa vidt en saadan kunde gives i den gamle Pagt. Den var ikke en Opfindelse af Johannes, men fra Himlen (Matth. 21,25) d. e. efter guddommelig Befaling. Den var forberedende og symbolsk, pegende mod den fuldkomne Daab med Optagelse i Gudsriget, som Jesus skulde stifte. Saaledes betegner Johannes selv dens Stilling som Vanddaaben i Modsætning til Daaben med Hellig Aand og Ild, hvilken den, som kommer efter ham, skal bringe (Matth. 3,11, jvfr. Ap. G. 1,5). Der fortælles da ogsaa senere om saadanne, som havde modtaget Johannes Daab, at de vare uvidende

---

Es. 4,4: — — naar Herren har aftvættet Zions Døttres Urenhed og afvadsket Jerusalems Blodskyld — — —

Ezech. 36,25: Og jeg (Herren) stænker rent Vand over Eder, og I blive rene.

Zach. 13,1: Samme Dag skal en Kilde aabnes for Davids Hus og Jerusalems Indbyggere mod Synd og Urenhed.

Matth. 21,25: Jesus spørger: »var Johannes Daab fra Himlen eller fra Mennesker?«

om den Hellig Aand (Ap. G. 19,$_{2}$ flg.). Johannes Daab kommer da til at indtage en lignende Stilling som Døberen selv mellem den gamle og den nye Pagt. Ligesom Johannes efter Jesu eget Udsagn var større end nogen af Propheterne, men mindre end den mindste i Himmeriges Rige (Matth. 11,$_{11}$) d. e. i Christi Menighed — saaledes var hans Daab ogsaa kraftigere end nogen af de andre Tvætninger og Renselser, men dog kun en Vanddaab i Sammenligning med Jesu Daab med Hellig Aand og Ild*).

Allerede inden Jesus indstifter Daaben, henviser han til den i Samtalen med Nikodemus (Joh. 3,$_{5}$). Selv døbte han ikke (Joh. 4,$_{2}$), men han lod sine Disciple døbe, og denne Daab maa da have været i Lighed med Johannesdaaben uden den Hellig Aands Meddelelse (jvfr. Joh. 7,$_{39}$), hvilken de først modtog paa Pintsefesten. Selve Daaben indstifter Jesus først umiddelbart forinden sin Bortgang til Faderen (Matth. 28,$_{19}$, Mark. 16,$_{15-16}$), idet han paalægger at gjøre alle Folk til hans Disciple (*μαθητεύσατε*), hvilket er det omfattende Begreb, som deler sig i to Handlinger, nemlig først at døbe (*βαπτίζοντες*) dernæst at lære (*διδάσκοντες*). Det første Led, Daaben, bestemmes nærmere ved Tilføielsen »i eller til Navnet«, hvorved udtrykkes et Tilførelses- og Tillidsforhold (1 Kor. 10,$_{2}$: Israeliterne døbtes til Moses, smstds. 1,$_{13}$: døbes til Paulus' Navn). Navnet,

---

*) Mærkelig nok have de ældre lutherske Dogmatikere jævnstillet Johannes Daab og Jesu Daab (Gerhard o. A.), hvad der er optaget af flere nyere (Philippi, tildels Hofmann og Hengstenberg), idet de fortolkede Ap. G. 19,$_{3}$ om Aandens charismatiske Gaver. Denne Opfattelse tilbagevises dog af de ovenfor anførte Skriftsteder. Ogsaa Romerkirken hævder, at Johannesdaaben er væsensforskellig fra Jesu Daab: si quis dixerit, baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum baptismo Christi, anathema sit (Trid. Conc. sessio VII de baptismo can. I).

Joh. 7,$_{39}$: Den Hellig Aand var ikke endnu kommen, fordi Jesus endnu ikke var herliggjort.

ὄνομα, er Udtryk for Væsenet (se ovenfor S. 45), og Daaben bliver da Bekendelsen af Troen paa Gud Fader, Søn og Hellig Aand d. e. den treenige Gud, der her nærmest opfattes som økonomisk Trinitet: Faderen, som har skabt og opholder Verden, Sønnen, som frelser og forløser den, og den Hellig Aand, som gjennem Oplysning og Helliggjørelse fører den til Fuldendelse og Salighed.

Med Henblik herpaa kan Daaben bestemmes som den af Christus indstiftede hellige Handling, hvorved den Troende under Overøsning af Vand og med Bekendelse af Troen paa den treenige Gud i hans Navn optages i Menigheden og derved modtager Syndsforladelse og Gjenfødelse til et helligt Liv (Ap. G. 2,38).

Det Element, hvormed Daaben skal foretages, bliver da Vandet (Joh. 3,5, Ap. G. 8,36, 10,47, Eph. 5,26). Vandet er det rensende og udtrykker derfor symbolsk Renselse fra Synden ved Syndsforladelse og Gjenfødelse. Vandet er dernæst saa almindeligt, at det under normale Forhold altid vil kunne skaffes tilveie. Skulde det under ganske særlige Forhold ikke kunne ske (man tænke f. Ex. paa en beleiret Stad eller en Karavane i Ørkenen) og der reises Spørgsmaal, om ikke et andet Element, f. Ex. Olie eller Sand, kunde benyttes, da maa det afvises og Daaben opsættes til en Tid, da Vand kan skaffes tilveie. Oprindelig foregik Daaben som Neddykning i Vandet, saaledes ved Jesu Daab (Matth. 3,16 jvfr. Ap. G. 8,39), hvad ogsaa fremgaar af den paulinske Symbolik, hvorefter Daaben sammenlignes med en Begravelse (Rom. 6,4, Kol. 2,12: begravne ved Daaben med Jesus) og derefter følgende Opstandelse til et nyt Liv. Naar denne Neddykning, *immersio*, i senere Tider er bleven ombyttet med en Overøsning eller Bestænkning, *aspersio*, hvad der rimeligvis skyldes klimatiske Forhold, da Christendommen udbredtes

i koldere Egne høiere mod Nord, da er det ikke nogen væsentlig Forandring, eftersom Hovedvægten ved Sakramentet ikke hviler paa Elementets Kvantitet, men paa dets Kvalitet (Martensen).

Til Vandet kommer nu det medfølgende Ord, og først herved bliver det et Sakrament. Hverken Vandet alene eller Ordet alene virker Daabens Sakrament, men først begge i Forening*). Vandet bliver ved Ordets Udtalelse »ganz durchgottet« (Luther), og dog alligevel virkeligt Vand, ingen forvandlet Materie. Ordet er med Henvisning til Matth. 28,19 Bekendelsen af Gud Fader, Søn og Hellig Aand, der udtales ved selve Daabshandlingen: jeg døber dig i Navnet etc. Dog vilde under særlige Forhold f. Ex. ved Nøddaab ogsaa »i Jesu Navn« være tilstrækkelig (jvfr. Ap. G. 2,38, 10,48), fordi heri samler Frelsens Indbegreb sig, medens derimod en Daab i Faderens eller Aandens Navn alene ikke vil kunne godkendes, fordi den vilde være altfor ubestemt uden Henvisning til Frelsens historiske Kendsgerning og man ved alene at nævne Faderens eller Aandens Navn kunde staa ganske udenfor Christentroen.

Daabsordet maa ikke forvexles med Daabsbekendelsen, som gaar forud for og er Betingelse for Daaben. Den er efter gammel kirkelig Vedtægt den saakaldte apostoliske Trosbekendelse, i den græsk-katholske Kirke den nicæniske Trosbekendelse. Begge hidrøre fra Oldkirken, og forsaavidt kan der tillægges dem samme Gyldighed. Naar man der-

*) »Vand gjør det visselig ikke, men Guds Ord, som er med og ved Vandet, og Troen, som forlader sig paa dette Guds Ord i Vandet; thi uden Guds Ord er Vandet blot Vand og ingen Daab« (Luthers lille Katechismus om Daaben).

Ap. G, 2,38: Peter sagde til dem: Enhver af Eder lade sig døbe i Jesu Christi Navn til Syndernes Forladelse.

Ap. G. 10,48: Peter befalede, at de skulde døbes i Herrens Navn.

imod har villet betragte den første af hine som »det lille Ord af Herrens egen Mund«, hidrørende fra Christus selv og i uforandret Skikkelse bevaret indtil vore Dage (Grundtvig), da savner dette al historisk Hjemmel. Navnlig har den norske Professor Casparis lærde og omhyggelige Undersøgelser tilfulde godtgjort, at Daabsbekendelsen i den gamle Kirke foreligger i forskellige Former, om end ganske vist Hovedindholdet er det samme, hvorved det bliver utænkeligt, at den nuværende ordrette Form skulde hidrøre fra Jesus selv, medens Bekendelsen i sine Hovedtræk vil kunne føres op imod den apostoliske Tid. Den Paastand, at Daabsbekendelsen skal opfattes som Salighedsvilkaar (Grundtvig), maa da ogsaa tilbagevises, thi dette kan ikke en blot Bekendelse efter dens Ordlyd være, men derimod praktisk Kærlighedsgerningerne, der ere udsprungne af og vidne om en levende og virksom Tro (Gal. 5,6: *πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη*), saaledes som det ses i Skildringen af Dommedag (Matth. 25,31–46), hvor der ikke dømmes efter en blot Bekendelse, men efter Troens Vidnesbyrd i det praktisk handlende Liv. Daabsbekendelsen er derfor ikke et Salighedsvilkaar, men derimod et Menighedsvilkaar d. e. Betingelsen for at optages i den christne Menighed.

Ordentligvis foretages Daaben af Præsten, dog kan den ogsaa i overhængende Dødsfare foretages af Lægfolk, Mænd saavelsom Kvinder — den saakaldte Nøddaab, hvor da Bekendelsen af den treenige Gud eller blot af Jesus Christus vil være tilstrækkelig. Nøddaaben maa dog ikke betragtes som en ufuldstændig eller forkrøblet Daab, thi i saa Fald maatte den senere foretages om igen, hvad ikke sker, men den er en fuldstændig Daab, thi Gud giver ikke Daabens Naadegaver stykkevis, men fuldt ud.

Set fra Menneskets Side er Daaben en Bekendelse af Troen paa Jesus Christus dels af den Enkelte, som døbes, dels af Menigheden, i hvilken den foretages, set fra Guds

Side er den det synlige Tegn og Pant paa hans Naade. Endvidere er Daaben en Indvielse og Indplantning i Menigheden *(sacramentum initiationis)* og derigjennem en Delagtiggjørelse i alle Menighedens aandelige Goder og Forjættelser om tilkommende evig Salighed (1 Kor. 12,13). Som saadan Indvielse kan Daaben kun foretages een Gang og maa ikke gjentages.

Daabens Virkninger ere dels negative dels positive. I første Henseende udfrier den fra Syndens og Mørkets Rige, i hvilket den Uigjenfødte er bundet, den »frier fra Døden og Djævelen« (lille Katechismus). Dernæst besegler Daaben den ved Christus vundne Frelse ved at give Syndsforladelse. Vel borttager den ikke Arvesynden selv, som Romerkirken lærer, thi den vedbliver med dens fordærvelige Virkninger, men Synden tilregnes ikke mere (Ap. G. 2,38). Daaben bliver herved en aandelig Aftvætning fra Syndens Smuds (Ap. G. 22,16, 1 Kor. 6,11: *ἀπελούσασθε*), Daaben kaldes Vandbadet med et Ord (Eph. 5,26: *καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι*), hvormed den sakramentale Samvirken af Daabsvandet og Daabsordet er udtalt — ligeledes Hebr. 10,22. Hermed udtrykkes ikke en subjectiv Helliggjørelse, som først kan indtræde senere efter Daaben, men en objectiv Retfærdiggjørelse ved Syndernes Forladelse, som Daaben ogsaa kaldes »Begæring til Gud om en god Samvittighed« (1 Pet. 3,21: *συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς θεόν* — hvor *ἐπερ.* er urigtig over-

---

1 Kor. 12,13: Vi ere Alle døbte i een Aand til at være eet Legeme.

Ap. G. 2,38, Apostelen Peters Tale: »Hver af Eder lade sig døbe i Jesu Christi Navn til Syndernes Forladelse.«

Ap. G. 22,16, Ananias til Paulus: »Staa op og lad dig døbe og dine Synder aftvætte!«

Hebr. 10,22: Lader os træde frem med Hjerterne stænkede rene fra en ond Samvittighed og Legemet tvættet med rent Vand.

sat ved Pagt) d. e. Begæring om Syndsforladelse, hvilken Gud giver ved Daaben.

Daabens positive Virkning er den Hellig Aands Meddelelse og Gjenfødelsen (Tit. 3,5, Ap. G. 2,38). Det herved satte nye Liv er endnu kun en principiel Begyndelse, en kraftig Livsspire, der er sat ved Daaben, men som til sin videre Udvikling kræver en personlig Tilegnelse og en dertil knyttet fremskridende Udvikling paa lignende Maade, som Sædekornet, der nedlægges i Jorden, har Spirekraften i sig, men som Betingelse for Fremskriden og tiltagende Væxt kræver Luft og Vand.

Daabens frelsende og saliggjørende Virkning er derfor betinget ved Troen, dog kan den være en begyndende Tro, som først efterhaanden udvikler sig og fuldeligt tilegner sig Daabsnaaden, ja ved Barnedaaben, som nu er den almindelige i Kirken, bliver den først en efterfølgende Tro, — hvilket ikke maa forstaas, som om det først er Troen, der skænker Daaben dens naadevirkende Magt eller gjør Daaben til virkelig Daab, thi Troen er her, som overalt overfor Frelsen, kun den modtagende. Der maa her skelnes mellem Daabens Substants eller hvad den er i og for sig, og Daabens Virkning til Frelse — den første har den i og for sig, uafhængig af al menneskelig Tanke og Villie, den sidste kun, hvor Mennesket modtager den i Tro. Naar Paulus skriver: »Saamange af Eder, som bleve døbte til Christus, have iført Eder Christus« (Gal. 3,27), da maa det ikke forstaas, som om Apostlen her tillægger Daaben en ren magisk Virkning, men de eiendommelige Forhold i den apostoliske Tid maa her erindres, da kun Troende bleve døbte, og altsaa Troen er Forudsætning for Daaben. Hvad Paulus her vil fremhæve, er, hvad de have modtaget i Daaben, altsaa hvad vi her kalde Daabens

---

Tit. 3,5: Efter sin Barmhjertighed frelste Gud os ved Gjenfødelsens Bad og Fornyelsen i den Hellig Aand.

Substants, medens Troen tænkes at være tilstede forud for Daabens Modtagelse. Men heller ikke er Daaben ganske uden Kraft overfor den Vantro, som har modtaget den, han er ved den optaget i Kirken, bleven Lem af Menigheden. Selv om dette Forhold endnu er af udvortes Natur, vil det dog give ham Fortrin fremfor den Udøbte. Daaben giver ham Ret og Magt til at blive et Guds Barn, saasnart han vaagner til Besindelse om, hvad og hvor han er, og han vil have større Mulighed for en saadan Vækkelse end f. Ex. den udøbte Jøde eller Hedning, der staar ganske udenfor Kirken og derfor vil have større Vanskelighed, større Kamp at bestaa for at blive et Medlem af Menigheden. Men paa den anden Side vil ogsaa den døbte, om han haardnakket vedbliver i sin Vantro og Forstokkelse, paadrage sig et større Ansvar og en haardere Dom.

I Daaben slutter Gud sin Naadespagt med os, i hvilken han stifter sit Livssamfund og tilsiger sin Forjættelse; den er Udvælgelsens Pagt (jvfr. Joh. 15,16), den skal derfor være en stedse rindende Kilde til Glæde og Trøst, hvilket bør foreholdes Saadanne, som lide under store Anfægtelser og Tvivl, om de med al deres Synd virkelig kunne blive salige. Men som enhver Pagt medfører sine Goder, medfører den ogsaa sine Forpligtelser, det er ogsaa Tilfældet med Daabspagten. Den kræver Vedbliven i den christelige Tro og Fastholden af dens Forjættelser, dernæst Omvendelse fra Synd og Vandring i et nyt og helligt Liv, hvori denne Tro skal finde sit Udtryk. Med Henblik paa den apostoliske Daab som en Neddykkelse, *immersio,* i Vandet fremstilles den under Billedet af en Begravelse og derefter følgende Opstandelse (Rom. 6,4). Dette Billed op-

---

Joh. 15,16: I have ikke udvalgt mig, men jeg har udvalgt Eder.

Rom. 6,4: Vi ere altsaa begravne med Christus ved Daaben til Døden, paa det at, ligesom Christus er opreist fra de døde ved Faderens Herlighed, saa skulle og vi vandre i et nyt Levnet.

tages og udføres videre af Luther i den lille Katechismus, hvor der paa Spørgsmaalet om, hvad Daaben betyder, svares: »den betyder, at den gamle Adam i os skal druknes ved daglig Anger og Bod og døe med alle Synder og onde Lyster, og at derimod et nyt Menneske skal fremkomme og opstaa, som skal leve evindelig for Gud i Retfærdighed og Renhed.«

Daabens Formaal bliver da at tilegne sig den ved Christus erhvervede Frelse, hvilken er skænket i Ordets Naademiddel, men ved Daaben stadfæstes og bekræftes for den Enkelte. Paa lignende Maade som Omskærelsen hos Israeliterne bliver Daaben at betragte som Guds edelige Tilsagn (jvfr. Hebr. 6,16–18) til den Enkelte, at Frelsen gælder ham personlig. Dog bliver Daaben i endnu høiere Grad end Omskærelsen »Segl paa Troens Retfærdighed« (Rom. 4,11), idet der i Daaben sættes den første Livsspire til et nyt og helligt Liv, der, hvor den bevares i Troens Oprigtighed og Vedholdenhed, skal udvikle sig i stedse rigere Fylde.

---

§ 45.

Barnedaab og Konfirmation.

Medens Daaben i den apostoliske Kirke dels ligefrem omtales som Voxnes Daab, dels forudsættes som saadan, glider den senere lidt efter lidt over til at blive Barnedaab og er som saadan nu almindelig i de store Kirkesamfund, medens kun enkelte sekteriske Partier, Baptister o. A., forkaste den som værende i Strid med den hellige Skrift og med al sund Fornuft. For at kunne løse dette meget vigtige Spørgsmaal, maa man holde sig klart for Øje, at der ved Barnedaab, som den nu foretages, ikke skal tænkes paa Børn i 6 eller 8 Aarsalderen, hvad Adskilligt

kunde tale for, men paa ganske spæde Børn, som kun ere nogle Uger, ofte kun nogle Dage gamle. Herved er Spørgsmaalet om Barnedaabens Gyldighed blevet overordentlig tilspidset, og man maa give Agt paa, at man ikke ved Forsvaret glider uden om dette skarpe Punkt, hvorved man gjør sig Sagen lettere, men rigtignok heller ikke opnaar at give et fyldestgjørende Svar.

Man henvender sig da først til Skriften for her at finde en exegetisk Begrundelse af Barnedaaben og fremdrager Steder, hvor det fortælles, at ikke blot en Enkelt, men ogsaa hele Huset (*ὁ οἶκος*) d. e. Familien blev døbt, saaledes Ap. G. 16,15 (Lydia og hendes Hus) og V. 33 (Fangevogteren og alle hans), 1 Kor. 1,16 (Stephanus' Hus), og slutter deraf, at der maa dog ogsaa have været Børn i disse Familier, som bleve døbte. Dette kan være ganske rigtigt, men har der ogsaa været ganske spæde Børn, som kun vare nogle Uger gamle? Med større Ret kan man beraabe sig paa Jesu Velsignelse af Børnene (Matth. 19,13–15), hvor endog Udtrykket *τὰ βρέφη*, ganske spæde Børn, bruges (Luk. 18,15), men saa er her igjen kun Tale om en Velsignelse, ikke om nogen Daab. Paulus Ord om den vantro Mand, som i Ægteskabet er helliget ved den troende Hustru og omvendt (1 Kor. 7,14), kan benyttes i begge Retninger, baade til at bevise Børnenes Daab og til at bevise, at de ikke bleve døbte, men i den spæde Alder vare helligede allerede ved deres troende Forældre. Hvad endelig Formaningen til Børnene, *τὰ παιδία* (Eph. 6,1, 1 Joh. 2,12–14), angaar, da kan der i denne Sammenhæng aldeles ikke tænkes paa spæde Børn, og følgelig have disse Skriftsteder ingen Beviskraft.

Naar vi da ved Barnedaaben forstaa spæde Børns Daab, som vi her udelukkende have for Øie, da kan der i ny Test. ikke findes ligefremme Beviser for dens Berettigelse. Det maa imidlertid erindres, at den apostoliske

Kirke væsentlig er en Missionskirke, der under Farer og Besvær maa kæmpe sig frem, og at det her fortrinsvis vil dreie sig om Enkeltpersoner, der have tilstrækkelig Selvbevidsthed og aandelig Modenhed til at forstaa, hvad det gælder, og saadant kan ikke findes hos Spædbørn.

Spørge vi om, naar man har begyndt at døbe disse, da faa vi intet bestemt Svar herpaa. Kun saameget kan siges, at den i 2det og 3die Aarhundred har været almindelig. Cyprian omtaler den som saadan og drøfter kun Spørgsmaalet, hvormange Dage efter Fødselen Daaben skal finde Sted, Origenes omtaler Barnedaaben som hidrørende fra Apostlene, medens Tertullian med sin stærke Hævdelse af Personligheden ivrer mod den, men anerkender dens Gyldighed og kirkelige Tradition. Barnedaaben har da ganske stille brudt sig Vei i Menigheden, vi høre intet om dogmatiske Kampe eller store Kirkemøder, hvor den er blevet vedtaget eller paabudt.

Det er da hverken exegetiske eller dogmatiske Grunde, som her have været virkende. Svaret paa Spørgsmaalet, hvad der har fremkaldt Barnedaaben, faas ved at tænke sig ind i de praktiske Livsforhold. Der kunde jo være Rimelighed for, at døbe Børnene i 6 eller 8 Aarsalderen, men hvorfor drive Sagen paa Spidsen og døbe Spædbørn, som kun ere et Par Dage gamle, og ovenikøbet gjennemføre det som almindelig Kirkeskik? Svaret bliver: det var hverken exegetiske og dogmatiske Overveielser eller Kirkemødernes Beslutninger, der har fremkaldt Barnedaaben, men det var rent praktiske Grunde, Livets haarde Nødvendighed, Frygten for Barnets tidlige og uventede Død. Det er kendt nok, at det nyfødte Barns Liv maa vogtes med største Forsigtighed, og at det kan pustes ud som et Lys. Det er Frygten for, at Barnet skal dø udøbt, der har trængt Daaben længer og længer tilbage, indtil man tilsidst naar næsten helt op til Fødslen. Denne

Betragtning støttedes af Ønsket om at faa Barnet saa tidligt som muligt optaget i den christne Familie. Saalænge det endnu var udøbt, løb det om som en lille Hedning, og Forældrene maatte da ønske saa tidligt som muligt ved Daaben at faa det optaget i Menigheden. Et Tilknytningspunkt laa her i Betragtningen af Daaben som *sacramentum initiationis*, thi ogsaa denne Indvielse maatte da ønskes foretaget saa tidligt som muligt. Jo mere Menigheden fra at være en kæmpende Missionskirke gjennem blodige Forfølgelser, hvor Hver maatte staa og slaa for sig, arbeidede sig frem til at blive en seirende Kirke, der omfattede Familie, Borgersamfund og tilsidst Staten, desmere maatte ogsaa Barnedaaben erkendes som den rette Form for Daaben. Denne Erkendelse er da ogsaa bleven den herskende i de store Kirkesamfund, saavel i Katholicismen som i Protestantismen. Hvor ivrigt Reformatorerne end bekæmpede mange af Romerkirkens gamle Traditioner og selvlavede Dogmer, fastholdt de dog Barnedaaben overfor Anabaptisternes og andre Sværmeres Angreb paa den. Lutherdommen erklærede, at hvis Barnedaaben var ugyldig, da havde der i mange Aarhundreder slet ikke været nogen Christenhed, thi uden Daab ingen Menighed, men det kunde dog ikke tænkes, at Gud vilde have tilladt Sligt. Augsburgerbekendelsen fastholder derfor Barnedaaben*) som

---

*) Conf. Aug. art. 9. Naar det i Slutningen af denne hedder: Damnant Anabaptistas, qui improbant baptismum puerorum et affirmant pueros sine baptismo salvos fieri — da har dette vakt Anstød hos Mange, som forstaa Ordene saaledes, at Artiklen erklærer, at udøbte Børn ikke kunne blive salige. Dette er en Misforstaaelse — Artiklen er rettet mod Anab. Lære, at Smaabørn ikke skulle døbes. Det fremgaar klart af dens tyske Text, hvori det hedder: »Deshalben werden die Wiedertäufer verworfen, welche lehren, dasz die Kindertaufe nicht recht sei.« Spørgsmaalet om udøbte Børns Salighed eller Usalighed ligger ganske udenfor Artiklen.

den rette Form for Daaben og afviser med Bestemthed Anabaptisternes Forkastelse af den.

Hovedspørgsmaalet vil her blive det spæde Barns psychologiske Mulighed for at modtage Daaben. Umiddelbart set synes en saadan paa Forhaand afvist. Af alle levende Skabninger er et nyfødt Barn den mest hjælpeløse, og et Par Uger senere vil en Hundehvalp eller Kattekilling i sjælelig Udvikling være langt forud for det samtidig fødte Barn. Men der skal her ikke ses paa, hvad der ligger paa Overfladen, men paa, hvad der ligger dybere skjult i Barnet: det er de aandelige Betingelser, Evighedsanlægene, de moralske og religiøse Anlæg, som ere tilstede, hvilke Dyret ganske mangler, men som for Barnet udvikler sig allerede i den tidlige Opvæxt. Det er dem, som helliges ved Daaben, og i dem ligger den psychologiske Mulighed, *capacitas passiva*, for Barnedaaben. Paa den anden Side maa erindres, at Daaben ikke blot er et Tegn eller et Symbol paa Guds Naade, men den har i sig, som ovenfor viist, sin aandelige Substants, og det er den, som nedlægges i den endnu ubevidste Barnesjæl og nu spirer og udvikler sig sammen med den. Daaben fremkalder intet bevidst Liv i Barnet, det udvikles paa sædvanlig Vis, men Daabsnaaden er nu tilstede og vil indoptages i det vaagnende Bevidsthedsliv og aabne Barnets Hjerte for Guds frelsende Naade, eftersom det modnes til at modtage den.

Men hvorledes kan Troen, som er Betingelse for at modtage Daaben, være tilstede i det spæde Barn? Dette Spørgsmaal er tidligt blevet reist, og man har da ment, at Daabsvidnernes eller Faddernes Tro maatte træde istedenfor Barnets manglende Tro, og forsaavidt det kunde tænkes, at disse ikke vare troende, har man henvist til Menigheden, som staar bagved Fadderne og repræsenteres af dem. Saaledes Augustin, der forklarer Forholdet paa den Vis, at det spæde Barns Tro virkes *in sancta compagine*

corporis Christi, i hellig Sammenslutning med Menigheden. Saaledes opfattes det ogsaa af den katholske Kirke. Luther delte oprindelig denne Opfattelse og lærte, at Kirkens Tro kommer Børnene til Gode i Daaben. Senere forkastede han dog denne Opfattelse, fordi »en fremmed Tro« kan ikke virke frelsende, det maa derfor være Barnets egen Tro, som fremkaldes ved Faddernes Forbøn og er virkende i og under Daaben. Christus, som er tilstede og virkende i Daaben, virker da ogsaa denne Tro. Denne Opfattelse kan dog nærmere berigtiges og begrænses dertil, at Troen vel nedlægges i Barnet ved Daaben, men endnu som en for Barnet ubevidst Trosspire i Lighed med dets andre endnu ubevidste Anlæg og Evner og vil da udvikles og modnes sammen med disse under Paavirkning af de Ældres Veiledning og Undervisning. Den vil da som en efterfølgende Tro dybere og inderligere tilegne sig Daabens Naadegave. De ovenfor anførte Skriftsteder, der ikke kunne tjene som Beviser for Barnedaabens Gyldighed, kunne derimod meget vel tjene til Støttepunkter for den her givne Opfattelse, og særlig vil Fortællingen om Jesu Velsignelse af de spæde Børn (Luk. 18,15: *τὰ βρέφη*) her komme i Betragtning.

Naar man deraf, at Kirken har godkendt Barnedaaben, har villet drage den Slutning, at udøbte Børn, som døe førend Daaben, ikke kunne blive salige, da forholder det sig ikke saaledes. Med Urette har man, som ovenfor paavist, bebreidet Augsburgerbekendelsen, at den lærer dette i den niende Artikel. Det maa atter her fastholdes, at ikke Undladelsen af Sakramentet, men Foragt for det fordømmer: *non defectus, sed contemptus sacramenti damnat* — og mindes om, at Gud har vel bundet os til Sacramenterne, men han har ikke bundet sig selv til dem. Hans Naade og Visdom har forbeholdt sig Veie, som vi ikke kende, og til denne Guds Naade og Kærlighed maa Forældre og Andre henvises, som ere sorgfulde og urolige,

fordi Børnene ere døde, inden de bleve døbte, og dermed skænkes dem Trøst og Fred.

Medens Daaben i de spæde Børn kun virker som en objectiv Realitet, uden at her endnu en personlig Tilegnelse kan finde Sted, maa en saadan indtræde senere i Livet, efterhaanden som Barnets Bevidsthed vaagner til Selvbevidsthed. Her vil da ogsaa Trangen vaagne til at give Bevidstheden om Daabens personlige Selvtilegnelse et klart Udtryk i en offentlig Bekendelse i Menighedens Paahør. Dette sker ved Konfirmationen (*confirmatio* = Stadfæstelse, Bekræftelse). Den maa ikke betragtes som en Fuldstændiggjørelse eller Fornyelse af Daaben, thi denne er og bliver, hvad den er i sig selv som Sakrament — ei heller som et nyt Sakrament, der føies til Daaben. Konfirmation er en ren menneskelig Handling, fremkaldt ved det naturlige Ønske om, at den Unge, efterat være bleven tilstrækkelig undervist om, hvad der er Hovedindholdet af den christne Tro, kundgjør dette ved en Overhøring i Menighedens Paahør og derefter udtaler Bekræftelsen paa at ville blive fast i den christelige Tro, som paa hans eller hendes Vegne er bekendt ved Daaben.

Den katholske Kirke har ophøiet Konfirmationen til at være et Sakrament og betragter den som en Fuldstændiggjørelse af Daaben, der foretages som en Salvelse med Olie og en dertil føiet Haandspaalæggelse med Velsignelse og Bøn. I den græske Kirke finder den Sted umiddelbart efter Daaben og udføres af Præsten — i den romerske Kirke finder den Sted i 10 eller 12 Aarsalderen og maa kun udføres af Biskoppen. Reformatorerne erkendte snart, at denne Handling ingen Hjemmel havde i Skriften og udtalte sig ofte med bidende Spot mod dette selvlavede Sakrament. Imidlertid erkendte man snart Ønskeligheden af, at de Unge, inden de første Gang modtog den hellige Nadver, fik en kortfattet Undervisning om Sakramenternes

Betydning. Ved Pietismen fik denne Undervisning fastere Form, og den afsluttedes ved en høitidelig Handling i Kirken, i hvilken de Unge bekendte den christne Tro og derefter velsignedes af Præsten. I denne Skikkelse indførtes Konfirmationen i den dansk-norske Kirke af Christian den Sjette og er beholdt som saadan indtil vore Dage. Konfirmationen udtrykker da den subjective Side af Daaben, nemlig den frie personlige Tilegnelse af Daabsnaaden, hvilken ikke har faaet en fyldestgjørende Udtalelse ved Barnedaaben — fra Kirkens Side er Konfirmationen en Erklæring om, at den Enkelte nu er moden til at aflægge en saadan Bekendelse og derefter kan stedes til Alterens Sakrament.

Denne subjective Tilegnelse er i nyere Tid bleven overvurderet af Opvækkelsen, som gjør gældende, at Konfirmationen i mange Tilfælde er en Vanesag og derfor betydningsløs, ja at den ofte bliver forargelig ved den verdslige Lystighed, som knytter sig til den. Hvad den sidste Klage angaar, da kan den i og for sig være berettiget nok, men Opgaven maa da blive den at fjerne den støiende Lystighed og faa den til at vige Pladsen for en mere alvorsfuld Stemning. Dog alt som Opvækkelsen mere og mere har faaet et methodistisk Præg og lægger Hovedvægten ved Frelsen paa det modtagende Trossubject, og derved fjerner sig fra Lutherdommen, som lægger Hovedvægten paa det frelsevirkende Trosobject — saa er Uvillien mod Konfirmationen stegen og har tilsidst medført, at den personlige Bekendelse falder bort, og Konfirmationen indskrænkes til en Overhøring og derefter følgende Velsignelse af Præsten. Hermed er i Virkeligheden Konfirmationen afskaffet, thi dens Kærnepunkt ligger i den personlige Bekendelse. Konseqvent maa Konfirmationens Afskaffelse ogsaa føre til Barnedaabens Ophør, hvis man da ikke vil blive staaende i den

Selvmodsigelse, at et Barn, som er fjorten Dage gammelt, er modent til at modtage Daaben, men at Ungdommen i femten Aars Alderen ikke er moden til at udtale sin personlige Bekendelse af Daabsnaadens Modtagelse. Og vil man med Kirken fastholde den psychologiske Mulighed for Barnedaabens Modtagelse, som den ovenfor er paavist, saa maa det ogsaa erkendes, at den ved Konfirmationen aflagte Bekendelse, selv om den i mange Tilfælde er fremsagt tankeløst, dog kan senere i Livet gjennem dets alvorlige Prøvelser fremkalde Erindringen om, at man engang har aflagt en saadan høitidelig Bekendelse i Menighedens Paahør og nu forstaar dens Betydning og vil fastholde dens Forpligtelser for det nuværende Liv og dens Forjættelser for det kommende Liv. I saadanne Tilfælde, som ingenlunde ere sjældne, kan det da siges, at Konfirmationen har baaret en sildig moden Frugt, hvis Velsignelse dog kan blive saa meget des større. Man vil da ogsaa komme til Erkendelse af, at der er begaaet et Feilgreb ved at fjerne Konfirmationen, og at man derfor bør give den dens gamle Plads igjen i Menighedslivet og give Kirken, hvad Kirkens er.

---

§ 46.

Den hellige Nadver.

Ved Siden af Daaben indstiftede Jesus umiddelbart før sin blodige Død Nadverens Sakrament. Medens Daaben, hvor den modtagende Tro er tilstede, virker Gjenfødelse og nyt Liv, skænker Nadveren Syndsforladelse og Forligelse med Gud. Og som Daaben har sit forberedende Forbilled i den gamle Pagts Omskærelse, har Nadveren paa samme Maade sit Forbilled i Paaskemaaltidet. Dette var et Offermaaltid, idet Blodet af det slagtede Lam af Præsten blev

stænket paa Alteret, og Lammet derefter fortæredes i Hjemmet. Herved mindedes Udvandringen fra Ægypten, hvorved Israel samledes under Moses Førelse og blev til et Folk. Paa lignende Maade skal Nadverens Sakrament være en Ihukommelse af Jesu Offerdød og tillige de Troendes Foreningsmaaltid, i hvilket Jesus bespiser dem med sit Legem og Blod.

Den historiske Beretning om Nadverens Indstiftelse have vi i Matth. 26,26–29, Mk. 14,22–25, Luk. 22,19–20 samt hos Paulus i 1 Kor. 11,23–25. Selve Indstiftelsesordene lyde ikke ganske ens; særligt kan mærkes, at Ordene: »gjører dette til min Ihukommelse« kun findes hos Lukas og Paulus. Man har heraf villet slutte, at de nævnte Ord skyldes en senere Tradition, og at Jesus kun har holdt et Afskedsmaaltid med sine Disciple, men ikke krævet nogen Gjentagelse deraf, ei heller tilsagt nogen særlig Meddelelse til de kommende Slægter, hvorved den sakramentale Betydning falder bort. Denne Opfattelse gjendrives imidlertid af den apostoliske Praxis (Ap. G. 2,42, 46, 20,7 — 1 Kor. 11,20 flg.) og den kirkelige Tradition. Mærkelig nok meddeler Evangelisten Johannes Intet om Nadverens Indstiftelse ligesom heller ikke om Daabens Indstiftelse. Det vil dog kunne forklares af, at Johannes forudsætter de andre Evangelisters Meddelelse som kendt af Læseren, og at han Intet har at tilføie. En Hentydning til Nadveren finde vi i Joh. 6,51–56, hvor Jesus taler om at »æde hans Kjød og drikke hans Blod«. Disse Ord kunne ganske vist forstaas om den aandelige Tilegnelse af Jesu Person ved Troen (saaledes Luther i sin Kamp mod den romerske Forvandlingslære), imidlertid udelukkes herved ikke, at

---

Ap. G. 2,42: De holdt fast ved Apostlenes Undervisning og Brødets Brydelse.

— 2,46: I Husene brød de Brødet og nøde Maaltidet med Fryd og i Hjertets Enfold.

Jesus her har havt Nadverens Indstiftelse i Tankerne paa lignende Maade, som han i Samtalen med Nikodemus peger fremad mod Daabens Indstiftelse ved Ordene »fødes af Vand og Aand« (Joh. 3,5).

Hovedvægten ved Nadverordets Forstaaelse falder paa Ordet »er« (*ἐστιν*), og her møder os den bittre Strid, som har sat Skilsmisse mellem de store Kirkesamfund. Aarsagen hertil kan dog ikke søges udelukkende i en forskellig Fortolkning, men maa søges dybere i den forskellige religiøse Grundopfattelse. Den katholske Kirke med sin Forkærlighed for det Mirakuløse og Æventyrlige har ud fra dette Synspunkt udviklet sin phantastiske Transsubstantiationslære, ifølge hvilken Brød og Vin forvandles til virkeligt Kjød og Blod, men for ikke at vække Anstød og Skræk beholder Udseende og Smag af Brød og Vin. Den reformerte Kirke med sin forstandsmæssige Opfattelse fastholder, at Brød og Vin er symbolske Udtryk for Jesu Legem og Blod, hans Lidelse og Død for os. Endelig den lutherske Kirke med sin dybere Mystik og sin trofaste Vedhængen ved Skriftordet (Luther: der Text ist mir zu gewaltig!) fastholder Realpræsensen d. e. Christi virkelige Nærværelse og Selvmeddelelse i Sakramentet.

Medens den katholske Opfattelse ingensomhelst Støtte har i den hellige Skrift, men tværtimod fører os bort fra den ind i en broget Æventyrverden, saa kunde den reformerte Opfattelse synes baade mere skrifttro og lettere forstaaelig. Til Forsvar for den vil kunne siges, at Jesus paa samme Maade i sine Lignelser bruger Ordet »er« symbolsk uden real Betydning, f. Ex. Joh. 15,1: Jeg er det sande Vintræ, hvormed jo ikke kan menes, at han er et virkeligt Vintræ — Joh. 10,7–9: jeg er Døren til Faarestien, hvormed jo ikke tænkes paa en virkelig Dør og en virkelig Faaresti. Dette kan indrømmes, men det maa tillige mærkes, at Ordene »æder — drikker!« ikke tillade en

symbolsk Opfattelse, thi hvad skulde være Gjenstand for denne Æden og Drikken? Jesu Lidelse og Død kan det ikke være, thi begge ere forbigangne Handlinger, og i saa Fald maatte Sakramentet indskrænkes til, at Brødet blev brudt i Stykker og Vinen udgydt — ei heller Syndsforladelsen, thi den kan ikke blive Gjenstand for en sandselig Nyden. Der vil her kun kunne tænkes paa en virkelig Nærværelse og Selvmeddelelse af Frelseren, hvilken han knytter til Brødets og Vinens Nydelse. Det bekræftes ved Apostelen Paulus' Udtalelser i 1 Kor. 10,16, 11,27, 29, hvor han peger paa Christi sande og virkelige Nærværelse i Sakramentet, medens Æden og Drikken bliver Udtryk for den fuldeste og inderligste personlige Tilegnelse.

Men hermed reiser sig Spørgsmaalet, hvorledes vi skulle tænke os Nadverens Indstiftelse. Hvorledes kunde Jesus, som sad legemlig og sandselig mellem Apostlene, samtidig meddele dem sit Legem og Blod? De ældre Dogmatikere kom let over det Spørgsmaal ved at erklære, at her havde et Mirakel fundet Sted. Hertil maa dog bemærkes, at Intet i Fremstillingen tyder derpaa, ligesom ogsaa dette Mirakel vilde være forskelligt fra alle de andre, der ere synlige og aabenbare for alle Tilstedeværende. Man har da søgt at komme uden om Vanskeligheden ved at erklære, at Jesus var allerede forklaret, da han indstiftede Nadveren, med Henvisning til Joh. 13,31 (L. I. Gude, Den hellige Nadver, 1874, Side 139 flg.). Bortset fra, at der i det anførte Sted ikke tales om nogen physisk For-

---

1 Kor. 10,16: Velsignelsens Kalk, som vi velsigne, er den ikke Christi Blods Samfund? Det Brød, som vi bryde, er det ikke Christi Legems Samfund?

1 Kor. 11,27: Hvo som æder Brødet eller drikker Herrens Kalk uværdig, paadrager sig Skyld overfor Herrens Legem og Blod.

Joh. 13,31: Da Judas var gaaet bort, sagde Jesus: »nu er Menneskesønnen herliggjort, og Gud er herliggjort i ham.«

klarelse i Lighed med Forklarelsen paa Bjerget, men om en sædelig-religiøs Herliggjørelse ved Forsoningens Fuldbyrdelse, saa udelukkes denne Opfattelse ved at komme i bestemt Modsigelse mod den evangeliske Fremstilling af Jesu Lidelse og Død, der netop lægger Hovedvægten paa begges grufulde Virkelighed i Modsætning til en saadan Forklarelse, som kun vilde medføre en Skinlidelse.

Men den Udvei staar endnu aaben at forstaa den første Nadver som en symbolsk Handling, med hvilken Jesus umiddelbart før sin Død giver Disciplene Vished for, at han ogsaa efter den vil være tilstede hos dem virkende og selvmeddelende. Et Sidestykke hertil haves i Joh. 20,22, hvor Jesus ligeledes paa symbolsk Vis meddeler Disciplene den Hellig Aand som Forbud paa, hvad der nogle Uger senere skal blive fuld Virkelighed. Vil man indvende mod denne Opfattelse, at ifølge den bliver den første hellige Nadvernydelse forskellig fra alle de senere, saa maa hertil svares, at anderledes kan det ikke være, efterdi Forudsætningen for disse, nemlig Jesu Ophøielse i Himlen og den hellig Aands Meddelelse til Disciplene, endnu ikke er tilstede. Disse forstode vel ligesaa lidt Jesu Tale hin sidste Aften, som de forstode hans øvrige Tale og Adfærd, men de modtoge et uforglemmeligt Indtryk, og efter at Aandens Fylde var kommen over dem, stod det Alt lyst og klart for dem, og den nystiftede Menighed nød den hellige Nadver med samme Forstaaelse og Andagt, hvormed den nydes den Dag idag inden bibeltroende Christnes Samfund.

I dette Sakrament gjemmer sig da en rig Tankefylde, som her skal søges sat ud fra hinanden til større Forstaaelse. Hvad der først falder i Øinene, er den rent subjective Side d. e. hvad Sakramentet er fra de Modtagendes Side. Det er her efter Jesu egen Anvisning en Erindringsfest: »gjører dette til min Ihukommelse«. Hvad her skal mindes, er, som det fremgaar af Henvisningen til hans

Legem og Blod, hans umiddelbart forestaaende blodige Død til Verdens Frelse. Erindringen gjøres her mere levende ved den umiddelbare Anskuen og Modtagen af Brød og Vin. Dog maa Tanken ikke blive staaende ved en fraværende Ven*) og hans Gerninger for lange Tider siden, men det er en nærværende i fuld personlig Nærværelse og virkende i os og for os med Aandens og Livets Fylde. Ved Siden heraf er Nadverens Nydelse en Bekendelse for hele den tilstedeværende Menighed af Troen paa Jesus Christus som vor Frelser og Forsoner (1 Kor. 11,26). Endelig er Nadveren fra Modtagernes Side et Taksigelsens Offer: Eucharisti-Navnet skriver sig først fra den apostoliske Kirkes Sammenknytning af Agaperne med Nadverens Nydelse, og der tænktes herved paa de frivillige Gaver fra Menigheden til hine, der kunne betragtes som Takoffre. Efterat disse Maaltider ere bortfaldne, maa der ved Takofferet ikke saameget tænkes paa Nadverelementerne som paa Nadvergæsternes Hjerte og Sind, hvilket de i ydmyg Taknemlighed frit hengive til Christus. Fra denne Opfattelse maa dog Romerkirkens Lære om Nadveren som det ublodige Offer i Gjentagelse af Golgatha-Offeret, der skænker ny Syndsforladelse for dem, som overvære det, holdes fjern som en ganske utilstedelig Forvanskning af Sakramentet, der kun kan fremkalde Forvirring og grov Overtro.

Hovedvægten kommer dog som i Daabssakramentet saaledes ogsaa i Nadversakramentet til at ligge paa den Objectivitet, som bydes i det, hvilken efter selve Indstiftelsesordene er Meddelelsen af Jesu Legem og Blod i

---

*) Saaledes i den meget yndede Nadverpsalme: »Mindes vi en fuldtro Ven«, som er reformert i sin Tankegang (oversat fra Engelsk).

1 Kor. 11,26: Saa ofte som I æde dette Brød og drikke Kalken, forkynde I Herrens Død, indtil han kommer.

hans forklarede Herlighedsstand, men det samme, som blev hengivet i hans Død: Legemet, som hengives — Blodet, som udgydes. Spørgsmaalet dreier sig om, hvorledes denne Sammenknytning af Jesu Legem og Blod ved Nadverelementerne, Brød og Vin, skal opfattes, og Besvarelsen herat har fremkaldt de heftige konfessionelle Stridigheder mellem de store Kirkesamfund. Det lutherske Kirkesamfund fastholder her i nøieste Tilslutning til Indstiftelsesordene Realpræsensen d. e. den virkelige Tilstedeværelse af Christus i Nadverelementerne og udtaler det klart og bestemt i sine Bekendelsesskrifter*).

Den forskellige Opfattelse af Forholdet mellem de to Naturer i Christus, som gjorde sig gældende indenfor den reformerte og den lutherske Kirke (se ovenfor S. 261), kommer særlig frem i Opfattelsen af Christi Tilstedeværelse i Nadveren. I Modsætning til Calvins Lære, at der i Nadveren modtages en aandelig Kraft, som udgaar fra Christus i hans Ophøielsesstand, udviklede Luther sin Ubiquitetslære: eftersom Christus sidder ved Faderens Høire, men denne er overalt, *ubique,* maa ogsaa Christus være overalt og i Nadveren være fuldt og helt tilstede, jvfr. Kol. 2,9 (σωματικῶς), Matth. 18,20, 28,20. Ganske vist er Christus i sin Ophøielse overalt tilstede (den mystiske Pantheisme), men i den hellige Nadver meddeler han paa ganske særlig Vis sit Legem og Blod, derfor er den sakramentale Nydelse af anden Art end al anden Andagt og Læsning eller Høren af Guds Ord. Læren om Christi hele og udelte Nærværelse udvikledes af de lutherske Theologer i skarpe dogmatiske

---

*) Lille Kathechismus: Alterens Sakrament er vor Herres Jesu Christi sande Legem og Blod under Brød og Vin, indstiftet af Christus selv, for at vi Christne skulle æde og drikke det.

Conf. Aug. art. 10: Docent, quod corpus et sanguis Christi vere adsint et distribuantur in coena domini.

Kol. 2,9: I Christus boer al Guddomsfylden legemlig.

Former, hvorved de søgte at skelne mellem den legemlige og aandelige Nydelse i Nadversakramentet. Overfor den reformerte Kirkes rent aandelige Opfattelse fastholdes, at der i Nadveren ikke blot sker en Modtagelse gjennem Troen, men ogsaa en legemlig Modtagelse og Tyggen med Munden, en *manducatio realis*. Til den anden Side afvises Forestillingen om en blot legemlig Drikken og Tyggen, den saakaldte kapernaitiske Æden (med Henvisning til Joh. 6,59-60). Vi modtage altsaa hverken Christi Legem alene eller Brødet alene, men begge i og med hinanden, saaledes at Christi Legem er tilstede i, med og under Brødet *(in, sub et cum pane)*. At en saadan virkelig Modtagelse, *manducatio realis*, finder Sted i Nadvernydelsen, fremgaar af Indstiftelsesordene: Æder — drikker! Dog maa Tanken om en rumlig Nærværelse af Legem og Blod i Brødet og Vinen som i en Æske eller andet Gjemme afvises, idet vi herved ligesom ved den kapernaitiske Æden og Drikken føres over i en vildledende materialistisk Opfattelse. Naar den lutherske Theologi med saadan logisk Skarphed søger at afveie de dogmatiske Bestemmelser i Nadverlæren og herved stundom er kommen ud i en altfor abstract formel Logik, da maa det ikke overses, at det drivende Princip er overalt Bestræbelsen for at værne om Realpræsensen, Christi virkelige Nærværelse i Nadveren, og derved at afvise enhver abstract spiritualistisk Opfattelse, som i dette Sakrament kun vil se et aandeligt Symbol og derved ophæver dets eiendommelige sakramentale Præg og Betydning.

Sakramentets Virkninger maa da først sættes i Herrens Meddelelse af hans herliggjorte Legemlighed til dem, som nyde Sakramentet. Herom lader sig ikke sige mere, end hvad der i det Foregaaende er sagt for at afværge materialistiske og spiritualistiske Vildfarelser; en nærmere Indgaaelse vil være frugtesløs, thi vi staa her

overfor det store Mysterium, som jo allerede Apostelen har kaldt det (Eph. 5,32: τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν), hvilket maa gribes og fastholdes i Troen. Naar man, følgende denne Tanke videre, har villet sætte Nadvernydelsen i Forbindelse med Opstandelseslegemet i vor egen Herliggjørelse (Martensen — Theosopherne), da kan Rigtigheden heraf vel ikke bestemt nægtes, men det maa dog mærkes, at den hellige Skrift giver ingen Støtte for denne Opfattelse, tværtimod læse vi i første Korinthierbrev, at Paulus her udførligt omtaler først Nadversakramentet, senere Opstandelseslegemet uden at antyde nogen Forbindelse mellem begge. Ogsaa vil denne Tanke kunne føre til en materialistisk Opfattelse og deraf følgende Misbrug af Sakramentet, som om det nemlig galdt om ret hyppigt at nyde det for at skaffe Opstandelseslegemet en god og rigelig Næring.

Endvidelse skænker Nadvernydelsen Syndsforladelse (Matth. 26,28: ἐις ἄφεσιν ἁμαρτιῶν) og bliver herved en Bekræftelse af Daabsnaaden. Man har villet nægte dette og erklæret, at naar en Gave, her Syndsforladelsen, engang er given, kan den ikke atter bortgives (Vilhelm Beck). Det er ganske rigtigt overfor de materielle Gaver: man kan ikke bortgive en Pengesum, et Hus ell. L. og saa Aaret efter skænke det samme Hus eller Pengesum paa Ny. Men med de aandelige Gaver forholder det sig omvendt, de kunne og ville atter og atter skænkes, saaledes Venskab, Elskov, Trofasthed — ja her vil baade den givende og den modtagende Part attraa en stadig Fornyelse, saavist som her ikke er Tale om en en Gang for alle fuldbragt Handling, men om et blivende, stadigt sig fornyende Aandsliv. Paa samme Maade vil den troende Christen, der er sig bevidst, at han stadigt begaar mindre eller større Overtrædelser af Guds Lov, føle sig styrket og glad ved den fornyede Syndsforladelse, som Nadveren skænker ham.

Endelig sammenføier Nadveren dem, som modtage den, i Kærligheden, og opbygger derved Menigheden til at blive Herrens Legem, idet de alle æde det samme Brød og drikke af den samme Kalk (jvfr. 1 Kor. 10,17). Brødets Enhed viser tilbage til Christi Legems Enhed, hvoraf atter følger, at de Nydende blive eet Legem: d. e. et Kærligheds-samfund i Menigheden, som er Christi Legem.

Som nu Daab og Nadver skænke Syndsforladelse, saaledes give begge Sakramenter Del i Frelsen, men dog paa forskellig Vis, saaledes at de overfor de fælles Naadevirkninger dog hvert indtager sin Særstilling. Daaben er Indvielsens og Gjenfødelsens Sakrament, Nadveren er Styrkelsens og Helliggjørelsens Sakrament: derfor skal Daaben kun foretages een Gang, medens Nadveren gjentages, paa samme Maade som Mennesket kun fødes een Gang, men daglig ernæres og styrkes ved Spise og Drikke. I Værdsættelsen af de to Sakramenter har i de skiftende Tider indenfor den evangeliske Kirke forskellige Opfattelser gjort sig gældende. Den lutherske Orthodoxi var paa Grund af sin Hævdelse af Jesu Realpræsens i Nadveren og deraf følgende Selvmeddelelse tilbøielig til at sætte Nadveren høiest og tillagde den Navnet »det høihellige Sakrament« (»das hochwürdige Sakrament«). Hos os er man i nyere Tid gaaet i modsat Retning og giver Daaben den ypperste Plads, idet man med Styrke hævder, at den som Gjenfødelsens Bad er Betingelsen for hele det christelige Trosliv, saa vist som Fødselen er Betingelsen for, at Mennesket overhovedet kommer til at leve (Grundtvig og hans Meningsfæller). Hertil kan dog svares, at Ernæringen er ligesaa vigtig, thi hvis det nyfødte Barn ingen Næring faar, maa det døe. Den rigtige Plads vil derfor være at stille begge

---

1 Kor. 10,17: Et Brød, et Legem ere vi Mange, thi vi have Alle Del i det samme Brød.

Sakramenter lige, som Tilfældet er i den hellige Skrift. Begge ere lige høihellige og lige vigtige for Troslivets Fremme og Udvikling, og begge maa atter ligestilles med Guds Ord: alle tre ere forskellige Udformninger af det ene og samme Naademiddel, Guds levende og livsskabende Ord (jvfr. ovenfor S. 404).

Daab og Nadver have deres Naadegaver i sig selv, uafhængigt af menneskelig Tro og Tænken, men deres Naadevirkninger ere betingede ved Troen; hvor den fattes, vil Sakramentet ikke give Velsignelse, men Dom. Dog atter her indtage hvert af Sakramenterne en Særstilling. I Daaben nedlægges Trosspiren, og her bliver Troen efterfølgende, ved Nadveren derimod er den forudgaaende og nærværende under Handlingen: her er Troen udviklet og bevidst baade som Syndserkendelse og Naadeserkendelse. Der skal dog ikke ses paa Troens Kvantitet, men paa dens Kvalitet; hvad der kræves, er at den er ærlig og oprigtig, selv om den er svag, thi netop som saadan søger den Hjælp og Styrkelse i Sakramentet. Heller ikke skal her spørges om kirkelig Orthodoxi eller theologisk Indsigt i Kirkens Lære. Kun de bærende Grundtanker maa staa levende for Bevidstheden: Erkendelsen af egen Synd og Uværdighed og Forvisningen om Jesu Nærværelse og frelsende Naade. Forbilledet bliver her Jesus selv, der i sit Jordeliv modtog og helbredte Syndere og Syge uden først at katechisere dem, om de nu ogsaa havde den rette Tro paa hans Messianitet. Heraf følger, at ogsaa Medlemmer af andre Konfessioner kunne faa Adgang til Nadverbordet, forsaavidt de begære det og ere saa faatallige, at de selv ingen Præst og intet Nadverbord have.

Idet Troen ved Nadvernydelsen maa være saa udviklet, at den er klar over, hvad den ønsker, og hvad den modtager, saa er hermed givet, at der her kræves et vist Alderstrin og den dermed følgende aandelige Udvikling —

med andre Ord, at mindre Børn ikke kunne stedes til Alters. Nu kan ganske vist selv et lille Barn have Forstaaelsen af, hvad Synd og Naade er i al Almindelighed, men selve Indstiftelsesordene om Jesu Legem og Blod ville være det ganske uforstaaelige. Derfor er Daaben forbeholdt de spæde Børn, som ovenfor paavist, medens Nadveren i hele den vesterlandske Kirke først gives til de Unge, der have naaet tilstrækkelig aandelig Modenhed til at forstaa, hvad der her gives dem; kun i den græske Kirke gives Nadveren til de spæde Børn, Vin og Brød paa een Gang i en Ske. Naar der hos os stundom tales om, hvor yndigt det vil være for Forældrene at tage Smaabørnene med sig til Alters, da er det en falsk Sentimentalitet, der bør tilbagevises, fordi den er uforstandig og kan medføre Fare for Børnene ved at sætte deres Phantasi i en Bevægelse, som volder Skræk og Uvillie mod Sakramentet.

Hvor Ligegyldighed eller endog aaben Vantro er tilstede, nydes Nadveren uværdigt (1 Kor. 11,27–29). I den evangeliske Kirke gjør sig atter her en forskellig Opfattelse gældende mellem den reformerte og lutherske Bekendelse. Den første, som sætter Sakramentlæren i Forbindelse med Prædestinationslæren, fastholder, at kun de Troende, d. e. de Udvalgte, modtage Nadverens aandelige Kraft og Næring, medens de Vantro og Ligegyldige kun modtage Brød og Vin, men Intet mere. Den lutherske Bekendelse derimod fastholder Realpræsensen og som Følge deraf, at de Vantro modtage Christi Legem og Blod ligesaa vel som de Troende, dog ikke som disse til Velsignelse, men til Fordømmelse. Lutherdommen støtter sig her til Pauli Ord, at den som uværdig æder Brødet eller drikker Kalken, vil paadrage sig Skyld overfor Herrens Legem og Blod (1 Kor. 11,27: *ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου*) og derfor vil æde og drikke sig selv til Dom (V. 29: *κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει*), fordi han ikke gjør

tilbørlig Forskel mellem Herrens Legem og Blod, som rækkes ham i Brødet og Vinen, og anden dagligdags Spise og Drikke.

Det lutherske Kirkesamfunds Realisme fremtræder med særlig Styrke i Nadverlæren, hvor den fastholder i Tilslutning til Indstiftelsesordene og Apostelen Pauli Udtalelse den virkelige Nærværelse af Christi Legem og Blod i Nadveren og afviser derved til den ene Side Romerkirkens Materialisme om sandseligt Kød og Blod, som er tilstede og kun skjules under Brød og Vin for ikke at forfærde de Modtagende — til den anden Side Spiritualismen i den reformerte Kirke, der i Nadveren kun ser en symbolsk Handling (Zwingli) eller en aandelig Kraft, som udgaar fra den i Himlen ophøiede Christus (Calvin).

Hvad Sakramentets Forvaltning angaar, da maa Elementerne, Brød og Vin, fastholdes, og hvor f. Ex. Vinen skulde mangle, maa den ikke erstattes af Vand, Mælk eller anden Drik, men den hellige Handling maa opsættes, til Vin kan bringes til Veie. Iøvrigt gjør sig forskellige Opfattelser gældende i de forskellige Kirkesamfund om Brødets Form — om det skal brydes eller uddeles i mindre Stykker som Oblater — om Brødet skal være usyret eller syret — om Vinen skal være blandet med Vand eller ublandet — om Sakramentet skal modtages knælende eller siddende o. a. Lign. — men Alt dette er uden dogmatisk Betydning. Kun maa Romerkirkens Misbrug afvises, naar den forholder Lægfolk Vinen og vel nærmest af hierarchiske Grunde kun lader Præsterne drikke den, hvad Augsburgerbekendelsen imødegaar i den 22de Artikel *(De utraque specie).*

Større Betydning har Spørgsmaalet om de Nadvernydende selv skulle tage Brød og Vin (saaledes i den reformerte Kirke) eller Præsten skal uddele det til dem (den lutherske Kirke). Det sidste bliver det rigtigste, fordi

der maa sørges for, at Alt gaar sømmeligt til efter Herrens Indstiftelse, og En maa bære Ansvaret derfor. Kun i Undtagelsestilfælde, hvor ingen Præst kan findes, f. Ex. Skibbrudne paa en øde Kyst eller christne Slaver i Hedningeland, kan Sakramentet uddeles af Lægfolk i Lighed med Nøddaaben. Derimod maa de saakaldte Nadverforeninger i Norge, hvor kun Lægfolk ere tilstede og selv uddele Sakramentet, forkastes som stridende mod luthersk Kirkeskik. Heller ikke kan Præstens Selvkommunion billiges: den har ganske vist fundet Sted efter Reformationens Indførelse og er i nyeste Tid atter blevet tilladt, men den hviler paa en Selvmodsigelse, thi ligesaa lidt som Præsten paa een Gang kan være Prædikant og Tilhører, ligesaa lidt kan han paa een Gang være Uddeler og Modtager af Sakramentet. Overfor Menigheden vil Præsten ved Selvkommunionen komme i en Særstilling, som peger mere i romersk-katholsk end i evangelisk-luthersk Retning.

Consecrationen foregaar, idet Indstiftelsesordene udtales over Brød og Vin. Her som ved Daaben er det Ordet, der træder til Elementet og gjør det til et Sakrament. I den haarde Strid mellem Kalvinister og Lutheranere have de sidste tilføiet Ordet »sande« foran Ordene »Legem« og »Blod«. I og for sig er der Intet at sige herimod, da det udtrykker den virkelige Mening. Naar man derimod har gjort gældende, at Ordet »sande« ikke forekommer i Indstiftelsesordene, og at man vil have Nadverordene udtalt i ordret Overensstemmelse med disse, da maa her erindres om, at Indstiftelsesordene ikke lyde ens i de forskellige nytestamentlige Beretninger, og at Jesus ikke har foreskrevet nogen bestemt Form, men kun angivet de store Hovedtræk, medens Enkelthederne ere overladte til den kirkelige Ordning. Iøvrigt vil Consecretionen kun gælde under Handlingens Udførelse, udenfor denne har den ingen Betydning. Hermed forkastes den romerske Lære og Praxis.

hvorefter Hostien ogsaa efter Sakramentets Nydelse vedbliver at være Christi Legem, som saadant ombæres i festlige Processioner og bliver Genstand for guddommelig Hyldest og Tilbedelse. Alt dette forkaster Protestantismen som en tom Afgudsdyrkelse, der vil fremkalde religiøs Forvirring og taabelig Overtro.

Forud for Nadvernydelsen er efter vor Kirkes Ordning Skriftemaalet og Absolutionen henlagt som en værdig Forberedelse dertil. Saaledes var det ordnet allerede af Reformatorerne (jvfr. Conf. Aug. art. 25: *non solet porrigi corpus domini nisi antea exploratis et absolutis*). Ved Skriftemaalet skal der dog ikke tænkes paa en Opregning af alle de enkelte Synder, thi en saadan er forkastet i Bekendelsens ellevte Artikel og erklæret for umulig. Skriftemaalet er derfor ordnet saaledes, at Nadvergæsterne, forinden de modtage Sakramentet, samles med Præsten, der i en kortere Tale minder dem om den hellige Nadvers Handling og Betydning, paa det at de maa være værdig forberedte til den, og derefter tilsiger hver Enkelt Syndsforladelse i Faderens, Sønnens og den Hellig Aands Navn. Man har herimod gjort gældende, at det dog ikke er nogen egentlig Syndsbekendelse og altsaa heller ikke noget egentligt Skriftemaal, og derfor tilraadet at lade Absolutionen bortfalde (saaledes Martensen i sin Dogmatik § 270, ligeledes H. N. Clausen). Dette er dog en Misforstaaelse, thi allerede Tilstedeværelsen er en stiltiende Syndsbekendelse, der kræver Absolutionen som sit Svar. Og hvad Absolutionen angaar, da faar den sin særlige Betydning derved, at den tildeles hver Enkelt personlig som et Tilsagn fra

---

Conf. Aug. art. 11: De confessione docent, quod absolutio privata in ecclesiis retinenda sit, quanquam in confessione non sit necessaria omnium delictorum enumeratio, est enim impossibilis.

Gud selv*). For alvorsfulde Christne, der tro paa Syndernes Forladelse, men ogsaa føle, hvor ofte de forspilde den ved Ukærlighed, Upaalidelighed og Tvivl — for dem vil det være en stor Trøst og Husvalelse at modtage denne rent umiddelbare og personlige Tilsigelse. Mod alle Saadanne vilde det være en stor Uret at lade den bortfalde, og det maa derfor bestemt tilraades at beholde Skriftemaal og Absolution som gammel luthersk Kirkeskik.

II.

KIRKEN OG MENIGHEDEN.

Gennem Naademidlerne, Ordet og Sakramenterne, virkes Frelsen, men deres Betjening og Forvaltning kræver en ordnet Virksomhed, for at de kunne opfylde deres Bestemmelse, og en saadan kræver atter et ordnet Samfund. Dette Samfund, der bestaar af dem, som tror paa og bekender Jesus Christus som deres Frelser, kaldes Menigheden (*ἐκκλησία*) eller Kirken (*κυριακή* scil. *ἐκκλησία* eller, hvor det bruges om Kirkebygningen, *οἶκος*).

Menigheden er ikke af menneskelig Oprindelse, idet en Flok ligesindede og ligetænkende troende Diseiple skulde have sluttet sig sammen, men den er forberedt af Christus i hans jordiske Livsvandel ved Ordets Forkyndelse og Sakramenternes Indstiftelse og stiftet paa guddommelig Vis paa Pintsefesten ved den Hellig Aands underfulde Udgydelse over Apostlene og den tilstedeværende Forsamling

*) Conf. Aug. art. 25: Commemoratur, quod requirat Deus fidem, ut absolutioni tanquam voci de coelo sonanti credamus.

af troende Disciple (Ap. G. 2). Nærmere enkelte Bestemmelser for Naademidlernes Forvaltning, Kirkens Forfatning og Gudstjenestens Ordning har Jesus ikke givet, fordi saadanne vilde føre til en udvortes Bogstavdyrkelse, som ihjelslaar, medens Aanden levendegjør (2 Kor. 3,6). Alt saadant har han derfor overladt til Menigheden selv i dens frie Udvikling under den Hellig Aands Veiledning.

Kirken er derfor ikke stiftet af menneskelig Villie og grundet paa fromme Erindringer om en bortgangen Lærer og herved fremkaldte Stemninger og Forsætter om at fastholde hans Lære og følge hans Formaninger og Forskrifter, men den er af guddommelig Oprindelse og hører ind under hele Frelsesøkonomien; dens Væsen og Virken indtager sin historiske Plads mellem Christi Himmelfart og hans Tilkommelse og vil derfor bestaa indtil Dagenes Ende. Kirken bliver herved Organ for Christi frelsende Virksomhed, idet den forudsætter det Frelsesværk, som han har begyndt, og bærer det videre fra Slægt til Slægt og fra Folk til Folk indtil Jordens yderste Grænser, dog ikke uden ham, men ledet og værnet af ham, idet han selv er nærværende i den (Matth. 18,20, 28,20) og meddeler den sin Hellig Aand.

Gjennem Kirken udøver Christus i sin Ophøielsesstand sin Magt og sin Virken baade udefter og indefter, saa at den voxer en guddommelig Væxt. Udefter bærer Kirken Evangeliet videre og videre frem blandt de Folkeslag, som endnu sidde i Hedenskabets Mørke — indefter værner den om det skjulte Trosliv i Hjerterne og styrker det gjennem Naademidlerne. For at det kan ske i fornøden Fasthed og Sikkerhed, maa Kirken eller Menigheden blive et ordnet

---

Matth. 18,20: Jesus sagde: Hvor To eller Tre ere forsamlede i mit Navn, er jeg midt iblandt dem.

Matth. 28,20: Se, jeg er med Eder alle Dage indtil Verdens Ende.

Samfund, der har sine bestemte Former, sin faste Lære og Bekendelse. Herved faar Kirkesamfundet en dobbelt Side: til den ene er den en af Gud indstiftet Frelses-Anstalt, der bringer Menneskene Frigjørelse fra Syndens Trældom og Opreisning til evigt Liv og Salighed, til den anden Side er den et skjult Trosliv i Hjerterne. I den første Skikkelse bliver den synlig og kundbar for Alle, i den sidste er den skjult for Menneskenes Øine og kan kun kendes og dømmes af den alvidende Gud. Men i begge Skikkelser er Christus virkende i den, styrer og leder den, beskærmer og gjennemtrænger den med sin Hellig Aand. I begge Skikkelser betegnes den i Skriften med Navnet *ἐκκλησία*, men i Tidernes Løb have Navnene Kirke og Menighed faaet en noget forskellig Betydning, saaledes at vi ved det første fornemmelig tænke paa Kirken i dens ydre Fremtræden med sin faste Ordning og Lære, ved det sidste Navn paa de Enkeltes Sammenslutning i fælles Tro og Bekendelse.

---

§ 47.

Kirkens Virksomhed og Væsen.

Kirken er rent objectivt betragtet Stedet for Christi Nærværelse og Organet for hans Virksomhed gjennem Ordet og Sakramenterne. Denne er imidlertid ikke ubunden og springende ved pludselige Aabenbaringer og Inspirationer, men ordnet og fæstnet paa organisk Vis. Kirken bliver ved Naademidlerne Redskabet for Christi Virksomhed og derigjennem en Frelses-Stiftelse, hvilket i ny Testament fremstilles under Billedet af Christi Legem, *σῶμα Χριστοῦ* (Eph. 1,22–23, 4,16, Kol. 1,18, 1 Kor. 10,17), thi ligesom Mennesket kundgjør sig gjennem sit Legem og dets Virkemidler, saaledes kundgjør Christus sig gjennem Kirken og virker

gjennem den som Mennesket virker gjennem sit Legem. Heri ligger fremdeles dette, at ligesom Legemet er en organisk Dannelse, saaledes skal ogsaa Menigheden være et organiseret Samfund, i hvilket de enkelte Medlemmer have deres bestemte Plads og tilsvarende Gerning at udføre ikke til Kiv og Strid, men til gjensidig Hjælp i den indbyrdes Broderkærlighed. Dette Billed udføres nærmere i Rom. 12,4–8 og 1 Kor. 12,12–27, hvor Apostlen efterviser, at ligesom hver Legemsdel har sin særegne Virksomhed, medens de alle gjensidig støtte og hjælpe hverandre og danne en sluttet Helhed, saaledes skulle ogsaa Menighedens enkelte Medlemmer udføre deres Gerning og derigjennem underordne sig de Andre, støtte og hjælpe hverandre og gjensidig glæde sig med hverandre. Og ligesom Hovedet, i hvilket Fornuften og Tænkningen har sit Sæde, styrer Legemet og forener alle Lemmer til fælles Virksomhed, saaledes bliver Christus Menighedens Hoved, ἡ κεφαλή (Eph. 4,15, 5,23), fra hvem det ganske Legem voxer en guddommelig Væxt (Kol. 5,15), idet det fyldes af hans Guddomsherlighed, saa at den bliver hans Fylde (πλήρωμα), som fylder Alt i Alle (Eph. 1,23). Ja idet Apostlen ser bort fra alle de Skrøbeligheder og Mangler, som klæbe ved Menigheden, og skuer den i dens ideale Væren, kalder han den endog for Christus (1 Kor. 12,12), hvormed han dog ikke vil ophæve Forskellen mellem begge, men kun med Styrke fremhæve Christi Iboen i Menigheden samtidig med hans guddommelige Ophøiethed over den.

Den samme Tanke udføres under Billedet af et Tempel, ναὸς θεοῦ (1 Kor. 3,16, 2 Kor. 6,16), bygget af levende Stene (1 Pet. 2,5), i hvilket Christus er Hovedhjørnestenen, ἀκρογωνιαίος (Eph. 2,20, Ap. G. 4,11, jvfr. Matth. 21,42, Ps. 118,22).

---

1 Kor. 12,12: Thi ligesom Legemet er eet og har mange Lemmer, saaledes ogsaa Christus (d. e. Menigheden).

Disse Billeder vise atter tilbage til Jesu Tale om Vinstokken og Grenene, hvormed han sammenstiller Forholdet mellem sig selv og sine Disciple. Han er selv den bærende Livskraft, fra hvilken Væxt og Frugtbarhed udgaar, medens Disciplene ere de modtagende og slet Intet kunne gjøre uden ham. Paa denne indre Sammenleven med ham beror dens aandelige Trivsel og Væxt, og ligesom Vinstokkens Grene, der ikke længer modtage Saft og Kraft fra den, blive uden Frugt og visne og derfor bortskæres og kastes i Ilden, saaledes ville ogsaa de, som ikke blive i Livssamfundet med ham, kastes ud og gaa Fortabelsen i Møde.

Idet Kirken har Forvaltningen af Naademidlerne og derved bliver Organet for Christi frelsende Virksomhed, er der kun Frelse indenfor den, udenfor Kirken findes ingen Frelse (*extra ecclesiam nulla salus*), hvad dog kun kan siges under den Forudsætning, at der haves den rette Forstaaelse af, hvad der skal forstaas ved Kirken.

Imidlertid er Bestemmelsen af Kirken som Frelsesanstalt gjennem Naademidlerne ikke tilstrækkelig til at udtømme dens Væsen, den vilde i saa Fald opfattes som en Objectivitet uden Hensyn til, om den virkede gjenfødende og helliggjørende paa Menneskenes Hjerter og Sindelag. Dette, som er Hovedformaalet for Kirkens Væren og Virken, maa nødvendigvis optages i Bestemmelsen af dens Væsen for at komme til den fulde Forstaaelse deraf. Herved komme vi over til den subjective Side af Kirken, nemlig de Mennesker, som ere Gjenstand for Kirkens Virksomhed ved Naademidlernes Forvaltning og under Paavirkningen heraf slutte sig sammen i et ordnet Samfund med fælles Tro og Bekendelse. Set fra denne Side bliver Kirken de Troendes Samfund eller Menigheden. Troen, som sammenknytter dem til Enhed, er ikke blot en almindelig Tro paa Guds Forsynsstyrelse (saaledes Ratio-

nalismen), heller ikke en Række mere eller mindre uklare religiøse Følelser og Stemninger, men en særegen, bestemt udformet Tro, *fides specialis*, nemlig Troen paa og Bekendelsen af Jesus Christus som Guds enbaarne Søn og vor Frelser. Heller ikke er de Troendes Samfund en Samling af Individer, der som en uordnet Hob færdes mellem hverandre, men en aandelig Organisme, der har sit Livscentrum og styrende Hoved i Jesus Christus, som gjennem den Hellig Aands Sendelse sammenknytter dem til en levende Enhed, Christi Legem, som ovenfor paavist, hvis Lemmer blive de Troende, der hver har sin særegne Plads og Gerning, svarende til det menneskelige Legems Lemmer (1 Kor. 12). Som Christi Lemmer staa de Troende ikke blot i Forhold til Christus, som er Hovedet, men ogsaa til hverandre i gjensidig Kærlighed, idet Christus forbinder dem indbyrdes. Dette Samfundsliv er ideelt og principielt set et fuldkomment Kærlighedsliv (Joh. 17,21), som det er skildret i den første christne Menighed (Ap. G. 4,32: de havde eet Hjerte og eet Sind), medens den historiske Virkelighed viser os, at Tvedragt og Splid ikke var udelukket (jvfr. de apostoliske Breve) — dog trods alt saadant splittedes og opløstes Menigheden ikke, men sammenholdtes i fælles Tro og Kærlighed.

I denne levende Tro og Kærlighed ligger Kirkens egentlige Væsen, og hvor den mangler er der trods alle ydre Former og al Pomp og Pragt, hvormed de udfoldes, ingen sand Kirke, men en Skinkirke, der skjuler over aandelig Død. Men paa den anden Side maa det erindres, at saadan Tro og Kærlighed fremkaldes ved Naademidlernes, Ordets og Sakramenternes rette Brug og Forvaltning, og hvor den fattes, vil det pralende fremviste høie Aandsliv snart vise sig at være Sværmeri og Phantasteri, der fører til Forvirring og kirkelig Opløsning.

Medens disse to Sider af Kirken, objectivt Frelses-

stiftelsen med Ordet og Sakramenterne, subjectivt de Troendes Samfund, ideelt set ere uadskillelige, saa vil i det virkelige Liv ses, at de træde ud fra hinanden, ja stundom gjøres den ene Opfattelse udelukkende gældende. Saaledes betragtes Kirken af Romerkirken kun som Frelsesstiftelse, oprettet af Jesus Christus, styret af et ordnet Præsteskab under Pavens Overhøihed. Vægten lægges her paa den ydre Kirkeordning, Hierarchiet med Biskopperne og Paven som Overhoved indsat af Christus i hans Apostle med Peter i Spidsen og derfra med Indvielse i uafbrudt Række gaaet i Arv fra Slægt til Slægt *(successio apostolica)*. De Troendes Samfund træder her ganske tilbage, Troen bliver en ofte ganske uforstaaet Fastholden ved Kirkens Lære *(fides implicita)*, og Kirken bliver væsentlig set Præsteskabet, medens Lægfolket er dette ganske underordnet i ubetinget Lydighed, og Kirken træder i Christi Sted som Midler mellem Gud og Mennesker.

I Modsætning til al den Udvorteshed og aandelige Død, som heraf fulgte, hævdede Luther og i Tilslutning til ham den evangeliske Kirke de Troendes Samfund, *congregatio vere credentium* (1 Kor. 14,33: ἐκκλησία τῶν ἁγίων), et helligt Folk (1 Pet. 2,9: ἔθνος ἅγιον), som det allerede er udtalt i Daabsbekendelsens tredie Artikel: jeg tror, at der er en hellig almindelig Kirke, de Helliges Samfund. Dette er Kirkens principielle Bestemmelse, den er som saadan af rent aandelig Natur, Trossamfundet i Hjerterne, der sammenknytter Menigheden*). Men da saadan Tro kun virker og findes, hvor Naademidlerne, Ordet og Sakramenterne, ere tilstede og anvendes paa rette Maade, saa følger deraf, at de ere ligesaa nødvendige i Bestemmelsen af Kirkens Væsen. Naar Luther og Reformatorerne tage deres Ud-

---

*) Apol. Conf. p. 125: Ecclesia est principaliter societas fidei et spiritus sancti in cordibus.

gangspunkt for Bestemmelsen af Kirkens Væsen subjectivt i det aandelige Trossamfund, da var det grundet i den historiske Situation, nemlig den herskende Kirkes fuldstændige Forbigaaelse heraf og rent udvortes Bestemmelse af Kirken som det af Gud indsatte Hierarchi. Men at Reformatorerne ingenlunde oversaa Naademidlernes Stilling i Kirken, ses af Augsburgerbekendelsen, som i den femte Artikel nævner Ordet og Sakramenterne som dem, der virke Troen*), og i den syvende Artikel omtaler begge som medbestemmende af Kirkens Væsen**).

Medens Romerkirken ensidig hævder Kirken som en Frelsesinstitution, saa findes en Række Opfattelser, der ligesaa ensidig hævder Kirken som de Helliges Samfund, i hvilket Aanden aabenbarer sig umiddelbart uden Naademidlerne pludselig og uformodet. Saaledes allerede paa Reformationstiden hos Enthusiaster, Anabaptister og Sværmere, hvilke Luther kalder »Schwarmgeister und himmlische Propheten« og bekæmper med den største Kraft, fordi han saa, at om de fik Raadighed, vilde de omstyrte Kirken og opløse Alt i vild Forvirring. Senere møde vi lignende Retninger, der vel ikke gaa til saadan Yderlighed, men dog ensidig hævde Kirken som de Helliges Samfund. Saaledes Pietismen, der sætter sine smaa Konventikler i Kirkens Sted og kun reddes fra Opløsning ved sin trofaste Bibellæsning, derefter Rationalismen, som ved Kirken forstaar Samfundet af fromme og dydige Mennesker. Videre endnu gaar Methodismen og Nutidens af den stærkt paavirkede Opvækkelse. Her bliver Individualismen raadende, og Kirken opløses i lutter Enkeltpersoner. Vel tales der

---

*) Conf. Aug. art. 5: Per verbum et sacramenta tanquam per instrumenta donatur spiritus sanctus, qui fidem efficit.

**) C. A. art. 7: Est autem ecclesia congregatio sanctorum, in qua evangelium recte docetur, et recte administrantur sacramenta.

hyppigt om Menigheden, men herved forstaas ikke et ordnet Kirkesamfund med fast Lære og Bekendelse og en derpaa bygget ordnet Forfatning og Gudstjeneste, men ved Menigheden forstaas store Forsamlinger, der samles ikke om en fælles Lære og Bekendelse, men om fælles Følelser og Stemninger, og hvor man betragter fast Lære og videnskabelig Theologi med Ligegyldighed og Foragt. Løsenet bliver her »fri Præst i fri Menighed« d. e. hver Præst lærer, hvad der falder ham ind, og hver lille Menighed ordner sig paa sin Vis. Vel gaar man ikke her til samme Yderlighed som Reformationens »Schwarmgeister und himmlische Propheten«, man vil ikke som disse en pludselig og voldsom Omstyrtning af Stat og Kirke, men Maalet bliver dog det samme, kun at Udviklingen gaar langsommere for sig, og hvad der hist søgtes gjennemført med eet Slag, opnaas her gjennem en Række smaa Skridt.

Det evangelisk-lutherske Kirkesamfunds Stilling bliver da nuomstunder den samme som paa Reformationstiden, til den ene Side overfor Romerkirkens rent objective udvortes Kirkebegreb, hvor Alt tilsidst stivner i faste Former og døde Ceremonier — til den anden Side overfor Opvækkelsens subjective Individualisme, der opløser Menigheden i lutter Enkeltvillier uden noget sammenknyttende Bekendelsens Samfundsbaand, og hvor Kirkebegrebet tilsidst faar en saadan Vidde, at baade Jøder og Muhamedanere kunne faa en Plads indenfor det. Overfor disse vildledende Ensidigheder vil det evangeliske Kirkesamfund hævde Menighedens Stilling som de Troendes Samfund og Kirkens Stilling som den Frelsesinstitution, hvem Forvaltningen af Naademidlerne er betroet, og som for at kunne gjøre dette paa rette Maade fæstner sig i en ordnet Forfatning og Gudstjeneste, dertil fastholder den rette Bekendelse

og Lære og udformer den i en videnskabelig Theologi paa Grundlag af den hellige Skrift og Kirkens Vidnesbyrd.

---

§ 48.

Den synlige og usynlige Kirke.

Forsaavidt vi betragte Kirken under Synspunktet af de Troendes Samfund, er den et indre Samfund i Hjerterne, *societas fidei in cordibus*, og som saadant usynlig for Menneskene. ene kendt af Gud, thi vort Trosliv er skjult for Menneskene (Kol. 3,3), ene aabenbart for Gud og kan kun dømmes af ham. Derfor bliver Kirkens Tilværelse en Gjenstand for vor Tro (jvfr. den tredie Trosartikel: jeg tror en hellig christelig Kirke) og kan ikke umiddelbart ses eller sandses. Men forsaavidt Kirken er Frelses-Stiftelsen ved Naademidlernes Forvaltning, bliver den synlig og aabenbar for Alle, thi disse ere hørlige og synlige Handlinger, ligesom Gudstjenesten, der samler sig om dem som Centrum, bliver synlig og hørlig for Alle. Herved sker det, at Kirken paa een Gang er usynlig og skjult som Hjertesamfundet og tillige aabenlys og kundbar for Alle ved Gudstjenesten, dens Lære og Forkyndelse, dens Forfatning og det sædelige Liv, som udfolder sig under denne. Herved bliver Kirken en synlig og real Samfundsmagt, ikke blot en platonisk Stat eller et Ideal, som kun har hjemme i Tankernes og Drømmenes Verden*), men en Virkelighed, der som Staden paa Bjerget (Matth. 5,14) rager op over alt Andet og kan ses viden om. Om denne Kirkens dobbelte Væsen have meget forskellige Opfattelser

---

Kol. 3,3: Eders Liv er skjult med Christus i Gud.

*) Neque nos somniamus platonicam civitatem, sed dicimus existere hanc ecclesiam, videlicet vere credentes et justos sparsos per totum orbem. Apol. Conf. p. 148.

gjort sig gældende og megen Misforstaaelse og Forvirring er derved bleven udbredt.

Romerkirken fastholder, at Kirken er den synlige Kirke, og afviser al Tale om den usynlige Kirke som Drømmeri og Sværmeri. Kirken er her Præsteskabet i al sin Glands og Magtfylde. Hvor *successio apostolica* og den rette Ordination overholdes, der er ogsaa den sande Kirke, synlig og aabenbar for Alle.

I skarp Modsætning hertil holder den reformerte Kirke den synlige og den usynlige Kirke ud fra hinanden som to forskellige Samfund. Dette er i Samklang med den reformerte Kirkes skarpe Adskillelse mellem det Endelige og det Uendelige, hvor det første som det Begrænsede ikke kan rumme det sidste som det Ubegrænsede *(finitum non est capax infiniti)*. Saaledes skelner Zwingli mellem det ydre og det indre Ord, kun det sidste, som fæster Rod i Hjerterne og kendes som en indre Livserfaring, har Virkekraft. Herved blive Naademidlerne til rent ydre Handlinger og i Følge med dem den synlige Kirke kun et ydre Samfund, medens den sande usynlige Kirke er et Trossamfund i Hjerterne. Hos Calvin gjør vel en dybere Opfattelse sig gjældende, men ogsaa her opfattes den usynlige og den synlige Kirke som to forskellige Kirker. Kun den første er den sande Kirke, der bestaar af de ved Guds Forudbestemmelse Udvalgte, alle de Andre ere trods Ordet og Sakramenterne kun en tom Skinkirke.

Endnu videre gaa Kvækerne og andre Sekterere, hvor Sakramenterne bortfalde og med dem den ydre synlige Kirke, som kaldes Stenkirken uden Liv og uden Aand, hvorfor den bliver Gjenstand for heftige Angreb og bitter Spot.

Eiendommelig er hos os den grundtvigske Opfattelse af den synlige og den usynlige Kirke. Den første, Folkekirken, er en ren borgerlig Indretning i Lighed med Skole-

væsen, Postvæsen, Toldvæsen og andre Statsvæsener, og den styres derfor af Staten i Lighed med alle disse, den usynlige Kirke derimod er Jesu Christi Kirke, der kun styres af Christus selv og Intetsomhelst har med Staten og den borgerlige Styrelse at gjøre. Hvorledes Forholdet skal bestemmes mellem disse to Kirker, derover er der stor Uklarhed, og man faar ingen ret Besked herom; kun synes det, at man fra grundtvigsk Side stræber hen til en praktisk Løsning paa den Vis, at hver enkelt Menighed er Jesu Christi Kirke og som saadan har fuld Frihed til Forkyndelse, Lære og Gudstjenestens Ordning, medens den samlede Kirke er en borgerlig Indretning og styres som saadan af Staten og dens Myndigheder i Lighed med andre Statsinstitutioner. I Virkeligheden ville vi herved faa en Dobbeltkirke, som nedentil er en independentistisk Frikirke, oventil en bureaukratisk Statskirke. At denne Ordning, der i Theorien kan være meget tiltalende, i Praxis vil støde paa uovervindelige Vanskeligheder og ende i haabløs Forvirring og kirkelig Opløsning, turde være indlysende.

Allervidest gaar dog S. Kierkegaard, som i sine »Øjeblikke« ikke nøies med at kalde den synlige Kirke for en død Stenkirke eller en blot og bar borgerlig Indretning, men skælder den og hele dens Gudstjeneste, som han giver Navnet »den officielle Christendom«, for Løgn og Bedrag, og erklærer enhver, som deltager i denne officielle Christendom, for medansvarlig i dette skændige Hykleri, hvormed man lokker Sjælene bort fra deres sande Frelse. Meget muligt, at disse voldsomme Angreb ere fremkaldte ved en sygelig Overspændthed, men selve Standpunktet er den logiske Konsekvents af hele hans tidligere Tænken, hvor han stiller »den Enkelte« overfor Gud i fuldstændig Isolation fra alt Menighedssamfund og ganske udenfor Naademidlerne, fordybet i abstract Tænken (se ovenfor S. 4 flg.).

Overfor alle disse Ensidigheder og deraf følgende Vildfarelser fastholder den lutherske Kirke, at den synlige og usynlige Kirke ikke ere to forskellige Kirker, men den samme Kirke set fra to forskellige Sider. Opgaven bliver da den, at det usynlige Trossamfund i Hjerterne mere og mere gjennemtrænger den synlige Kirke i dens Ordning og Virken, medens det atter faar sin Næring og Styrke af det synlige Kirkesamfund gjennem Naademidlerne, hvis Forvaltning er overdraget til det. For at dette kan ske, kræves en fælles Ordning af Gudstjenesten og Forfatningen, der sammenknytter de enkelte smaa Menigheder til en samlet Fælleskirke, dertil en fast Bekendelse og Lære, som faar sin nærmere Udvikling og Forklaring i en videnskabelig Theologi bygget over den hellige Skrift som sit faste Grundlag.

---

§ 49.

Kirkens ydre Kendemærker.

Naar Kirken efter sit inderste Væsen, principaliter, er det skjulte Trosliv i Hjerterne og som saadant usynlig for Menneskene og ei kan kendes og dømmes af dem, saa kan den dog ikke vedblive at være saadan, thi Troen maa, om den er sand, lægge sig for Dagen i et virksomt Kærlighedsliv udefter, og som Frelsesstiftelsen ved Naademidlernes Forvaltning maa Kirken blive synlig og aabenbar for Alle. Men nu kunne Ordet og Sakramenterne forkyndes og forvaltes paa forskellig Vis, og paa Grundlag heraf danner sig forskellige Kirkesamfund, hvert med sin Opfattelse og Ordning, derfor indbyrdes forskelligt udformede og ofte i Strid med hverandre. Heraf reiser sig Spørgsmaalet, hvilket af disse Kirkesamfund der er den sande Kirke, og dernæst, hvilke ikke blot indre, men ogsaa ydre

Kendemærker, som gives herfor. Dette Spørgsmaal staar i nærmeste Forhold til Læren om den synlige og usynlige Kirke, og de samme Modsætninger møde os atter her.

Romerkirken, som i Hierarchiet ser den synlige og sande Kirke, erklærer som Følge heraf, at Hierarchiet og det alene er det sikkre Kendemærke paa den sande Kirke. Overalt paa Jorden, hvor der findes et saadant Præsteskab indsat af de kirkelige Myndigheder under Bevarelsen af *successio apostolica* og ordineret paa rette Vis, der er ogsaa den sande Kirke, til hvilken den fromme Katholik med fuld Fortrøstning kan hengive sig i Forvisningen om her at finde Frelse og Salighed. I Modsætning hertil ville Fortidens og Nutidens Sværmere, som kun ville anerkende Aandens usynlige Kirke, ogsaa forkaste alle synlige og sandselige Kendemærker paa den sande Kirke og kun finde denne i Aandens pludselige Aabenbaringer og den overvældende Magt, hvormed disse fremtræde. Den reformerte Kirke, der i Kirken ser Samfundet af de ved Guds Naade forudbestemte til Salighed og finder Kendemærket herpaa i at føre et helligt og ulasteligt Levnet, vil i et saadant finde Kendemærket paa den sande Kirke og derfor lægge særlig Vægt paa Kirketugten som det negative Udtryk for Kirkens Hellighed.

Overfor disse Yderligheder og Ensidigheder fastholder det lutherske Kirkesamfund, at saa vist som Kirken ikke blot er usynlig, men ogsaa synlig, maa den ogsaa have bestemte ydre Kendemærker, der kunne borge for dens Ægthed. Og disse finder den i de af Jesus indstiftede Naademidler, Ordets rette Forkyndelse og Sakramenternes rette Forvaltning*). Hvor det finder Sted, vil ogsaa den

*) Est autem ecclesia congregatio sanctorum, in qua Evangelium recte docetur, et recte administrantur sacramenta. Conf. Aug. art. 7.

Ecclesia principaliter est societas fidei et spiritus sancti in

sande Kirke være. Selvfølgelig maa Ordene om en absolut og i alle Maader rigtig Forkyndelse og Forvaltning af Sakramenterne ikke tages i bogstavelig Forstand, thi i saa Fald vilde Kirken blive en Utopi, eftersom menneskelig Skrøbelighed ogsaa blander sig ind her, men der bør tænkes paa en Forkyndelse og Forvaltning, som er i væsentlig Overensstemmelse med den hellige Skrift.

Naar de da kaldes den sande Kirkes Kendemærker, saa maa der ved disse *notæ externæ ecclesiæ* ikke tænkes paa rent udvortes, livløse Kendemærker som f. Ex. en Gade kendes ved det Navn, den har, eller en Soldat ved den Uniform, han bærer. Men Ordet og Sakramenterne ere Handlinger af Menigheden (*τοῦτο ποιεῖτε!* Luk. 22,19) og, hvor de øves paa rette Maade, fulde af Aand og Liv, som atter fremkalder nyt Liv. Hvor de ere, maa ogsaa Kirken være, thi »det er ikke Kirken, som skaber Ordet, men Ordet, som skaber Kirken« (Luther). Ordet vil sige Evangeliets Forkyndelse, som Christus har befalet sine Disciple, og det er »Kirkens Hovedstykke og ædleste Kendemærke, efterdi det var før Sakramenterne« (Luther), og uden Ordet vilde Sakramenterne være blotte Ceremonier, ikke livsskabende Realiteter. Derfor maa der vaages over den rette Forkyndelse, thi Ordet er Kirkens Hovedvaaben: hvor det forkyndes paa rette Maade, vil der altid være nogle Christne, thi ligesom Regnen og Sneen ikke vender tom tilbage til Skyerne, men vander Jorden og frugtbargjør den, saaledes skal heller ikke Guds Ord vende tomt tilbage, men udrette Guds Villie og dygtiggjøre Menneskene til at udføre den (jvfr. Jes. 55,10–11) Hvor derimod Evangeliet ikke forkyndes, kan heller ingen Tro være, thi hvorledes kan der

---

cordibus, quæ tamen habet externas notas, ut agnosci possit, videlicet puram evangelii doctrinam et administrationem sacramentorum, consentaneam evangelio Christi. Apol. Conf. p. 144.

vækkes Tro, naar man ikke faar at vide, hvad det er, der skal tros? (Rom. 10,14) Hvor der ikke prædikes, kan der heller ingen Tro være, og følgelig heller ingen Menighed, og hvor der prædikes rettelig, vil der altid være Nogle, som tro, selv om det kun bliver en lille Hob, som kun formaar at danne en lille Menighed.

Efterdi Ordet og Sakramenterne ere særlige og synlige Naademidler, uden hvilke Guds Frelse ikke kan blive Menneskene til Del, saa blive de ogsaa de eneste sikkre Kendemærker paa den sande Kirke. Vel har man ogsaa villet opstille andre Kendemærker f. Ex. et helligt Levnet, men saadanne kunne skuffe, thi det kan være hyklet; endmere gælder dette, hvor man vil opstille visse rent udvortes Kendemærker som f. Ex. Kirkegang, store Gaver til kirkelige Formaal o. a. Lign.; thi alt saadant kan være af en rent udvortes Natur og derfor muligvis blot tilsigte at vinde Anseelse og Indflydelse i Samfundslivet. Naar Jesus opstiller den indbyrdes Kærlighed som Kendetegn for sine Disciple (Joh. 13,35), da er dette sagt som en Befaling (*ἐντολὴ καινή*) d. e. et praktisk, ikke et theoretisk Kendemærke: hvor det rette Trossamfund er i Hjerterne, vil det kundgjøre sig som sand Broderkærlighed, men et saadant vil først findes, hvor Ordet og Sakramenterne have virket, thi disses Virken er en Betingelse for, at den rette Tro er tilstede, hvoraf atter Broderkærligheden tager sit Udspring. En saadan vil ogsaa kunne findes blandt Jøder og Hedninge, men derved blive de dog ikke til en christen Menighed.

Som Naademidlerne blive Kendemærket for Kirken, saaledes blive de ogsaa Maalestokken for dens indre Udvikling og Modenhed. Jo renere Guds Ord forkyndes i

---

Rom. 10,14: Hvorledes skulle de tro paa ham, om hvem de ikke have hørt? men hvorledes skulle de høre, om Ingen prædiker?

Tilslutning til det apostoliske Vidnesbyrd og med jo større Alvor og Dybde i Opfattelsen, medens Sakramenterne forvaltes i Overensstemmelse med Herrens Indstiftelse — der vil det være sikkre Kendemærker paa, at et saadant Kirkesamfund er tilstede og virker med rig Velsignelse. Hvor derimod Guds Ord blandes med menneskelige Traditioner og med alskens Legender og Fabler, eller hvor Guds Ord og den hellige Skrift maa vige Pladsen for selvlavede Aabenbaringer og saakaldte personlige Livserfaringer, hvor Sakramenterne skydes til Side som blotte Ceremonier uden reale Naadevirkninger — der vil alt Saadant være et sikkert Tegn paa, at Kirken er i Forfald og Menighedslivet i Opløsning.

---

§ 50.

Den levende Menighed og den blandede Kirke.

Da Kirken har visse udvortes Kendemærker, kan det hændes, at Nogle smykke sig med disse uden at have det tilsvarende indre Sind. Heller ikke virke Ordet og Sakramenterne med magisk tvingende Kraft, men forudsætte en imødekommende Modtagelighed, saa at hvo der haardnakket vil modsætte sig, kan unddrage sig deres Virkninger, medens Andre vel have Villighed til at modtage Guds Ord, men mangle Klarhed og Forstaaelse, hvoraf atter kan følge Mangel paa Fasthed til at modstaa Fristelserne. Herved fremkommer indenfor Menigheden forskellige Udviklingstrin eller Klasser. Med Hensyn til de sidstnævnte fremkommer Modsætningen mellem de Stærke og de Svage (Rom. 14. Cap.), forsaavidt der ses paa den større eller mindre Villieskraft, der lægges for Dagen overfor Fristelser eller vanskelige Livsforhold — eller mellem Voxne og Børn (1 Kor. 3,2, Hebr. 5,12–14), hvor Forskellen frem-

kaldes ved den større eller ringere Aandsmodenhed, som lægges for Dagen. Alle disse ere dog sande Medlemmer af Menigheden, og der tør her haabes paa en fremskridende Udvikling, saa at de Svage gjennem Livets Erfaringer og Kampe efterhaanden blive stærke og Børnene blive ikke blot legemlig, men ogsaa aandelig voxne. Ved Siden af denne Forskel, som efterhaanden kan hæves, er der en langt skarpere og dybere Forskel, nemlig mellem de sande Troende, som trofast arbeide paa deres Helliggjørelse, og paa den anden Side de Ligegyldige og Verdslige, som rent udvortes bevare de kirkelige Former, men i deres Hjerter staa fremmede overfor Kirketroen. Endelig have vi dem, som ganske benægte den religiøse Tro og groveligt overtræde Guds Bud, men dog lægge en Fernis af Fromhed og Hellighed over deres Adfærd og Tale, som virker betagende paa de mindre Klartskuende — det er Hyklerne og de skjulte Fornægtere. De to sidste Klasser tilhøre kun Kirken paa rent udvortes Vis, men staa fremmede eller endog fjendtlige overfor Kirkens indre Liv, Trossamfundet i Hjerterne, og derfor i Virkeligheden udenfor Kirken trods al ydre Glands, de ere døde Lemmer paa Christi Legem, som er Kirken. I Jesu Taler fremstilles de under forskellige Billeder: som de visne Grene paa Vinstokken, der er Christus (Joh. 15,1 flg.), de ubrugelige Fisk, som ere fangede i Voddet og atter kastes ud (Matth. 13,47–48), Klinten blandt Hveden (Matth. 13,24 flg.). Naar Jesus her kun opstiller to Kredse, de fromme Troende og de aabenbare Vantro, men ikke omtaler de Tvivlende og Ligegyldige, da er det, fordi han ser principielt og absolut paa Forholdene og intet Hensyn tager til de relative Mellembestemmelser. Med hans Udtalelser kan jævnføres Skildringen af Forholdene i Menighederne i de apostoliske og de apokalyptiske Breve, hvor vi indføres i Virkeligheden og derfor de relative Mellembestemmelser medtages.

Herved opstaar Spørgsmaalet, hvorledes Forholdet skal bestemmes mellem Menighedens sande Medlemmer og disse falske Skinchristne. Romerkirken kommer let over Spørgsmaalet, thi for den har kun den synlige Kirke Virkelighed, medens Kirken som usynlig erklæres for et Drømmebilled, hvoraf følger, at Alle, som ikke forsætlig ere opsætsige mod Kirkens Myndighed eller udskille sig fra den eller ere udstødte af den ved Banlysning og Fordømmelse, ere Kirkens sande Medlemmer. Hvorledes iøvrigt deres Trosliv er, om dette er sandt eller fremhyklet, er ligegyldigt, saalænge de kun vise Lydighed mod Kirkens Lære og følge dens Bud. For Reformatorerne derimod, som satte Kirkens inderste Væsen *principaliter* i det skjulte Trosliv i Hjerterne, maatte Sagen stille sig anderledes. De indrømme, at der i Menigheden findes mange Hyklere og slette Mennesker, men da kun Gud kan se og dømme Hjertelaget, maa de medregnes til Menigheden, ja endog forvalte Naademidlerne, saalænge de ikke ved aabenlys slet Vandel eller erklæret Vantro og Fornægtelse vække Forargelse*).

Paa Grundlag heraf opstille de senere Dogmatikere Adskillelsen mellem Kirken i egentlig Forstand *(ecclesia proprie dicta)* og Kirken i videre Forstand *(ecclesia late dicta)*. Ved den første skal der forstaas de sande Troende, ved den sidste hele den samlede Menighed. Denne Adskillelse maa dog ikke sammenstilles med Betegnelsen af den synlige og den usynlige Kirke, thi derved udtrykkes, som ovenfor paavist, to Sider af den samme Kirke, medens der ved de nævnte Udtryk maa tænkes paa en Del af Menigheden, de sande Christne, og paa hele Menigheden, saavel de virkeligt Troende som de blotte Navnechristne.

---

*) Conf. Aug. art. 8: — — quum in hac vita multi hypocritæ et mali admixti sint, licet uti sacramentis, quæ per malos administrantur.

En dybere Betragtning vil dog vise os, at der mellem disse to Kredse staar en tredie, som bestaar af de Tvivlende og de Usikkre, som ideligt glide frem og tilbage mellem de to første Kredse og ikke kunne faa et sikkert Standpunkt. De danne herved Overgangen mellem de to førstnævnte Kredse, saaledes at en skarp Adskillelse mellem dem ikke lader sig gjennemføre, thi alle tre kunne være delagtige i Naademidlernes Forvaltning og Nydelse, altsaa have Kirkens ydre Kendemærker, men kun Gud, der alene kan se Sindelag og Hjerter, kan dømme om, til hvilken Kreds de enkelt Medlemmer høre.

I nyere og nyeste Tid har navnlig Opvækkelsen indført Benævnelsen: den levende Menighed, for dermed at betegne Samfundet af de sande Troende i Modsætning til de Ligegyldige og de ligefrem Vantro, der slutte sig til Kirken, men kun staa i et udvortes Forhold til den. Navnet er godt og træffende, men derimod den praktiske Anvendelse, som gjøres deraf, forkastelig. For det Første overses ganske den Mellemklasse, som danner sig mellem de Troende og de Vantro, og Menigheden deles i to Kredse, der staa ligesaa skarpt overfor hinanden som Lys og Mørke; man ser derved ganske skævt paa de bestaaende Forhold. Dernæst overses, at Adskillelsen mellem Troende og Ikke-Troende kan ingen Anden end Gud drage, efterdi han alene er Hjertekenderen (ὁ καρδιογνώστης, Ap. G. 1,24, 15,8). I Mangel af disse indre Kendemærker, som kun Gud ser, opstilles visse ydre Kendemærker, hvorpaa Medlemmerne af den levende Menighed skulle kendes, saasom visse gudelige Talemaader, eller visse i Øjne faldende fromme Handlinger som Gaver til at bygge Kirker og Menighedshuse, flittige Besøg i opbyggelige Forsamlinger og saakaldte Helliggjørelsesmøder, hvoraf det strax skal kunne ses, hvem der hører med til den levende Menighed. Man bliver ikke staaende herved, man gjør det ligefrem til en Pligt for de

Hellige at holde Dom over dem, som ikke have disse ydre Kendemærker, og som derfor skulle stemples som Vantro og døde Lemmer paa Christi Legem. Saaledes sker det, at Opvækkelsen, der var begyndt i Inderlighed og oprigtig Fromhed, mere og mere føres over i en kras Udvorteshed og tilsidst ender i Pharisæer-Hellighed og Hovmod. Mærkeligt nok er det, at medens Benævnelsen Hyklere, ὑποκριται, hyppigt anvendes saavel i Skriften som i de lutherske Bekendelsesskrifter, hvor der udtales en skarp Dom over dem, saa er dette Ord nu næsten ganske forsvundet, idet man gaar ud fra, at hvor der føres gudelig Tale, der er ogsaa sand Hellighed tilstede, medens det overses, at ligesom de Verdslige i deres Hjerter ikke altid ere saa ugudelige, som deres Tale lyder, saaledes ere de Fromme heller ikke altid saa fromme i deres Hjerter, som deres Tale lyder.

Al denne Udvorteshed og deraf følgende Selvretfærdighed og Dømmesyge maa derfor afvises som stridende mod Christi Kirkes sande Væsen. Ved den levende Menighed forstaa vi de sande Troende, de Helliges Samfund, men for disse gives ingen ydre Kendemærker, de kunne derfor kun kendes og dømmes af Gud. Naar vi derfor overfor den levende Menighed stille den blandede Kirke, da maa det ikke forstaas om to forskellige Samfund, der stilles overfor hinanden, men det første Navn gælder kun en Del af Kirken, de sande Troende, medens det sidste omfatter hele Menigheden, hvor Troende og Vantro og Tvivlere findes blandede mellem hverandre. Adskillelsen mellem den levende Menighed og den blandede Kirke lader sig derfor ikke gjennemføre ved ydre Kendemærker, hvorefter den første stilles udenfor den sidste, men kan kun betragtes som en logisk Adskillelse, hvorefter den levende Menighed som Kirken i snævrere Forstand falder indenfor den blandede Kirke, som er Kirken i videre Forstand, der

omfatter alle dens Medlemmer uden Hensyn til, om de ere levende Troende eller blotte Navnechristne. Adskillelsen mellem disse kan ikke gjøres ved Hjælp af ydre Kendemærker, efterdi Kirken i sin dybeste Grund er Trossamfundet i Hjerterne (Conf. Aug. art. 8: *proprie est societas fidei in cordibus*), men om dettes Sandhed kan kun den alvidende Gud dømme, medens den er umulig at gjennemføre for Mennesker og her kun vil føre til Selvretfærdighed og Hykleri. I denne Sammenslutning af den levende Menighed og den blandede Kirke maa Kirkesamfundet finde sig, saalænge den er den stridende Kirke her paa Jorden. En virkelig og for alle kundgjort Adskillelse mellem de sande Troende og de Skinchristne vil først kunne finde Sted i det Hinsides, hvor den store Dommer selv vil foretage den ikke efter, hvad de Enkelte synes eller bilde sig ind at være, men efter hvad de virkelig ere.

Naar den christne Menighed, saalænge den er i Timeligheden, maa finde sig i den blandede Kirkes Vilkaar, hvor Troende, Tvivlende og Vantro bo Side om Side, saa stiller Sagen sig anderledes, hvor Synd og Vantro træder aabenlyst frem snart i skamløs Letsindighed, snart i fræk Trods og Haan. Da bliver det Menighedens Sag at træde op herimod og gjennem en fast Kirketugt at fjerne dem, der vække aabenbar Forargelse, indtil de vise Anger og Omvendelse, og først derefter atter optage dem i Menigheden (Matth. 18,15–17 jvfr. 1 Kor. 5,3–5, 2 Kor. 2,6–8).

Imidlertid volder de ændrede Tider Hindringer for Udøvelsen af saadan Kirketugt. Paa den ene Side ere Sæderne blevne mildere, saa at aabenbar Vold og Raahed som Mord, Røveri, Drukkenskab og lignende grove Synder nu ere sjældnere end i ældre mere udannede Tider, og hvor saadant har fundet Sted, vil den Skyldige selv holde sig borte fra Gudstjenesten og de kirkelige Handlinger. Kirketugten vil derfor nærmest antage en videre Form og

udøves gjennem christelig Prædiken og Sjælesorg, hvor al forargelig uchristelig Tale og Adfærd paatales og tilrettevises*), samt ved at holde saadanne grove Syndere og aabenbare Fornægtere, som ikke vise Anger, borte fra Sakramenterne.

Paa anden Maade vil der kunne blive Tale om Skilsmisse eller Udtræden af det bestaaende Kirkesamfund, hvor en grundforskellig Opfattelse af Læren eller Livsførelsen og en heraf følgende Forskel i Forkyndelsen lidt efter lidt har udviklet sig. Her kan da et nyt Samfund udskille sig fra det tidligere og danne en selvstændig Menighed. Dog maa en saadan Udtræden undgaas saa længe som muligt og vil først blive berettiget, hvor længere Forhandlinger have fundet Sted og vist sig frugtesløse, eller hvor der af det bestaaende Samfund øves Vold eller Tvang mod de anderledes Tænkende, og disse herved nødes til en Udtrædelse for at vinde den aandelige Frihed og Selvstændighed, hvorpaa de have et retmæssigt Krav som nødvendig Betingelse for, at deres Trosliv kan udvikle sig i Aand og Sandhed.

---

§ 57.

Kirkelige Væsensbestemmelser.

Kirken udfolder sit Væsen gjennem visse nærmere Bestemmelser eller Egenskaber, hvilke give en fyldigere Forstaaelse af den. Deres Antal er ubestemmeligt, som Livets Mangfoldighed er det, men vi fremdrage heraf kun et ringe Antal, som maa siges at være grundbestemmende, og som tildrager sig vor særlige Opmærksomhed, fordi de i de to store Kirkesamfund opfattes paa modsat Maade og derfor kræver en nærmere Forklaring.

Som Hovedbestemmelser ved Kirken nævne vi da, at

---

*) Nærmere om Kirketugten se Christelig Sædelære § 67.

den er een, hellig, almindelig og apostolisk. I absolut Forstand gælde de kun den sande ideale Kirke, men da denne er medindesluttet i den virkelige bestaaende Kirke, kunne de ogsaa ved en Medunderforstaaen *(per synecdochen)* overføres paa den bestaaende Kirke.

Her maa da først nævnes Kirkens Enhed. Kirken er een, fordi dens Hoved, Christus, er een, og fordi den selv er Christi Legem og som saadan kun kan være een med een Daab og een Tro (Eph. 4,4–6, jvfr. Joh. 17,22–23, 1 Kor. 12,13, Gal. 3,28). Den er ikke blot een, men ogsaa den eneste Frelses-Stiftelse (Gal. 1,8) og vil derfor aldrig blive afløst af nogen anden saadan. Enheden vil have sin faste Grund i den christelige Bekendelse af Troen paa den treenige Gud og i Daaben og Nadveren, altsaa de af Herren indstiftede Naademidlers Forvaltning. Ved Siden af denne Enhed i det Grundvæsentlige kan der være mange Forskelligheder i de ydre Skikke og Ceremonier, i Gudstjenestens og Kirkeforfatningens Ordning, uden at derved Enheden ophæves*). Ogsaa vil der indenfor Kirkens Enhed kunne danne sig forskellige Partikularkirker eller Særkirker med forskellig Bekendelse og Lære, hvilket dels kan skyldes Afstand i Rum og Tid, som udelukker en nærmere Forbindelse og deraf følgende Forstaaelse, dels de forskellige Nationaliteter, der udforme deres Folkekirker paa en til hine svarende forskellig Maade, dels endelig den menneskelige Syndighed, der lægger sig for Dagen i Uenighed og Stridssyge og Ufordragelighed, som atter fremkalder Splittelse og bittre Stridigheder.

Eph. 4,4–6: Eet Legem og een Aand, ligesom I ogsaa ere kaldede til eet Haab i Eders Kald; een Herre, een Tro, een Daab.

*) Conf. Aug. art. 7: Ad veram unitatem ecclesiae satis est consentire de doctrina Evangelii et administratione sacramentorum. Nec necesse est ubique esse similes traditiones humanas seu ritus aut ceremonias ab hominibus institutas.

I nøie Forbindelse med Kirkens Enhed staar dens Almindelighed eller Katholicitet. Det sidste Navn bruges saavel med Hensyn til Rummet om den sande Kirke, der skal udbredes over den hele Jord (καθ' ὁλὴν γῆν — deraf Navnet) — som med Hensyn til Tiden om Kirken, der til enhver Tid fastholder den samme Lære og Bekendelse, modsat Hæretikerne, der idelig skifte Lære og komme med nye Paafund. Som almindelig er Kirken ikke bunden til noget Land eller noget enkelt Folk, men henvender sig til alle Folkeslag (Matth. 28,19: πάντα τά ἔθνη — Joh. 4,21–25, Ap. G. 10,35).

Endvidere er Kirken apostolisk, hvormed siges, at den er bygget paa Apostlenes Lære og Forkyndelse, som den er meddelt i de nytestamentlige Skrifter med de gammeltestamentlige Prophetier som Forudsætning og Christus som bærende Grundvold (Eph. 2,20). Hertil slutter sig Kirkens Ufeilbarhed i alt det Væsentlige, saalænge den bygger paa Jesu Christi og Apostlenes Forkyndelse, hvilket ikke udelukker, at Feiltagelser i det Enkelte kunne finde Sted saavel i dens Lære og Forkyndelse som i dens kirkelige Ordning, men saadanne ville dog atter kunne rettes ved en fornyet og grundigere Undersøgelse af de hellige Skrifter.

Endelig er Kirken principiel set hellig, fordi Christus er dens Hoved og helliger den (Joh. 17,19), og den Helligaand virker i den og veileder den, medens den som hellig er udsondret af den vanhellige Verden til at være Guds Eiendom. Kirken er hellig efter sit Princip og sin hellig-

---

Eph. 2,20: I ere opbyggede paa Apostlenes og Propheternes Grundvold, medens Jesus Christus selv er Hovedhjørnestenen.

Joh. 17,19: Jesus sagde: Jeg helliger mig selv for dem (Disciplene), paa det at ogsaa de skulle være helligede i Sandheden.

1 Pet. 2,9: I ere en udvalgt Slægt, et helligt Folk, et Folk til (Guds) Eiendom, at I skulle forkynde hans Dyder, som kaldte Eder fra Mørket til sit herlige Lys.

gjørende Virksomhed, men det udelukker ikke, at den i Virkeligheden er underkastet megen Skrøbelighed og megen Brøst saavel ved dens Virksomhed som ved dens Medlemmer; det maa da ogsaa erindres, at den som den blandede Kirke i sig rummer mange skinhellige og slette Mennesker, som kun i det Ydre tilhører den, men i deres Hjerter staa fremmede for, ja ofte ligefrem fjendske mod dens Forkyndelse og Virksomhed. Men trods alt dette er det dog fra Kirken, at al sand Helliggjørelse saavel af de Enkelte som af hele Samfundet udgaar, medens alle Humanitets- og Culturbestræbelser for at høine Menneskeslægten, der stille sig udenfor Kirken og dens Forkyndelse, vise sig i Tidens Løb at være virkningsløse og nedbrydende overfor Samfundet.

Det kunde synes, som om Kirkens Enhed og Katholicitet staar i Strid med den bestaaende Virkelighed, der viser os Kirken spaltet i forskellige snart store Kirkesamfund snart smaa Partier, der alle kriges indbyrdes med stor Heftighed og gjensidig beskylde hinanden for at føre falsk Lære og være affaldne fra den sande christne Tro. Her maa dog erindres om den almindelige menneskelige Syndighed, der ogsaa vil gjøre sig gældende her og netop med desto større Lidenskabelighed, jo dybere og helligere de Interesser ere, hvorom der kæmpes. Men dernæst maa ogsaa erindres, at der under al Striden og Splittelsen ere visse bærende Grundtanker og hellige Handlinger, som skiller de paagældende indbyrdes kæmpende Samfund fra alle andre Religionssamfund og sammenknytter dem til Enhed. Som saadanne forenende Grundtanker maa nævnes Troen paa den treenige Gud, Christi Guddommelighed og hans forløsende og forsonende Frelsergerning, og som tilsvarende hellige Handlinger maa nævnes Daab og Nadver. Hvor saadan Tro og Bekendelse er tilstede, hvor Guds Ord forkyndes derefter og Sakramenterne forvaltes, der er

ogsaa den ene, almindelige, hellige Kirke, og det vil være aabenlyst for Alle, at her er den christne Kirke klar og synlig i sin Forskel fra jødiske, muhamedanske og hedenske Religionssamfund.

Hvor derimod fremkommer en bevidst og klar Fornægtelse af dette Fælleschristelige, der møde vi Sektvæsenet. Eiendommelig for dette er, at det vil gjøre et enkelt underordnet Punkt i Kirkens Lære, Forfatning eller gudstjenstlige Ordning til det Væsentlige og Centrale i Christendommen, og at det i det Hele har Tilbøielighed til at sætte sine subjective vilkaarlige Indfald istedenfor Kirkelærens faste Objectivitet. Kendemærket for Sekterne bliver blandt Andet dette, at de kun formaa at danne Partier med en mere eller mindre indskrænket Opfattelse, medens de store Kirkesamfund med det videre Syn udvikle sig til Folkekirker og blive herskende Culturmagter.

Den ene almindelige Kirke har altsaa delt sig i en Række større og mindre Samfund. Forskellige velmente Forsøg ere gjorte paa at samle disse i en omfattende Fælleskirke, som Tilfældet var i de første Aarhundreder. Disse Forsøg have dog ikke havt Held med sig og bero paa en Misforstaaelse. De have da ogsaa, hvor man har bragt dem i Anvendelse, virket i modsat Retning og gjort Adskillelsen endnu stærkere (saaledes Unionen i Preussen mellem Lutheraner og Reformerte). Paa en Sammenslutning mellem den katholske og evangeliske Kirke vil ikke kunne tænkes, saalænge den første hævder sit Hierarchi og sin Magtstilling og i Kraft heraf fordrer en ubetinget Underkastelse, og der er ingen Udsigt til, at den vil opgive dette Krav. Og hvad de særlige evangeliske Kirkesamfund angaar, da ere disse sammenvoxede med de forskellige Nationaliteter og deres hele Udvikling og have derved historisk fæstnet sig og faaet en bestemt Skikkelse, som de hverken kunne eller ville opgive. Det er da

heller ikke nødvendigt, tvertimod kunne disse forskellige individuelle Former fremkalde en rigere Udvikling ved indbyrdes Samkvem. Hvad der skal fastholdes, er den ideale Bevidsthed om, at bag alle de særskilte større og mindre Særkirker staar den ene, sande, almindelige Kirke med den fælles Bekendelse af Troen paa den treenige Gud og paa Jesus Christus som Menneskeslægtens Frelser og Forløser.

Hvor langt skal denne ideale Bevidsthed om Fælleskirken række? kan der spørges. Herpaa maa svares: saa langt som Kirkens ydre Kendemærker, Guds Ords Forkyndelse og Sakramenternes Forvaltning, række. Og selv hvor Vildfarelser og Forvanskning heraf finder Sted som i Romerkirken, maa Bevidstheden om det fælles christelige Trossamfund være tilstede. Men fast afstukne Grænser kunne ikke sættes, fordi vi her ere paa et aandeligt Omraade, hvor rent udvortes Grænser ikke kunne drages. Selv hvor Treenigheden fornægtes som af Unitarierne, eller Sakramenterne forkastes som af Kvækerne, kan der alligevel findes en dyb og inderlig Kærlighed til Frelserens Person, som lægger sig for Dagen i Kærlighedsgerninger mod Næsten. Vi kunne derfor ikke nægte saadanne det christne Brodernavn, om vi end maa betragte dem som staaende i Kirkens yderste Grænseskel.

De forskellige større og mindre særlige Kirkesamfund kunne da ses som høiere eller lavere Trin i christelig Forkyndelse og Forstaaelse. Jo renere Ordet forkyndes og Sakramenterne forvaltes, desto høiere staar et saadant Kirkesamfund, men sand og falsk blive her relative Begreber, thi absolut sandt eller absolut falsk er intet af de bestaaende Kirkesamfund: det lutherske Kirkesamfund er ligesaa lidt absolut sandt og rigtigt i sin Lære og Forkyndelse, som Romerkirken er absolut falsk, og ligesaa vel som det maa erkendes, at det første ikke rummer lutter

sande Christne, ligesaa vist maa det indrømmes, at Romerkirken trods dens Vildfarelser tæller mangfoldige inderligt troende og offervillige Christne i sin Midte. Men paa den anden Side have vi Ret til at hævde, at af de bestaaende Kirkesamfund er det evangelisk-lutherske det, som i sin Forkyndelse kommer den apostoliske og Jesu egen Forkyndelse nærmest, hvad der lader sig paavise af de nytestamentlige Skrifter, og det er i Overbevisningen herom, at vi blive i dette Samfund og ikke ville forlade det.

Romerkirken fastholder de ovennævnte kirkelige Væsensbestemmelser, men som den opfatter Kirken rent udvortes, saaledes ogsaa disse Bestemmelser. Den udleder dem af Hierarchiet med Paven og Biskopperne i Spidsen og betragter dem som kun gældende den. Kun denne Kirke er den ene sande, medens alle andre Kirkesamfund betragtes som staaende udenfor Kirken. Den er den ene Kirke, fordi den i alle Folkeslag rundt om paa Jorden overalt har den samme Gudstjeneste, den samme Forfatning og den samme Lære. Og kun den kan i Sandhed siges at være apostolisk, fordi den har bevaret den apostoliske Rækkefølge, *successio apostolica,* helt op til Apostlene og Christus selv. Endelig er den hellig og ufeilbar, fordi den udøver de hellige Handlinger og Christus har betroet den sine Sakramenter, og den kan ikke feile, fordi den Hellig Aand stadig veileder den gjennem Paven og Biskopperne. Nogen Ændring i dens theologiske Lære, som den er fremsat i dens Bekendelsesskrifter, kan derfor ikke finde Sted, uden forsaavidt de enkelte Lærebestemmelser kunne faa en skarpere Udformning ved nye Kirkeforsamlinger under Pavens og den Helligaands Veiledning og Styrelse. Saaledes stiller Romerkirken sig fast og urokket af alle Angreb, og kun indenfor dens faste Borg kan der vindes Frelse og Salighed, kun om den gælder Sætningen: *extra ecclesiam nulla salus.*

Det er en Selvfølge, at disse Paastande paa det Nøieste ere knyttede til Romerkirkens rent udvortes Kirkebegreb og dets Virkeliggjørelse i Præsteskabet med Biskopperne og Paven i Spidsen. Fra Protestantismens Side vil en Gjendrivelse af det romerske Kirkebegreb kun ske gjennem en Paavisning af dets historiske og dogmatiske Uholdbarhed.

---

§ 52.

Det kirkelige Embede.

I den gamle Pagt var en særlig Præstestand indstiftet, der med Ypperstepræsten i Spidsen frembragte de foreskrevne Offre til Gud saavel for de Enkelte som for hele Folket, særlig paa den store Forsoningsfest. De skulde være af Aarons Slægt (2 Mos. 28,1), forestaa Gudstjenesten og bleve herved Midlere mellem Gud og Folket. Ved Jesu Forsoningsdød for hele Menneskeslægten bleve alle Offre afskaffede og dermed ogsaa det israelitiske Præsteskab ophævet i den nystiftede christne Menighed.

I dets Sted træder det almindelige Præstedømme, hvilket vil sige, at hvert enkelt Medlem kan med Paakaldelsens og Bønnens aandelige Offer træde frem for Gud uden Formidling af nogen særlig Præstestand. Naademidlernes Forvaltning, gjennem hvilke Frelsen formidles, er af Christus overgivet til hele Menigheden, og saaledes blive alle dens Medlemmer Præster overfor Gud, og Menigheden bliver et Folk af Præster, et kongeligt Præsteskab (1 Pet. 2,9: βασίλειον ἱεράτευμα jvfr. Joh. Aab. 1,6). Set fra dette ideal-religiøse Synspunkt skal der hverken være

Joh. Aab. 1,6: Christus har gjort os til et Kongerige, til Præster for hans Gud og Fader.

Præst eller Lærer eller Veileder (Matth. 23,8, 10), men Gud vil selv drage Menneskene til sig uden Formidling af noget Præsteskab (Joh. 6,45). Christus har herved overdraget Naademidlernes Forvaltning til Menigheden og dermed vil hvert enkelt af dens Medlemmer have Ret til at forkynde Guds Ord og uddele Sakramenterne.

Hvor sand og berettiget denne Betragtning end er, vil den dog vise sig uholdbar overfor Virkeligheden. Her vil nemlig Synden, hvis Virkninger kendes ogsaa indenfor Menigheden, lægge Hindringer i Veien ved at fremkalde Uorden og Forvirring, og, som Apostelen minder om, er Gud ikke Forvirringens men Fredens Gud (1 Kor. 14,33). En saadan Forvirring vilde opstaa, om Alle vilde tilrane sig Ordets Forkyndelse, eller ogsaa kunde det Modsatte indtræde, at Ingen vilde tage Ordet, men ydmygt træde tilbage, for at en Værdigere kunde træde frem, hvoraf Følgen vilde blive en almindelig Taushed. Allerede af denne Grund vil det blive nødvendigt, at en bestemt Ordning indføres, saaledes at Gudstjenesten ledes af visse bestemte Personer, til hvem Menigheden har overdraget dette Hverv. Men endvidere maa der drages Omsorg for, at Sakramenterne forvaltes i Overensstemmelse med Herrens Indstiftelse, at der ikke skal opstaa Tvivl om, hvorvidt Daaben er gyldig o. a. L., og der maa være Sikkerhed for, at Guds Ord forkyndes paa rette Maade, saa at Vranglære og falsk Lære, som kun vil fremkalde Tvivl og Forvirring i Menigheden, undgaas. Saaledes bliver det nødvendigt, at Naademidlernes Forvaltning overdrages af Menigheden til enkelte udvalgte Medlemmer, der have den dertil fornødne Myndighed, men ogsaa kunne drages til Ansvar, om Naademidlernes Forvaltning er blevet forsømt eller ikke udført paa rette Maade. I Menighedens Begreb ligger da ogsaa Begrebet af en Organisme eller et aandeligt Legem, hvor hvert Lem har sin Virksomhed og Gerning

at varetage (jvfr. 1 Kor. 12). Her kan ogsaa drages en Parallel med det borgerlige Samfund og med Staten, hvor der ligeledes finder en Fordeling af Virksomhederne Sted, hvad der kræver Oprettelsen af forskellige Embedsstillinger.

Paa denne Maade opstaar *det kirkelige Embede*, hvis Opgave bliver Naademidlernes Forvaltning og Uddelelse, Menighedens Styrelse og Veiledning samt de Enkeltes Sjælepleie og aandelige Styrkelse, hvor saadan er fornøden. Dette er da *det særlige Præstedømme*, som adskiller sig fra det almindelige Præstedømme derved, at det kun overdrages til Enkelte i Menigheden, og dets Gerning er udadvendt, medens derimod det almindelige Præstedømme tilkommer alle troende Christne og udfoldes indefter i Gudsforholdet.

Et saadant kirkeligt Embede finde vi da ogsaa indstiftet af Jesus og videre udviklet i de første christne Menigheder. Han kalder selv sine 12 Apostle (Matth. 10,1 flg., Luk. 6,14–16) og kort før sin Død 70 Disciple (Luk. 10,1 flg.), og udsender dem til at forkynde Evangeliet, og giver dem Myndighed til at prædike det i den ganske Verden blandt alle Folkeslag samt til at døbe (Matth. 28,19) og meddele den hellige Nadver (Luk. 22,19), og knytter hertil Forjættelsen om sin bestandige Nærværelse (Matth. 28,20). Efter sin Himmelfart kalder han endnu Paulus paa overnaturlig Maade og med overnaturlig Kraft til at være hans Sendebud.

I Apostolatet ligger en dobbelt Side, dels det personlige Forhold og daglige Samliv med Frelseren i hans Jordeliv (Ap. G. 1,21–22), hvilket er absolut enestaaende for Apostlene, dels at være de første Bærere af det kirkelige Embede, hvilket er gaaet i Arv efter dem til den kirkelige Lærerstand.

Nogen bestemt Udformning i dets Enkeltheder har Jesus dog ikke givet Embedet saa lidt som i det Hele Menighedens ydre Livsformer. Vi kunne i de aposto-

liske Skrifter følge den langsomt fremskridende Udvikling, særligt viser 1 Kor. 14 os Fremgangen fra mere ubundne til fastere Former. Saalænge Apostlene levede, trængtes der endnu ikke til faste Former og Ordninger, da hine selv havde fornøden Myndighed til at styre og lede Menigheden, men efter deres Bortgang føltes Nødvendigheden af saadanne for at give Sikkerhed og Varighed til Menighedslivets Udvikling. Vi se da ogsaa forskellige Stillinger og Embeder voxe frem, saaledes i Jerusalem Indsættelsen af Fattigforstandere (Ap. G. 6). Efterhaanden dannes en fremskridende Organisation, og vi møde her førende Stillinger, som overdrages til de Ældste, *πρεσβύτεροι*, og Tilsynsmændene, *ἐπίσκοποι*. De Ældste omtales første Gang i Ap. G. 11,30, men der meddeles Intet hverken om Oprettelsen eller deres særlige Gerning. Rimeligvis ere de dannede efter de kommunale Raads og Forsamlingers Forbilled. Heller ikke vide vi noget Bestemt om de to nævnte Klasser, muligvis de have dannet et styrende Kollegium, hvis Formand kaldtes *ἐπίσκοπος*, senere udvikles denne Stilling til det selvstændige og overordnede Biskops-Embede. Vi erfare saaledes, at Paulus indsætter Timotheus i Ephesus, Titus paa Kreta og bemyndiger dem til at indsætte Ældste og Tilsynsmænd rundt om i Menighederne (1 Tim. 3,1 flg., Tit. 1,5, 7).

Det kirkelige Embede har da guddommelig Indstiftelse i sit ledende Princip og beror ikke paa menneskelig Beslutning eller Valg. Det er indstiftet af Jesus selv i Apostolatet og den Myndighed, som han tillægger det, hvorved han har fastsat Principet, nemlig en Lærerstand, der staar veiledende og førende overfor Menigheden. Men Jesus er her som i sin øvrige Virken bleven staaende ved Fastsættelsen af selve Principet, men han har ikke indladt sig paa Enkeltheder, hvilke Former Embedet skal have, hvorledes disse skulle forholde sig overfor hinanden og hvor-

vidt deres Myndighed skal strække sig. Embedet er ikke bundet til nogen bestemt Slægt, som Tilfældet var med Præsteembedet i den gamle Pagt, eller til nogen bestemt Klasse, men det tilhører Menigheden, og dens Medlemmer have fri Adgang dertil, naar de have erhvervet de dertil nødvendige Betingelser. Heller ikke udelukker det kirkelige Embede Menighedens øvrige Medlemmer fra deres Ret og Pligt til at forkynde Ordet hver i sin Kreds som Husfader eller Husmoder eller i Vennekredse, ei heller fra deres Ret til christelig Trøst og Formaning overfor dem, som have saadan behov.

Formaalet for det kirkelige Embede, *munus ecclesiasticum*, er at forvalte Naademidlerne, Guds Ord og Sakramenterne, paa rette Maade og derigjennem vække og styrke Troen i Menigheden*). Som der er een Kirke og een Daab, saaledes er der ogsaa kun eet kirkeligt Embede, een *διακονία*, eet *ministerium* — men dette udformes paa forskellig Maade i opadstigende Række: hos os Katechet, Kapellan, Sognepræst, Biskop, men Embedet bliver i sin Hovedgerning, Naademidlernes Forvaltning, det ene og samme. Det ene Embede er af guddommelig Indstiftelse og Ret, *juris divini*, dets forskellige Former ere en menneskelig Ordning efter menneskelig Ret, *juris humani*. Selve Hovedgerningen bliver da dels at prædike Guds Ord og forvalte Sakramenterne, *potestas ordinis*, dels at tilsige eller nægte Syndernes Forladelse, *potestas clavium*, dels endelig at styre Menigheden og værne den mod falsk Lære og Vantroens Angreb, *postestas jurisdictionis*. Stundom sammendrages alle tre under Navnet

Conf. Aug. art. 5: Ut hanc fidem consequamur, institutum est ministerium docendi evangelii et porrigendi sacramenta. — Den tyske Text: Solchen Glauben zu erlangen, hat Gott das Predigtamt eingesetzt Evangelium und Sacramente zu geben.

potestas clavium, saaledes i Augsburgerbekendelsens 28. Artikel, der handler om den kirkelige Myndighed, *de potestate ecclesiastica.* Dette hænger sammen med Reformatorernes Opfattelse, at Evangeliet er, sammenstillet i en kort Hovedsum, Tilsigelse af Syndernes Forladelse, og at dette i videre udviklet Form som Prædiken og Sakramenternes Forvaltning bliver Præstegerningens Hovedopgave.

Navnet *potestas clavium,* Nøglemagten, er bibelsk. Oprindelsen dertil finde vi i Es. 22,20–22, hvor Herren tager Nøglerne til Skatkamret fra den hovmodige Skatmester Selna og giver den til den ydmyge og trofaste Eljakim*). I Job 12,14 siges: »Herren nedbryder, og det skal ikke opbygges, han lukker til for en Mand, og der skal ikke lukkes op.« Herfra overføres det til ny Testamente, hvor det bruges i aandelig Forstand, saaledes i Joh. Aab. 1,18 (Christus har Dødens og Dødsrigets Nøgler d. e. Magt over Døden), 3,7 (Davids Nøgle d. e. Davids Rige, Himmerig). Hovedstedet bliver Matth. 16,19, hvor Jesus giver Apostelen Peter Nøglen til Himmerige d. e. Magten til at give og nægte Syndsforladelse, hvilken Magt han i Joh. 20,23 overdrager til alle Apostlene. Ved Siden heraf bruges Nøgle-

---

Conf. Aug. art. 28: Sic autem sentiunt, potestatem clavium seu potestatem episcoporum juxta evangelium potestatem esse seu mandatum dei prædicandi, evangelii remittendi et retinendi peccata et administrandi sacramenta.

*) Es. 22,20–23: Jeg kalder min Tjener Eljakim, og Nøglerne til Davids Hus vil jeg lægge paa hans Skulder, han lukker op, saa Ingen laaser til, han lukker til, saa Ingen lukker op.

Joh. Aab. 3,7: Dette siger den Hellige, som har Davids Nøgle, som lukker op og Ingen lukker til, og lukker til og Ingen lukker op.

Matth. 16,19: Hvad Du binder paa Jorden, det skal være bundet i Himlen, og hvad Du løser paa Jorden, det skal være løst i Himlen.

Joh. 20,23: Hvem I forlade Synderne, dem ere de forladne, og hvem I beholde dem, ere de beholdne.

magten ogsaa om Læreembedet, hvor den rette Lære lukker op for Sandheden, den falske Lære lukker i for den (saaledes om Pharisæerne Matth. 23,13, om de rette Skriftkloge Matth. 13,52). Læreembedet og Syndsforladelsen falder her sammen, idet den rette Lære, Evangeliets Hovedsum er Forkyndelsen om Syndsforladelse, som, hvor den rettelig er modtaget, sætter sin Frugt i Omvendelsen og Helliggjørelsen.

Nøglemagten udøver Præsten overfor hele Menigheden gjennem Prædiken og Forkyndelse af Syndsforladelse til dem, som oprigtig angre deres Synder og alvorligt arbeide paa deres Helliggjørelse, og derimod ved Nægtelse af den til dem, som i Letsindighed og Selvretfærdighed Intet ville høre om Syndsforladelse og Omvendelse. Dernæst udøves den overfor de enkelte Medlemmer ved Sjælesorg og ved Skriftemaalet, hvorved disse overfor Præsten bekende deres Synd og Brøst og derefter modtage Syndsforladelse. Skriftemaalet, som i den katholske Kirke kræver en omhyggelig Redegørelse for alle de enkelte Synder og er paalagt de Troende mindst een Gang om Aaret, kunde i denne Skikkelse have sin Betydning og Berettigelse i Middelalderens raa og voldsomme Tider, der havde en mere udvortes Opfattelse af Synden som bestaaende i grove Misgerninger, og var da i Kirkens Haand en Tøile paa de urolige og stridbare Stivnakker, der med den pantsrede Næve satte deres Villie igjennem. I roligere og mere cultiverede Tider, hvor Staten er stærk nok til at holde de voldsomme Villier i Tømme, vil det antage en anden Charakter og føres tilbage til sin oprindelige Brug som en Trøst og Beroligelse for ængstede og bekymrede Sjæle, der længes efter et Trøstens og Opreisningens Ord, som gives i Syndsforladelsen. Den evangeliske Kirke har derfor beholdt Skriftemaalet, men erklæret, at den Opramsning af de enkelte Synder, som den katholske Kirke kræver, ikke er nød-

vendig, fordi det er umuligt at erindre alle sine enkelte Synder, som man ofte ikke engang er sig bevidst eller har glemt. Skriftemaalet er derfor forlagt til Altergangen som en Beredelse til den (se ovenfor S. 437). Præsten tildeler her Syndsforladelsen i Faderens, Sønnens og den Hellig Aands Navn, og den skal modtages i fuld Tillid som kommende umiddelbart fra Gud selv (Conf. Aug. art. 25: *tanquam vox de coelo sonans*). Desforuden kan Skriftemaalet ogsaa øves overfor Præsten af Saadanne, som i særlig Grad føle sig trykkede af bestemte Synder, de have begaaet, eller endog have begaaet Forbrydelser. I begge Tilfælde er Præsten forpligtet til at modtage Skriftemaalet og tør ikke afvise det, og til at bevare Skriftemaalets Hemmelighed paa Embedsvegne selv i Tilfælde, hvor Retten kræver hans Vidnesbyrd i den paagældende Sag.

Betingelsen for at overtage det kirkelige Embede og udføre den dertil knyttede Virksomhed, er Kaldelsen og Ordinationen. Den første er af dobbelt Art, den indre og den ydre Kaldelse.

Det indre Kald er dels Kærlighed til selve Studiet med Ønsket om at vinde Klarhed og Forstaaelse over Spørgsmaal, som ligge En dybest paa Sinde, dels Ønsket om at bringe samme Lys og Klarhed til Andre, trøste de Sorrigfulde og styrke de Tvivlende og Anfægtede, vække de Sovende og Ligegyldige. I Alt dette vil det kendes, at »Faderen drager« til Gerningen. Dog maa Kravene her ikke stilles altfor høit i Retning af en hellig Glæde og ubegrænset Selvopoffrelse (S. Kierkegaard, Vinet), thi Tvivl og indre Uro vil ikke kunne undgaas, men maa gjennemkæmpes, ligesom Glæden og Selvopoffrelsen vil mangen Gang først komme frem, naar man staar midt i Gerningen og af egen Erfaring har lært dens Glæde og Velsignelse at kende. Alt, hvad her kan kræves, er en ærlig og oprigtig

Villie til at tage denne Livsgerning op paa lignende Maade som Apostlene fulgte Jesu Kaldelse trods al deres Forfængelighed, Egenkærlighed og Forsagthed, hvorom Evangelierne fortælle os, hvilket dog ikke hindrede, at de i deres senere Virksomhed brændte i hellig Nidkærhed og vare rede til at offre Liv og Blod for Evangeliet. Er man klar over sin ærlige Villie, hvor skrøbelig den end kan være, og klar over, at det ikke er blot Ønsket om at finde et Levebrød eller om at vinde en agtet og indflydelsesrig Livsstilling, der driver En, men at det virkelig er Ønsket om at hjælpe Andre, vise dem den rette Vei og virke til Guds Riges Fremme, da kan man trøstig følge Kaldet i Forvisning at ogsaa »alt det Andet vil blive En skænket« (Matth. 6,33).

Til det indre Kald maa det ydre Kald træde for at give Tryghed og Sikkerhed i Gerningen. Kaldet skete umiddelbart fra Jesus til Apostlene eller fra Himlen til Paulus, men efter at Kirken er bleven stiftet paa Pintsefesten med Aandens Forjættelse og har dannet sig til et ordnet Samfund med en fast Styrelse, vil Kaldelsen til det kirkelige Embede udgaa fra den eller, hvor Kirken samvirker med Staten, fra denne. Kirkestyrelsen kan ganske vist ikke gjennemskue Hjerter og Nyrer, men den kan forvisse sig om, at de nødvendige Betingelser til at overtage Embedet ere tilstede.

Til disse Betingelser hører i første Række en hæderlig og pletfri Livsvandel, at den Kaldede besidder sine Medborgeres Agtelse og Tillid, ikke vækker Forargelse ved et slet Levnet, Umaadehold eller Ukyskhed (1 Tim. 3,1–7), men i alle Maader har et godt Rygte (Tit. 1,8–9). Endvidere maa for Præstegerningens Vedkommende kræves, at den, som overtager den, er i Besiddelse af den fornødne Uddannelse, og dette vil, for den evangeliske Kirkes Ved-

kommende, betyde en theologisk-videnskabelig Uddannelse. Særlig lagde Luther og hans Medarbeidere stor Vægt herpaa og krævede, at en saadan skulde gives ved Universiteterne. Det gjaldt derfor om at give de unge Menigheder aandelige Vaaben i Hænde paa den ene Side mod Romerkirkens Magtsyge, paa den anden Side mod Sværmernes Phantasterier og Vilkaarlighed. Hertil krævedes i første Række nøie Kendskab til de hellige Skrifter i Grundsproget, dernæst Fortrolighed med Kirkens historiske Udvikling lige fra Apostlenes Dage indtil Nutiden, endelig en bestemt og sikker udformet Kirkelære med Dygtighed til at kunne forsvare den mod Romerkirkens falske Traditioner og »de himmelske Propheters« selvlavede Aabenbaringer. Her blev det de evangeliske Præsters Opgave at være de unge Menigheders Førere i Kampen og Veiledere mod Vildfarelserne. Den evangeliske Kirkes Stilling er den Dag idag den samme, og Modstanderne ere de samme: til den ene Side Romerkirkens Magtsyge, til den anden Side Vantroens forførende Tale og Sværmernes »personlige Erfaringer«, der nuomstunder ere traadte istedenfor de tidligere himmelske Aabenbaringer, men ofte ere af samme Art og ligesaa uvederhæftige som disse. Saa er det atter her Sjælehyrderne, der maa træde i Spidsen og værne deres Hjord mod Ulvens Angreb. Men som Kampen er aandelig, maa ogsaa Vaabnene være aandelige, og dertil kræves en theologisk-videnskabelig Uddannelse, svarende til Tidens Krav og med de Ændringer, som den fremskridende Udvikling kræver. Naar man indvender, at Jesu Apostle jo ikke vare boglærde Mænd og dog bragte Evangeliet frem i store Kredse, saa maa hertil svares, at den af dem, som virkede mere end de andre (1 Kor. 15,10), var oplært i Datidens jødiske Theologi, og dette var en medvirkende Aarsag til, at hans Virkekreds naaede frem i saa vide Kredse. De andre Apostle trængte ikke til saadan Kundskab, fordi

de vare oplærte af Jesus selv, havde hørt hans Tale og modtaget det umiddelbare Indtryk af hans Person og paa denne Vis vare blevne Skriftkloge, oplærte til Himmeriges Rige (Matth. 13,52). Men for de senere Slægtled finder saadan Oplæring til Himmerig ikke Sted, det forstod den ældste Kirke meget vel, og da Apostlene, de umiddelbare Øre- og Øienvidner til Jesu Taler og Gerninger vare bortkaldte, samlede den med stor Omhu og prøvende Kritik Evangelisternes og Apostlenes Skrifter og bevarede dem som en kostelig Skat. De bleve Grundlaget for alle senere Slægters Kendskab til Jesu Liv og Virken. Derfor vil den evangeliske Kirke kræve et grundigt Kendskab af sine Præster til disse Skrifter, saa vel som til de gammeltestamentlige Skrifter, der danne det historiske Grundlag for dem og dermed Forudsætningen for deres Forstaaelse. Men dette kræver atter Kendskab til de fremmede Sprog, hvori de ere skrevne. Fremdeles vil Kirken kræve omhyggelig Kendskab til dens Lære og dens Historie, thi Præsten skal være Ordets Forkynder ikke alene til Opbyggelse men ogsaa til Oplysning og dybere Forstaaelse for Menigheden, og han skal være dens kyndige Talsmand og modige Forsvarer overfor falske Lærere og mod Sekterere og vantro Fornægtere, som ville lokke Menigheden bort fra »den sande Lære« og fra den christelige Tro. Men til dette Forsvar og Værn vil kræves en tilsvarende theologisk-videnskabelig Universitetsdannelse, og en saadan vil Menigheden med Rette fordre af dem, som skulle lede og styre den, være dens Veiledere og Ordets Forkyndere.

Naar denne Uddannelse er gjennemført og Vedkommende har modtaget den lovbefalede Kaldelse af de rette Øvrigheder (Conf. Aug. art. 14: *rite vocatus* — i den tyske Text: *ordentlicher Beruf*), saa modtager han den høitidelige Indvielse til Præstegerningen gjennem Ordinationen, der foretages under Haandspaalæggelse og Bøn. Saadan

Indvielse omtales allerede i Apostlenes Dage (Ap. G. 6,6: Fattigforstandernes Indvielse, 13,3: Barnabas' og Paulus' Indvielse til Missionsgerningen — jvfr. 1 Tim. 4,14, 5,22, 2 Tim. 1,6), og i Tilslutning dertil er den bleven bevaret i Kirken. Naar Romerkirken har erklæret den for et Sakrament, der meddeler en *character indelebilis* og dertil overnaturlige Naadegaver fremfor Alt til at udføre det store Under at forvandle Nadversakramentets Brød og Vin til virkeligt Kød og Blod — da har den evangeliske Kirke forkastet denne Opfattelse, fordi Ordinationen mangler Sakramentets Kendemærker, Herrens Befaling og det sandselige Stof, ei heller meddeles der ved Ordinationen overnaturlige Naadegaver. Dens Betydning er at give Myndighed til at forvalte det kirkelige Embede i dets forskellige Vilkaar og dermed saavel Forpligtelse som Ret til at udøve det Embede, hvortil Præsten er kaldet og indviet, samt til at afvise al fremmed Indblanding. Dette sker ved Haandspaalæggelsen, der symbolsk udtrykker Myndighedens og Embedets Overdragelse, og den medfølgende Velsignelse, medens Bønnerne nedbede Guds Hjælp og Kraft til Gerningen, og Præsten paa sin Side aflægger Løfte om en trofast og nidkær Varetagelse af det betroede Embede. Ordinationen foretages ordentligvis af Biskoppen under de nærmest boende Præsters Medvirkning. Sakramental Betydning har Ordinationen ikke, heller ikke er den, som Romerkirken paastaar, absolut nødvendig, men den er paa den anden Side heller ikke virkningsløs. Den giver Forpligtelse og Ret til at optræde paa Embedets Vegne, styrker derved Modet under vanskelige Forhold og holder Bevidstheden vaagen hos Præsten, at han gaar paa Guds Veie og med Guds Ærind (2 Tim. 1,6–7). Ordinationen

---

1 Tim. 4,14: Forsøm ikke den Naadegave, som er i dig, den, som er bleven dig given under Propheti med Haandspaalæggelse af de Ældste.

giver ikke overnaturlige Naadegaver, som alene Præsten er i Besiddelse af, men den styrker og høiner de naturlige Evner og Anlæg, og idet Mindet om den holder Bevidstheden vaagen om det Ansvar, der følger med Embedet, holder det tillige Iver og Nidkærhed i Embedsførelsen i vedblivende Virksomhed. Hertil kommer endnu den Ærefrygt, som Ordinationen vækker ved Tanken om, at den kan føres tilbage til Kirkens første Dage helt op til Apostlenes Tid.

Præsterne skulle have den tilbørlige Løn for deres Gerning, saaledes at de kunne skaffe fornødent Underhold for dem selv og deres Familie. Med Urette sammenstiller man ofte Kirkens første Tider med Nutiden og holder for, at ligesom Paulus ikke vilde modtage Løn af Menighederne, men skaffede sig selv sit Underhold ved sine Hænders Arbeide (1 Kor. 9,18), og ligesom Herrens Apostle udsendes af ham med den Befaling, at de hverken skulle have Penge eller Taske med sig (Matth. 10,10) eller overhovedet bekymre sig for deres Underhold, thi for saadan vil der blive sørget, saaledes skulle heller ikke Nutidens Præster have en fast Lønning for deres Virksomhed, men leve af Menighedens frie Gaver. Det overses herved, at Paulus paa det anførte Sted udtrykkelig forbeholder sig sin Ret til at underholdes af Menigheden (V. 7 flg. jvfr. Gal. 6,6), og at Jesus paa samme Maade minder om, at en Arbeider er sin Føde værd. Men overhovedet maa de forskellige Tidsforhold her tages i Betragtning: Den apostoliske Tid er Nyfødelsens Tid, hvor Forholdene endnu ikke ere ordnede, nye Tider og nye Tanker ere i Gennembrud og kræve en hel anden Arbeidsmaade end senere Tider, hvor en fast Samfundsordning har dannet sig, og det kirkelige Embede vil faa sin Plads i denne ligesom andre Embedsstillinger. Forskellen mellem de helt forskellige Tider vil bedst ses ved at sammenstille Matth. 10,10, hvor Jesus byder Apostlene

ved deres første Udsendelse ikke at medtage Penge og Taske, med Luk. 22,35–36, hvor han umiddelbart før sin Død minder om hint tidligere Ord, men i Modsætning dertil byder dem nu at medtage baade Pung og Taske. Paa lignende Maade kan Apostlenes Udsendelse uden Løn i Gjennembruddets første Dage, hvor endnu Intet har ordnet sig, ikke sammenstilles med Nutidens ordnede Samfundsforhold, indenfor hvilke Hver har sin bestemte Plads og dertil svarende Gerning med tilsvarende Lønning anvist. Det gælder da ogsaa om Kirkens Tjenere, som i Lighed med Samfundets andre Embedsmænd maa have deres bestemte Løn anvist i et Maal, som svarer til Standens Værdighed, og som kan give tilstrækkeligt Underhold for dem og deres Familie, uden at de skulle trykkes af Næringssorger, som ville berøve dem den Frimodighed og maaske ogsaa den Anseelse, som deres Stilling gjør Krav paa, og paa mange Maader hæmme deres Virksomhed.

Haand i Haand med Præstegerningen gaar Lægmandsforkyndelsen. Den har altid været anerkendt i den evangeliske Kirke. Luther driver med Iver paa, at Husfaderen skal oplære sin Husstand, Børn og Tyende i Guds Ord og tale med dem om, hvad der hører til Guds Rige. I sin lille Katechismus giver han en kortfattet Anvisning paa, hvorledes en Husfader skal forklare Hovedstykkerne i den christelige Tro for sin Husstand. Paa lignende Maade maatte da Vennekredse kunne slutte sig sammen i mindre og større Møder, hvori de samtalede med hinanden og belærte hverandre om gudelige Sager, holdt fælles Bibellæsning og forklarede Skrifterne for hverandre. Derimod tage Reformatorerne bestemt Afstand fra de sekteriske og sværmeriske Partier, som forkastede et særligt kirkeligt Embede og gav Alle samme Ret til at lære og prædike udaf deres Aabenbarelser og indre Oplevelser. Imod dem

opstilledes den fjortende Artikel i Augsburgerbekendelsen*), der kræver, at Ordets Forkyndelse ved Gudstjenesten i Kirkerne udelukkende skal være forbeholdt de paa lovlig Vis dertil kaldede *(rite vocati)* og indsatte Prædikanter. Den senere begyndende Opvækkelse med sit overvejende subjective Præg drog Lægmandsforkyndelsen stærkt i Forgrunden, saaledes Pietismen med sine Konventikler, der stilledes ved Siden af og stundom over den kirkelige Gudstjeneste, idet man fandt, at i hine rørte Aanden sig med større Liv og Kraft end i denne med dens fastsatte ordnede Former.

Det er dog fornemlig af den stærke Opvækkelse i sidste Halvdel af det nittende Aarhundrede, som med stigende Styrke har vundet Magt og Indflydelse i den danske Kirke, at Lægmandsforkyndelsen er bragt frem i langt større Omfang end tidligere og gjør høirøstede Krav paa at være den levende Menighed, medens de, som ville bevare de gamle Former for Gudstjenesten og finde større Tilfredsstillelse og Hvile i dem, mere eller mindre holdes for at være den døde Kirke. Man kan nu ikke, som Nogle mene, bringe den ovennævnte 14. Artikel i Augsburgerbekendelsen i Anvendelse overfor Lægmands-Bevægelsen, thi den laa med sit methodistiske Præg ganske udenfor Reformatorernes Kendskab, og til den er derfor heller ikke taget Hensyn i Artiklen, hvis Formaal kun er at værne om det kirkelige Embede overfor de oprørske Bevægelser af Gendøberne og andre Sværmere, som forkastede det. Heller ikke kan det siges, at Lægmandsforkyndelsen som saadan er forkastet af den lutherske Bekendelse, den er tværtimod hævdet af denne overfor det romerske Hierarchis Anmasselser. Opgaven maa da blive den, at bringe Læg-

---

*) Conf. Aug. art. 14: De ordine ecclesiastico docent, quod nemo debeat in ecclesia publice docere aut sacramenta administrare nisi rite vocatus.

mandsforkyndelsen indenfor de rette Grænser og klargjøre dens Stilling til det kirkelige Embede.

Allerførst maa her spørges, hvori Forskellen mellem begge skal søges. Man har ment at kunne finde den i Naadegaverne, som skulle være bestemmende for Overtagelsen af det kirkelige Embede (P. Madsen: Det kirkelige Embede, Universitetsprogram 1890, S. 90 flg.). Det maa indrømmes, at disse vare det afgjørende for de begyndende kirkelige Embeder, men bortset fra, at flere Naadegaver vare udelukkende forbeholdte den apostoliske Tid, saaledes Tungetalen og Mirakelgaven, saa ere de af en altfor subjectiv Natur, til at man kan benytte dem som Skillemærker mellem Præster og Lægfolk. Dommen over Veltalenhedens Magt, Tankens Klarhed, Overbevisningens Styrke og lignende Naadegaver vil ganske afhænge af det Standpunkt, som Tilhørerne indtage, og at opstille dem som afgiørende Betingelser for det kirkelige Embede vil kun føre videre ud i lidenskabelige Partikampe. Heller ikke er Forholdet det, at disse Naadegaver ere forbeholdne Præsterne. Tværtimod maa det siges, at Troens Begeistring, Tankens Klarhed, Veltalenhedens Ild og andre Naadegaver kunne være tilstede i rigeligt Maal hos Lægprædikanter, medens de kun i ringe Grad ere tilstede hos adskillige Præster, ja der kan vel endog findes saadanne, overfor hvilke det kan spørges, om de overhovedet ere der. Ogsaa maa bemærkes, at Valget af en ny Apostel efter Judas' Bortgang bestemmes ikke efter, hvem der har de største Naadegaver, men efter, hvem der har levet sammen med Christus og er bleven oplært af ham, altsaa rent objectivt. Skellet mellem det kirkelige Embede og Lægmandsforkyndelsen maa da sættes paa et ganske andet Omraade, ikke i rent subjectiv Vurdering af Naadegaverne, men i den større Kundskabsfylde og videnskabelige Uddannelse, som kræves af Præsterne. Først herved er der givet et objectivt Kriterium,

hvorefter der kan dømmes om, hvem der er duelig til at have Adgang til det kirkelige Embede. Det er ikke de uberegnelige Naadegaver, der kunne komme og svinde, men det faste theologiske Studium, der lægger Bro over de snart 2000 Aar, som ligge mellem vor Tid og Jesu og Apostlenes Tid. Kendskabet til disses Tale og Virksomhed vindes ikke gjennem pludselige Indskydelser, men gjennem det ordnede og videnskabeligt gjennemførte Studium af de hellige Skrifter ikke blot i Oversættelse, men i de for os fremmede Sprog, hvori de ere skrevne. Fremdeles kræves Kendskab til Kirkens historiske Udvikling i de ligeledes snart totusind Aar, hvori den har bestaaet, endelig Kendskab og Forstaaelse af Kirkens Lære og Bekendelse, ikke stykkevis og springende, men omhyggelig gjennemført og udviklet som et Tankehele med Afvisning af vildfarende Lærdomme. Ethvert større Kirkesamfund vil stille Krav paa en saadan større eller mindre Kundskabsfylde hos de vordende Præster, men med særlig Styrke kræves dette af det lutherske Kirkesamfund, fordi det altid har lagt Hovedvægten paa den rene Lære og christelig Prædiken paa dens Grundlag. Hertil kommer endnu som afsluttende Led i Præste-Uddannelsen den praktiske Theologi, der viser, hvorledes den indvundne Lærdom skal anvendes i Prædiken og Undervisning, i Gudstjenestens Ordning, samt giver Kundskab om Menighedens retslige Stilling saavel indefter som udefter overfor Staten.

Er saaledes Skillemærket mellem Præster og Lægprædikanter sat i de førstes videnskabelige og praktiske Uddannelse, saa vil man ogsaa uden Vanskelighed kunne drage Grænsen mellem Præstegerningen og Lægmands-Virksomheden. Den første er lovordnet og med personligt Ansvar overfor de kirkelige Myndigheder, den sidste ordner sig selv efter eget Tykke og er uden Ansvar, selvfølgelig forsaavidt den holder sig indenfor den borgerlige Lov-

givnings Bestemmelser. Som Følge deraf har kun den første Ret til at »lære offentlig« *(publice docere*, Conf. Aug. Art. 14), det vil sige til at forestaa og lede den offentlige Gudstjeneste i Kirkebygningen og ligeledes de kirkelige Handlinger her, medens Lægprædikanterne kun ganske undtagelsesvis kunne faa Tilladelse til at tale i Kirken, og deres Forkyndelse er henvist til at virke udenfor Kirken i snævrere Vennekredse i Huse og Gaarde eller i større Forsamlinger i aaben Mark og Skov.

Men fordi hver af disse Virksomheder har sit Sted at virke, følger ikke deraf, at de skulle staa fremmede eller endog fjendske overfor hinanden. Tværtimod vil man med Blikket paa de friere politiske og sociale Former, hvorunder Samfundslivet bevæger sig i vor Tid, forstaa, at en lignende Frihed vil kræves i det kirkelige Samfundsliv. Ogsaa maa det indrømmes, at Lægmandsforkyndelsen, hvor den øves paa rette Maade, netop ved sin frie Form kan arbeide i videre Kredse og naae ned i Dybder af Samfundet, hvor det kirkelige Embede har større Vanskelighed ved at komme frem, ja stundom endog vil være afskaaret derfra. Til den anden Side vil Lægmandsforkyndelsen, i hvor store Kredse den end bevæger sig, dog altid bære Privatlivets friere og mere fordringsløse Præg, medens det kirkelige Embede bør optræde med det Alvor og den Værdighed, som Stillingen gjør Krav paa for uhindret at kunne udføre sin Gerning. Ogsaa bør Lægprædikanterne erindre, at det er ikke dem, som skulle føre Tilsyn med det kirkelige Embede, ei heller dem, som skulle sidde til Doms over Præsterne, samt endelig beflitte sig paa en stilfærdig og sagtmodig Optræden, ihukommende Apostelens Ord: »Gud er ikke Forvirringens, men Fredens Gud« (1 Kor. 14,33).

AF SAMME FORFATTER ER UDKOMMET:

DOGMATIKENS HISTORISKE FORUDSÆTNINGER

INDLEDNING TIL DOGMATIKEN. 1905

2 Kr. 75 Øre

CHRISTELIG SÆDELÆRE

ANDEN UDGAVE. 1896

9 Kr.

MENNESKEHED OG CHRISTENDOM I DERES HISTORISKE UDVIKLING

HISTORIENS PHILOSOPHI

ANDEN UDGAVE. 1894

7 Kr.

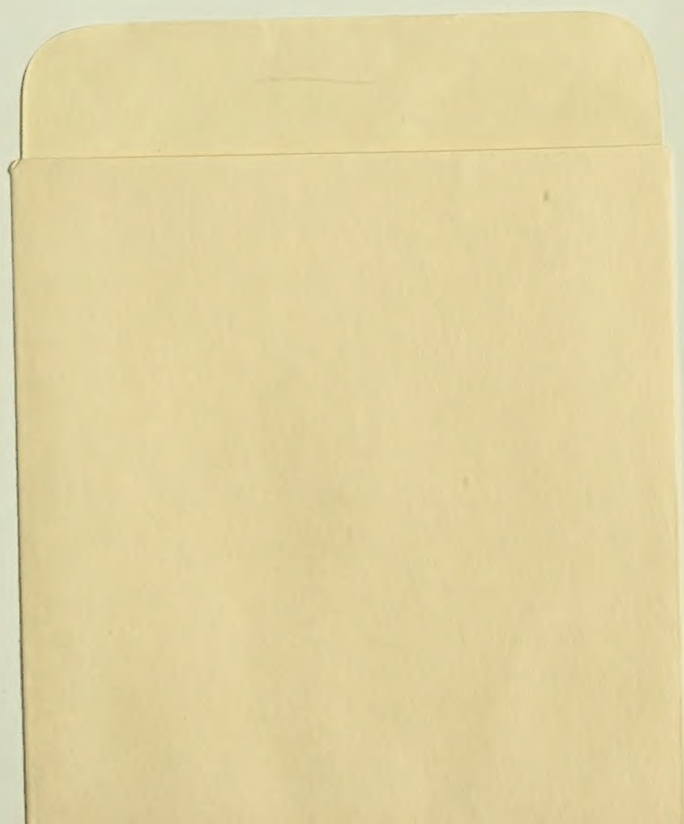
EVANGELISK LUTHERSK DOGMATIK

I—II

6 Kr. 25 Øre

III, 2. Halvdel, der slutter Værket,
vil udkomme til Foraaret 1913.

Kbhvn. - Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

D02591621Q
Duke University Libraries